

Məhərrəm HÜSEYNLİ

**Müqəddəs
dədələr dastanı**

Məhərrəm HÜSEYNLİ

Азф-28.7310

Müqəddəs dədələr dastanı

M.F.Axundov adına
Azərbaycan Milli
Kitabxanası

Bakı-2008

Redaktor: Fikrət Əkbəroğlu

Məsləhətçilər: Fəxrəddin Quliyev,
Əbülfət Qəmgin,
Vidadi Rzayev

“Müqəddəs dədələr dastanı” Bakı “Araz” nəşriyyatı,
2007, 150 səh.

Kitabda Tovuzun müqəddəs ozanını Hüseyn Bozalqanlı ilə Göyçəli Aşiq Ələsgərin, Aşiq Əsəd Rzayevin, müqəddəs seyid olan Mirəli Ağanın (Ali dədənin) haqqında dastan-rəvayətlər verilmişdir. Eyni zamanda müəllifin xalq şairi Hüseyn Ariflə də digər könlünə yaxın insanlarla xatirələri dərc olunmuşdur.

Maraqlıdır ki, kitabda dodaqqaçdırlar və olmuş həqiqətlər ovqatımızı qaldıracaqdır.

M 4903689713
050 qrifli nəşr

© “Araz” nəşriyyatı, 2008

ÖN SÖZ ƏVƏZİ

Mənim atam Hüseyn Məmməd həsən oğlu Hüseynovun qüdrətli ustad aşıqlarımız Hüseyn Bozalqanlı, Mirzə Bayramov, Əsəd Rzayev, Mikayıl Azaflı, Məhəmməd Rzayev, Ələkbər Ələsgərov, Vəli Qaraxanlı, Nağı Rzayev, Yusif Yusifov, Yunis Həsənov, İmran Həsənov, Əkbər Cəfərov və digər aşıqlarla dostluq münasibətində olmasına səbəb özünün də aşıq sənətinə və şifahi xalq ədəbiyyatına qəlbən vurğunluğunun təzahürü idi. Kimin nəyə qadir olduğunu o zərgər dəqiq-liyi ilə bilirdi.

Uşaq vaxtı atam deyərdi ki, H.Bozalqanlının xırman yerlərini bir qrup adamla mən biçmişəm. Bir dəfə Ağstafadan gələn məktubun cavabını mənim yanımda yazıb qonaqlara verdi. Bu şeir H.Bozalqanlının kitabında dərc olunub. Sonuncu bənddə Qaralar kəndindən gələn biçinçiləri də belə təmsil etmişdir..

*Ərşə bülənd oldu Hüseynin səsi,
Qaralardan gəlir dadi-irəsi,
Kövsənin bürküsü, günün istisi,
Vəssəəcəri ol pırana dönmüşdü.*

Günlərin birində aşıq Hüseyn Bozalqanlı bizə baş çəkməyə gəlmişdi.

– Adışım və dostum, ürəyiniz nə istəyirsə, çəkinmədən mənə deyın, qoy arvad bişirsin. Yanımdakı Qədim adında yoldaşım söhbətə qarışıb dedi:

– Ustad, sizdən xahiş edirəm ki, sizin göyçəli aşıq Ələsgərlə görüşünüzü danışasınız.

O gülümsəyərək – bu gün toya gedirəm, sabah günorta saat 2-də mən sizin qulluğunuzdayam.

Bu söhbətdən sonra beş nəfərdən ibarət olan dəstə H.Bozalqanlının sahəsini biçib qurtardı. Sabah hamımız ustadın dediyi vaxtda onun evinə toplasdıq. H.Bozalqanlı məni yanına çağırıb özü ilə qoşa oturdu. Məcəlisi aşiq Mirzəylə aşiq Qadiri apardı. Aşiq Mirzə aşiq Ələsgərlə H.Bozalqanlının görüşünü olduğu kimi danışır və bulbul kimi cəhcəh vururdu. H.Bozalqanlı çevrilib mənə dedi ki, nəyi başa düşməsən de aydınlaşdırım. Aşiq Mirzənin danışığından qaranlıq heç nə görmədiyimi dedim. Onsuz da bu söhbəti və şeirləri əzbər bilirdim. Bu gün isə hər şeyi ustadın yetirmələrinin öz dilindən eşitdim. Mənim güclü yaddaşım və fitri istedadım olduğu üçün bir şeir yanımda iki dəfə oxuyan kimi hafizəmə ömürlük həkk olunurdu.

Mənim məqsədim odur ki, gözümü açandan, ağılim kəsəndən evdə atamdan və kitablardan, kənardə ustad və el ağsaqqallarından aşiq Ələsgərlə və Hüseyn Bozalqanlı arasında olmuş görüşü öyrənmişdim.

Hər bir Azərbaycan oxucusuna və aşiqsevərlərə yaxşı məlumdur ki, aşiq Ələsgərlə Hüseyn Bozalqanlı arasında görüşmə və deyişmə olmuşdur. Bu bir reallıqdır ki, mən bunu təkrar sizlərə çatdırıram.

Mən ona inanıram ki, Aşiq Ələsgərə on il şeyird kimi qulluq etmiş aşiq Əsəd Rzayev bunu aşiq Mikayıl Azafliya danışib, o isə mənə danışib.

Deyləni, görülməni bir balaca nəzmə çəkib sizlərə çatdırmağı vacib bilirəm.

Aşiq Hüseyn Bozalqanlının haqqında dövrün ən qüdrətli şairlərindən olan Səməd Vurğunun, Osman Sarıvəllinin, Əhməd Cavadın, Hüseyn Arifin, Üzeyir Hacıbəyovun, aşıqlardan Ələsgərin, Nəcəfin, Əsədin, Mirzənin, Mirzə Bilalın, Aşiq Qara Mövlayevin, Müseyib Həsənovun, M.Azafllının, Aşiq Xalqverdinin, Vəli Qa-

raxanlının, Əkbər Cəfərovun, İmran Həsənovun və yüzlərlə tanınmışların gövhərdən qiymətli sözü ustadımız H.Bozalqanlının kimliyini bir daha təsdiq edir.

Əziz oxucular, üzü Dədə Qorquddan tutmuş əlinə saz alan hər bir aşığa qədər hörmətım tükənməzdir. Aşiq Ələsgəri və Hüseyn Bozalqanlıni hədsiz dərəcədə sevirəm. Son illərdə ustadım M.Azafli, aşiq Şadət Gülməmmədov və digərlərinin dilindən yazıya aldığım onlarla həqiqətləri qəzet və mətbuat səhifələrində də sizlərə çatdırmışam.

Aşiq Ələsgərin yetirməsi Əsəd Rzayev və onlarla aşiq həmkarları Göyçədən köçüb Tovuz rayonunun Bozalqanlı, Cilovdarlı, Xatınlı və Tovuzun özündə məskunlaşmışdırlar. Çünki tovuzlular ozanını, qonağını, Allahını çox sevən camaatdır. Onların bir şüarı var. "Biz oğuz oğlu türk oğluyuq". Ozanı da türk kişiləri sevib qəbul ediblər. Bu gün Göyçə deyəndə aşiq Ələsgər, Tovuz və Bozalqanlı deyəndə isə H.Bozalqanlı yada düşür. İndiyə qədər respublikamızın hər bir güşəsində Tovuzlularla Göyçə camaatı qədər yaxın, qohum, dost doğma olan ikinci bir rayon tanımıram. Saz olan yerdə bərəkət, söz olan yerdə hərəkət var. Türkün birliyi varlığımızdır.

Allah hər iki ozan dədəmizə rəhmət eləsin. Sizlərə isə ömür və səbr versin ki, mənim emosiyalı ön sözümlü oxuya bildiniz. Oxumaq isə səbr etmək deməkdir. Yazılanı dərindən dərk etməyin özü də bir dünyadır. Hər yazılan oxunub, həzm edilmir. Bu mənzum dastanın oxucularına isə inanıram. Saz üstə, qeyrət üstə köklənin oxucularım. Sizə saz və söz ömrü diləyirəm.

Kitabda oxuyacağınız digər dastan və rəvayətlər isə olmuş həqiqətlərin məcmusudur. Zaman-zaman dillərdə əfsanələşən müqəddəslərimizin haqqındakı həqiqətləri yeni nəsillərimiz tərəfindən dərindən dərk olunması na-

minə cəhd göstərmişəm. Doğulub boya-başa çatdığım Qaradaş Seyidləri kəndində yaşayanların ulu babası Mirəli ağa (Alı dədə) olub. Bu kəndin ən hörmətli adamlarından biri də 21 dəfə həcc ziyarətinə zəvvarlıq etmiş, Mirəli ağanın üçüncü törəməsi olan, Hacı Mirəhməd ağa olub. Aşıq Əsəd də onun evində sərbəst aşıqlıq etmək üçün ustad silləsi vurulur. Kitabda oxuyacağınız "Silləsi səndən, sifəsi məndən", "Aldədədə olur möcüzat zühur" və xalq şairi Hüseyn Arıfla, Mikayıl Azafhlıya, Hüseyn Saracıyla bağlı olmuş həqiqətlər qələmə alınmışdır. Eyni zamanda digər dodaqqaçdılar da oxucularımıza yüksək əhval-ruhiyyə verəcəyinə inanıram.

Məhərrəm Hüseynli

*Hüseyn Bozalqanlı məktəbinin varisləri.
Başda Əkbər Cəfərov.*

*Sağdan ikinci cərgədə,
Nəcəf Əlimərdanlının rəhbərliyi ilə Tövüz aşığıları.*

*Aşıq Məhəmməd Cəvdaroğlu, Abbas İsmayılov və
Aşıq Qəhrəman Rüstəmov.*

Aşıq Ələsgər

Aşıq Hüseyn Bozalqanlı

Aşıq Hüseyn Bozalqanlı ilə Aşıq Ələsgərin görüşü

Dastan başlayanda dədə ozanlar,
Gövhərdən qiymətli söz söyləyərlər.
Eşq olsun deyərlər, duyub qananlar,
Səbrlə, təmkinlə, söz gözləyərlər.
Ustadlar ustadı olub Ələsgər,
Sözüylə dünyanı zərgər tək bəzər.
Əsil aşığığın nizamnaməsi,
Ələsgər sözündə anla bu səsi.

*Aşıq olub diyar-diyar gəzənin
Əvvəl başda pürkamalı gərəkdə,
Oturub-durmaqda ədəbin bilə,
Mərifət elmində dolu gərəkdə.*

*Xalqa həqiqətə qən mətləb qandıra,
Şeytani öldürə nəfsin yandıra.
El içində pak otura pak dura,
Dalısınca xoş sədalı gərəkdə.*

*Arif ola eyhamınan söz qana,
Naməhrəmnən şərm eyləyə, umana.
Saat kimi meyli haqqa dolana,
Doğru qəlbi, doğru yolu gərəkdə.*

*Danıdığı sözü mənasın bilə,
Məcəzi danışa, məcazi gülə.
Kəlməsindən ləli gövhər süzünə,
Tamam sözü müəmmalı korəkdi.*

*Ələsgər haqq sözün isbatın verə,
Əməlin mələklər yazı daftərə.
Hər yanı istəsə baxanda görə,
Təriqətdə bu sevdalı görəkdi.*

Bilmirəm, sözümdən kənar dolansın,
Hər sözün söhbətin mənasın qansın.
Ustad kürəsində, ustad közündə,
Tərtəmiz bışməmiş saz götürməsin.
Elin məclisində, elin gözündə.
Həya, hörmətini heç itirməsin.
Şadlıqlar diləsin kürreyi-ərzə,
Olsun hər kəlməsi təzədən təzə.
Hüseyn Bozalqanlı, görək nə deyir,
Nələr arzulayır, nələr diləyir.
Ustadnaməni ustad iki söylər,
Hər kəsə sözünü o bəyan eylər.

*Hər cəfənglər saz götürüb, söz deyib,
Aşıqlıq adını sana çəkməsin.
Çibin, milçək, zənbur kimi sızıldar,
Qanqalın şahdini şana çəkməsin.*

*Aşıqlıq elmində pürkamal görək,
Divani, təcni, hər misal görək.
Kotana qoşmağa kəltə-kal görək,
Kəldən qabaq arıq dana çəkməsin.*

*Eşqin kürəsində bışib, yanmayan,
Qafiyəsin, qələtini qanmayan.*

*Bədöy başlayıbən köhlən minməyən,
Ulağını bu meydana çəkməsin.*

*Ustadlar kəlamı bizə gələndə,
Xəstə cismim olur təzə gələndə.
Arif məclisində üzə gələndə,
Ondan yaxasını yana çəkməsin.*

*Lənət müxənnətə, araqatana,
İnsan görək yalan sözədən utana.
Xəbər verin sınıq saxsı satana,
Cürdəyini hər zindana çəkməsin.*

*Qovğaya düşübdü bu yazıq Hüseyn,
Nə mənə can qalib, nə də baş-beyin.
Tülkü bərlərdə aslana boyun,
Hünərini qana-qana çəkməsin.*

Ustad ustadnamə üçəcən deyib,
Dastan dinləyəne ömür diləyib.
Ustaddan şeyirdə varısdı saz-söz,
Qalayın ocağı, alovlanınsın köz.
Nazını çəkmişik illərdən bəri,
Saymasın yerində tuti dilləri.
Sənətkar sevdilər öz sənətini,
Duydurar xalqına məhəbbətini.
Məhərrəm Hüseynli görək nə deyir,
Bu xalqa ölməzlik, uğur diləyir.

*Aləmi mat qoyan, səcdə qıldıran,
Dədə Qorqud nəfəsidir aşıqlıq.
Düşündürən, xayallara daldıran,
Haqq gəzənin haqq səsidir aşıqlıq,
Haqsızların əbəsidir aşıqlıq.*

*Elmdı, aləmdi, sehrdi, sirdi,
Kök üstə köklənən məqsədi birdi.
Anlayan dostunu, düşməni, mərdi,
Sevənlərin həvəsidir aşılıq,
Sevməzlərin qəfəsidir aşılıq.*

*Kamaldan kəm nə anlayar, nə qanar,
Keyliyini nə gizlədər, nə danar.
Məhərrəm tək nə alışar, nə yanar,
Türk oğlunun nəfəsidir aşılıq,
Yad oğlunun hər qəsidir aşılıq.*

* * *

Sizə kimdən deyim, kimdən danışım,
Hüseynlə, Ələsgər görüşməsindən.
Olmuş həqiqətlə mən də barışım,
Üz-üzə, göz-gözə, yarışmasından.
İki kəhkəşandan, iki zirvədən,
İki səcdəgahdan, iki dədədən.
Birisi Göyçədə, biri Tovuzda,
İkisi də ürəkdə, dildə, ağızda.
Biri ağsaqqaldı, doxsan yaşında,
Biri orta yaşlı, ağı başında.
Biri ucalıbdı elin gözündə,
Biri bac alıbdı- söhbət sözündə.
Biri səxavətli, cəsarətlidi,
Biri kəramətli, hərərətlidi.
Biri hünərvədi sənəti ilə,
Biri mötəbərdi adəti ilə.
Biri haqq sevənin qulluğundadı,
Biri haqq sözünün bolluğuğundadı.
Ələsgər tanınmış ağsaqqal ustad,
Hüseyn söz mülkündə söylənir ad-ad.

İki oğuz türkü, söz-sənət mülkü,
İkisi də tanrının bəndəyə görkü.
Biri birlərini görməsəilər də,
Səsi nəfəsini dərməsəilər də,
Biri birlərinin söz-söhbətini,
Hər biri bilirdi öz qüdrətini.
Dədə Ələsgərin yetirmələri,
Zirvə bilirdilər bu zirvələri.
Hüseyn Bozalqanlı tanrı vergili,
Duyumu, deyimi həqiqət dili.
Eldə pardaqlanıb, ucalmışdı o,
Saz ilə, söz ilə tac almışdı o.
İstedad adamı pürkamal olar,
Əməli işində xoş amal olar.
Musa Ələsgərin yetirməsiydi,
Güvənci ustadla öz nəfəsiydi.
Onun da yanına şəyirdlər gəlir
Aşiq sənətini öyrənir, bilir.
Birindən qanışıb, söhbət açacam,
Yarımçıqdan düzü mən də uzağam.
Heydər adındaydı bu cavan şəyird,
Özünü sanırdı sənətdə igid.
Elə ki azacıq çalıb-çağırdı,
Ellərə yol aldı, toyda bağırdı.
Ağzına gələni üyüdüb tökdü,
Etdiyi nöqsanı bilmədən sökdü.
Pula şirniklənib əsib-coşurmuş,
Özünə güvənib həddin aşırmuş.
Bir gün gəlib çıxır Tovuz elinə,
Güc verir aşığam deyib, dilinə.
Toylarda sazıyla çalıb-çağırır,
Səsinə güc verib yersiz bağırır.
Sizə kimdən deyim, aşiq Hüseynəndən,

Dostun d v tin  g zm y n gend n.
Dostu Niftaliya mehman olmuşdu,
Söhbət eləmişdi,  rfan olmuşdu.
Q lyan damağında, çay qabağında,
Ne  p rkamallı sağı-solunda.
Bu d m  ağırışçı girib i eri,
Niftaliya dedi: - bəri dur, bəri.
Toy var kəndimizdə, buyurun ora,
Tez olun d v t  verməyin ara.
Bütün qonaqların bizə qonaqdı,
Sızn n, m clisimiz  ildi,  ıraqdı.
Hüseyin bu məclisə tərif gətirdi,
Arzu dil yini b y  yetirdi.
Yaxşı n m r verdi aşıq Heydərə,
Tez diqqət yetirdi bu təzə-t r .
Səsin m lah ti xoşuna gəldi,
Baş-ayaq s zl ri bağırını d ldi.
Hüseyin halallaşıb gedən zamanı,
Heydərə söylədi qəlbə damanı:
-Dediyin bu sözlər kimin sözüdür?
Söz var söz əhlinin g r n g z d r.
Heydər qayıtdı ki, Musa ustadım,
Dədə  l sg rs  qolum, qanadım.
Söz isə Musanın s zl ri idi.
Yaşayır sinəmdə hər an, ədəbi.
Hüseyin Bozalqanlı gizlincə dedi:
- Musa belə deməz, söylə bu nədi?
G l salma s zl ri sən bərbad hala,
Gördüm ki, naşisan ş yirds n, bala.
Mənim salamımı Musaya yetir,
Onun məktəbini savadlı bitir.
Hüseyin sağıllaşıb evinə gəldi
Heydər sonra onu tanıdı, bildi,

Heydər Hüseyinin kim olduğunu
 yr ndi, karıxdı saz  aldığını.
Bir təhər məclisi verərək yola,
Düşdü çox sağıalmaz p jm rd  hala.
O gəldi birbaşa ustad yanına,
Yalandan and i di onun canına.
Dedi ki, Hüseyin bizi xar etdi,
H rcayı danışdı, n  də ar etdi.
Sənin şairliyin  ağız da b zd ,
Başını buladı məni də s zd .
Musa  z- z n  götür-qoy etdi,
Durub Ələsgərin yanına getdi.
Heydər deyn lri ona söylədi,
H seyinl  qovğasin bəyan eylədi.
Dedi ki, onunla iyişm liy m,
Meydanı gen açıb deyişm liy m.
Musanı dinlədi aşıq Ələsgər,
S z n bazarında tanınan zərgər.
Heydəri yanına çağırıb dedi:
- Bilm din, Hüseyinin məqsədi nədi?
O s z  təkrar et n  söyləmişdi.
B htan bu dünyada çox yaman işdi.
Ələsgər Heyd rd n s hb l n r k,
Ona inanmadı, ağır din r k.
H  ..bala səbr edib bir azca d z n,
D zly n  bilin deyilən s z n.
Gedib o meydanda məğlub olarsız,
Bircə bayatıda aciz qalarsız.
Əgər tanımasan qarşındakını,
Onda itir rs n adı-sanını.
Onu tanıyan var, onu g r n var,
Yolunda sin sin qarşı g r n var.
Boşuna danışmaz, boşuna sinn z,

Yüz aşıq yığılsa, lal durub dinməz.
Deyirlər yamanca hərəratlıdı,
Sözün meydanında cəsəratlıdı.
Dastanı,qoşqusu, qıfılbəndi var,
Hesaba gəlinməz şəri, bəndi var,
Mənim sənətimə məhəbbətliđi,
Həqiqət danışan, ədalətliđi.
Çağırın Nəcəflə aşıq Əsədi,
Görsün bu əhvalat doğrudu, nədi?
Gücünü bilməmiş yükə yanaşsaq,
Aləm qınaq edər həddini aşsaq.
Ağılla öyünər öyünən insan,
Məğlubdu boşuna deyinən insan.
Yuxulu sanmayın gözü yumlunu ,
Gözləyin demişəm, haqqın yolunu.
Çox içi dolunu tökməyə nə var.
Gedin hazırlaşın, Allah olsun yar.
Bu dəm Əsəd, Nəcəf girdi içəri,
Ələsgər söylədi - bax bu səfəri
Öyrənin Hüseynin səviyyəsinə,
Dərindən tanıyın tərbiyəsinə.
Bəlkə, layiq deyil görüşməyimiz,
O, mənə, mən ona söz deməyimiz.
Bəlkə bu cavanlar aranı qatır,
Yalanlar danışib günaha batır.
Bəlkə yuxuludu sayıq deyildir,
Ələsgər adına layiq deyildir.
Görən gözlər üçün nə gərək eynək,
Görməzə çarə yox, biz ona neynək.
Durun, hazırlaşın, Tovuzə gedin,
Yalanı-doğrunu aşkar edin.
Ondan icazəsiz saz götürməyin,
Hörməti-izzəti siz itirməyin.

Ə.Ə. 28.7310

Xoş olsun hər kəlmə, hərəkətiniz,
Qaynayıb bol olsun bərəkətiniz.
Haqqın düz yolunu düzünə gedin,
Nəyi öyrətmişəm, onu da edin.
Aşıq Ələsgərin şah şeyirdləri,
Baş üstə söylədi, tuti dilləri.
Durub sabah üçün hazırlıq gördü,
Şeirdən, sənətdən bir hikmət hördü.
Ustadın sözünü iki etmədi,
Doğru düz yolları əyri getmədi,
Sabahı tez durub düşdülər yola,
Xeyli yol gəldilər, hey bala-bala.
Bəli.. yetişdilər mənzil başına,
Heç aşıq deməzdin baxsan yaşına.
Hüseyn Bozalqanlı yox idi evdə ,
Toya çağırılmışdı elə o vədə.
Bir həftədən sonra qayıdacaqdı ,
Qonaqlar görüşüb şad olacaqdı.
Hüseynin xanımı təklif elədi,
Qonaq bir evə yox tamam elədi.
Gəlin, xoş gəlmisiz, keçin içəri,
Qonaq diliumizin olub əzbəri.
Nəcəf qayıtdı ki, xanım, çox sağ ol,
Yaşa Hüseynlə daim üzü ağ ol.
Adətdi, kişisiz evə girmərik,
Gələndə gələrik, indi gəlmərik.
Deyib, yavaş-yavaş aralandılar,
Bu doğma torpağı əziz sandılar.
Gedib çayxanada çay içən zaman,
Çal-oxu dedilər insanlar yaman.
Əsəd ilə Nəcəf durdu ayağa,
Döndülər bir anda şama-çırağa.
Bunlar oxumaqda, çalmaqda olsun,

Ürəklər ləzzəti, almaqda olsun.
Sizə kimnən deyim Ağstafada,
Xoxanoğlu adlı nüfuzlu kəsdən.
Dostu Bozalqanlı düşmüşdü yada,
Doymurdu ondakı eşqdən, həvəsdən.
Birdəki oğlunun həftə axırı,
Toyunu Hüseyn elməliydi.
Bir namə, bir çapar göndərdi özü,
Nə vardı naməyə yazmışdı sözü.
Çapar da öyrəndi Hüseyn toydadır,
Ellər məclisində haqqı saydadır.
O da çayxanaya tərəf yön aldı,
Əsədlə Nəcəfə məəttəl qaldı.
Cəh-cəh vururdular bülbül sayağı,
Bu yerdə oynadı əli-ayağı.
Sevincək atından düşdü aşağı,
Sorgu da eylədi aşıq qonağı.
Kimsiz, hardansız, cavan aşıqlar,
Ay elə-obaya xoş yaraşıqlar?
Əsəd cavab verdi, göycəliyəlik biz,
O eldən bu elə açmış olduq iz.
Biz aşıq Hüseynin qonaqlarıyıq,
Duyan ürəklərin dövlət-varıyıq.
Çapar söylədi ki, bu da qismətdi,
Xoxanoğlu sevən, sözdü-sənətdi.
Gəlsəniz birgə gedək Ağstafaya,
İnsanlar hörmətlə saların saya.
Xoxanoğlu sevinər bu tapıntıya,
Şəksiz, şükür edər qismətə paya.
Danışıb, barışıb, razılaşdılar,
Faytona minərək dağlar aşdılar.
Hər şey aydın oldu Xoxanoğluna,
Heyran qaldı Əsəd, Nəcəf ağlına.

El-oba eşidib yığışib gəldi,
Onlar da dinləyib dərindən bildi.
O gecə bir xeyli çal-çağır oldu,
Sevən ürəklərə bir şadlıq doldu.
Aşıqlar hamının xoşuna gəlir,
Hər kəs də onları sənətkar bilir.
Yaxşı dərzi idi o Xəyyat Mirzə,
Sənətdə parlayıb çıxmışdı üzə.
Əsli Bozalqanlı, tanınmış şair,
Sözləri müəmma, sərrafına sirr.
Hamsinin ustadı Bozalqanlıydı,
Ruhuyla əməli hər an canlıydı.
Xoxanoğlu dost idi illərdən bəri,
Yaxşıca tanırdı gövhəri-zəri.
O tanış elədi Əsəd, Nəcəfi,
Mirzə bildi dostu eyləməz səhfi.
Hərəsinə bir dəst libas da tıkdı,
Qulluğunda durub nazını çəkdi.
Xoxanoğlu toyu üç gün içində
Şəmşəddin elini lərzəyə saldı.
Aşıqlar seçilmir ifa biçimdə,
Pərdələr dil acır saz üstə, teldə.
Səliqə-səhmanı, səsi əvəzsiz,
Olmuşlar ifada tamam bənzərsiz.
Heyran eyləmişdi neçələrini,
Uyuyub yatmırdı gecələrini.
Eləki məclisi verdilər yola,
Görüşüb dostlarla düşdülər yola.
Gəlib yetişdilər Bozalqanlıya,
Salam söylədilər şövkət-şanlıya.
Hüseyn çox sevindi əziz qonağa,
Fərəhdən ürəyi döndü bir dağa.
Şükür etdi taleyə, günə,saata,

Sanki yeni gəlib gözəl həyata.
Qurbanlar kəsdilər, sifrə açdılar,
Ürəyə məşəl tək çəfəq saçdılar.
Qohum-qonşu, dost müsahib yığıldı,
Kədər, möhnət ürəklərdən dağıldı.
Bir azdan dedilər: saz dilə gəlsin,
Qoy sevən ürəklər cövlənə gəlsin.
Aşiq Əsəd dedi: -ustadım deyib,
İcazəsiz çalmaq eyibdi, eyib.
Hüseyn bildirdi ki, icazəlisiz,
Hər kəlmə sərrafa görsənir dəniz.
Ustadın ümidi var ki, göndərib,
Şəyirdlər ustaddan incilər dərib.
Aşıqlar ehməlcə durdu ayağa,
Var gəl eyelədilər sola, həm sağa.
Sübhəcən ötdülər bülbül sayağı,
Lərzəyə saldılar aranı dağı.
Əsəd Koroğlu tək qaynayır çöşür,
Nəcəf vəcdə gəlib qoşqular qoşur.
Sənətlə bildirir məhəbbətini,
Bu elə, obaya sədaqətini.
Bir gün aradan adlayıb keçdi,
Dincəlib çörəklə çayından içdi.
Hüseyn Bozalqanlı buyurub dedi:
- İndi məqsədiniz deyın ki, nədi?
Sizin qulluğunuzda hazırım, duram.
Yaxşı sənətkarla xoşhaldı aram.
Əsəd izin alıb belə söylədi,
Fikir, məqsədini bəyan eyelədi.
- Ustadımız olan Aşiq Ələsgər
Deyib ki, aşıqlar oba-el gəzər.
Məclislər aparar, könlü xoş eylər,
Ən qatıl insanı dost-qardaş eylər.

Nə desən onunla getməliyə biz,
Biz səni samırıq dalgalı dəniz.
Hüseyn Bozalqanlı ara vermədən,
Onlarla toylarda çaldı-çağırdı.
Dədə ozanlardan səhbət açdılar,
Günəş tək hər yerə işiq saçdılar.
Ərşə bülənd oldu səslərin sehri,
Gözaçıq açdılar sazla səhəri.
Gördülər hər zaman dərin hörməti,
Etdilər haqiqət sözü-səhbəti.
Gəncəyə, Şəmkirə, Tovuz, Qazağa,
Dəvətlər aldılar yaxın, uzağa.
Oğlan evləndirib qız köçürdülər,
Sərraf tək hər şeyi düz seçirdilər.
Düz bir ay ərzində aşiq Hüseyndən
Çox şey dinlədilər imandan, dindən.
Görə bilmədiklər küdurət, kindən.
Biri-birlərinə doğmalaşdılar,
Qayğı, diqqət ilə qucaqlaşdılar.
Bir ay tamamında Nəcəf söz aldı,
Hamilə arvadını yadına saldı.
Söylədi, icazə versən, gedərdik,
Ailə-uşağın halın bilərdik
Biz səni tanıdıq ağsaqqal kimi,
Dərya təlatümlü, pürkamal kimi.
Səxada, süfrədə əlin bol imiş,
Dəhanın kövsərli, dilin bal imiş.
Dostluğa, dostumuz əhli-hal imiş,
Sifəti taledən nur-camal imiş.
Mənimlə dostluğun olsun əbədi,
Almə car olsun, qoy aşsın səddi.
Bax budur, deyirəm oğlum olarsa,
Ən yaxın qohumum, kirkəvi sənsən.

Bir Allah işidi, qızım olarsa,
Dostluq, qardaşlığın haqq səsi sənsən.
Hüseyn Bozalqanlı toyun-düyünün,
Bir aylıq qazancın qoydu ortaya.
Dörd yerə böldürdü düşən payları,
Dedi Ələsgərin payıdı biri.
Məndən də çatacaq yüz qızıl diri.
Qoy ona tənbəki pulu sayılsın,
Dər gündə canımız ona qıyılınsın.
Nəcəflə Əsədi heyrət götürdü,
Hüseyni kamalda, zirvədə gördü.
Əsəd ilə Nəcəf halallaşaraq,
Göyçəyə yol aldı onu anaraq.
Ya Allah, söyləyib yola düşdülər,
Heydər inşinə çox gülüşdülər.
Hər ikisi ustadla gəlib görüşdü,
Edilən yaxşılıq yadlarına düşdü.
Nə vardı əvvəldən söylədi düzü,
Heydər baş verən söhbəti, sözü.
Nəcəf ərz eylədi bir ay məclisdə,
Görmədik Hüseyni əməli pisdə.
Elə xamdan sökülər hər kəlməsini,
Dərindən dərk etdik gur nəfəsini.
Hamının o kəsə məhəbbəti var,
Onun da haqq üçün cəsarəti var.
Özündən deyəni, yalanı sevmir,
Namərdi, nakəsi, talanı sevmir.
Dədə ozanların yoluyla gedir,
Əsl sənətkara can qurban edir.
Bu kişi tanınır igid, ər kimi,
Süxənvər sayılır gövhər, zər kimi.
Bir sözlə dostluqda bizim adamdır,
Ara vuranlara ağır qadamdır.

Kişiyə düşmən də, mərd olmalıdır,
Mərdi namərd vursa, dərd olmalıdır.
Mən onu oğluma kirvə seçmişəm,
Bu qan qohumluğa and da içmişəm.
Oğuz tayfasıdır bu el, bu oba,
Hər kəs öz işiylə batsın savaba.
Böyük ürəyi var, dolu beyni var,
Gülürüz, alnıcaq, nurlu eyni var.
Bütöv şəxsiyyətdir, eldə sayılır,
Bu yarı yaşında sözü yayılır.
Musa səbr eyləyib dözmədi, durdu,
Əsədlə Nəcəfdən sorgular sordu.
Sizi göndərdik ki, onu yoxlayın,
Bari demədik ki, tərəf saxlayın.
Atımmı sazımı o var deyərək,
Bəs onda de bizlər nəyə gərəyik.
Axı o nə bilir, mən Musa kimdir,
Hələ çalınmamış, dinməmiş simdir.
Qıfılband göndərib mat eyləyəcəm,
Cavan ürəyini çat eyləyəcəm.
Sizin öydüyünüz öyülməyəcək.
Fəxrlə sənətkar deyilməyəcək.
Nə fərqi pisikib mən, ya da Heydər,
Nədi ki, bir sözü etməyib əzbər.
Əsədlə Nəcəfə bel bağlamıram,
Hər çömçə tutanı aşıq sanmıram.
Şair tək, aşıq tək deyişməliyəm,
Sizin dilinizdə mən şişməliyəm.
Ələsgər qalyanı doldurub durdu,
Qıyqacı baxaraq bir sual sordu.
Sən məndən ağıllı, kamallısanmı,
Aşıq sənətində sanballısanmı?
Bəlkə tədbirlisən, bilmirəm onu,

De necə qurtarar bu işin sonu?
Şəyird öyrədibsan tam-kamal deyil,
Dolanır elləri o veyil-veyil.
Kimin, kimliyini mən bilən kimi,
Söylə sənmi bildin mən bilən kimi?
Asmayıb, kəsməyib, döyməyib Hüseyin,
Lovğalıq eyləyib, söyməyib Hüseyin.
Təmkinlə məsləhət vermək istəyib,
Bu sənin nə yaman xətrinə dəyib.
İnşallah payızda gələcək bizə,
Onda dayanarsan onla üz-üzə.
Çürütmək nə gərək sözü, söhbəti,
O kişi şah bilir şeir-sənəti.
Kimin ki var mənə zərrə hörməti,
Qapatsın mənasız sözü söhbəti.
Bax budu Dədəlik, budu böyüklük,
Bax budu sadəlik, budu bütövlük.
Dədəni anmayan ilhamı sönük,
Bəxtinə sıxacaq xainlə, dönük.
Hər şey ağıl ilə ölçülür, bəli,
Ağılsız sayılır divanə dəli.
Aradan bir xeyli vaxt, vədə keçdi,
Nəcəf də Hüseyini bir kirvə seçdi.
Kirvə şənliyinin vədəsi yetdi,
Nəcəfin naməsi Hüseyinə yetdi.
Xoş xəbər tez çatdıa aşiq Hüseyinə,
Bu nur parçasına, elin bəyinə.
Əvəzi yox idi bu kirvəliyən,
Sonu şadlıq idi arzu-diləyin.
Hüseyin düşünüb fikirə daldı,
Yaxşını, yamanı yadına saldı.
Uzaq bir müqəddəs yerə getməyi,
Unuda bilmədi dosta deməyi.

Kərbalayı Əsəd ilə Qara Hüseyin,
Telli Əsəd ilə o Molla Hüseyin,
Özünü yetirdi Öysüzlü Hüseyin,
Cilovdarlı Hüseyin, o çayçı Hüseyin.
Əməli, kamalı, doğrulu düzli.
Aşkar bu söhbətlər deyildir gizli.
On yeddi nəfər olub Hüseyin adlı,
Yığışib gediblər qollu-qanadlı.
Kalvay Əsəd Hüseyinə düşmən olsa da,
Deyir - düşmənliliyi bildirməm yada.
Burda hər kimikə, orda qardaşiq,
Sevinci, kədəri birgə sirdaşiq.
Birgə atlanırlar Daşkənd elinə,
Göyçə mahalına, oğuz yurduna.
Hər kəsin özünün yolu izi var
Qatlanmaz, əyilməz, möhkəm dizi var.
Biri tufəng atır, qılınc oynadır,
Biri söz mülkündə şəkər bal dadır.
Biri dirə-döymə, yaxşı nard atır,
Biri səxasıyla Hatəmə taydır,
Biri insanlıqda Tanrıdan paydır.
Biri tez seçilir adı-sanıyla,
Biri tərəfkeşdi şirin canıyla.
Biri bir qoşunu dizə çökdürər,
Biri min haqsıza yaşlar tökdürər.
Biri din adamı, Allah adamı,
Biri haqq vergili, nuş edib camı.
Biri- birlərindən tamam seçilir,
Hamsının canına and da içilir.
Hüseyin haqq adamı, sənət bilgili,
Ya Allah, söyləyir hər bir an dili.
Borandan, çiskindən, qardan keçirlər,
Alovdan, atəşdən qordan keçirlər.

Şişqaya deyilən yerə çatırlar,
Dəyanət tapırlar, dağı aşırlar.
Günorta çağında gəlib, çatırlar,
Sevinci, sevinçə bölüb qatırlar.
Üç dəst zurnaçının sədasi ilə,
Tərəflər xoş gördük gətirdi dilə.
Qurbanlar kəsildi ayaqlar altında,
Ürəklər sevindi bu xoş saatda.
Girdilər məclisə salam verdilər,
Dədə Ələsgəri başda gördülər.
Hüseyn tez tanıdı böyük ustadı,
Dilində səsləndi Ələsgər adı.
Durub, görüşdülər ata oğul tək,
Qoşa oturdular durub, üz-üzə.
İki söz ustadı başladı sözə,
Söhbətlə səhəri diri açdılar.
Əsəd ifasına qulaq asdılar.
Əsəd möcüzəydi, elə coşmuşdu.
Sevicdən bu günə söz də qoşmuşdu.
Musa dözəmmirdi, dayanammırdı.
Hüseynin əlindən tamam yanırıdı,
Ələsgər Musanı göydə anmışdı,
Səbirsiz olduğunu çoxdan sanmışdı.
Hüseyn, Heydəri görüb, tanıdı,
Olunan söhbəti köhnəlmiş sandı.
Ələsgər dilləndi, ay aşiq Hüseyn,
Sazi al, çal-çağır qoy açılıs eyn.
Əsədlə ilə Nəcəf səndən çox deyib,
Sənətdə, söhbətdə gözü tox deyib.
Hüseyn cavab verdi: – aşiq Ələsgər,
Sazımız olardı, çalsaydıq əgər.
Kırvəyik, qonaqıq, bizə olarmı?
Qonaq da aşiq tək meydan sularmı.

Bu söhbətdə Musa girdi içəri,
Hüseynə tərs baxdı onun gözləri.
Sənra əzbərindən dedi sözləri.

Kafir ayı

Açıldı, kafir ayı.

Ayın lama, düyün oldu,

Nə qandı kafir ayı.

Ələsgər gördü ki, Musa dözmədi,
Ağılla, səbrlə, durub gəzmədi.
Hüseyn hiss etdi ki, bu söz qurmadı,
Atmaca sözləri ona vurmadı.
Odur ki Musaya belə söylədi:
– Qəfil bu deyimlər fikirləş nədi.
Həqiqətsə kağız zərfdən açılar,
Yaxşı söz olarsa, gül tək saçılar.
Mənasız boş sözlər nəyə gərəkdı,
Mənalı xoş sözlər nəgmə-çələngdi.
Ələsgər Hüseynə dönərək dedi:
– Hirsin niyə tutur, axı bu nədi?
Söylə ay Hüseyn açmasın bilək,
Əgər boş sözdürsə ürəkdən gülək.
– Onda isə qulaq as, aşiq Ələsgər,
Ay sözü-söhbəti dillərdə əzbər.
Kafir ayı, kəffarə ayıdır,
Kəffarə zamanı ay açıq olur,
Salavat etməyən açılır, solur,
Əliyə qailliyi olmayan adam,
Kafirdi, ayıdı, mənə ona yadam.
Birdə ki, almadım sənin fikrindən,
Otuz cüz quramı xəbər al məndən.
Hüseyn Bozalqanlı bax indi duydu,
Heydərin ustadı o Musa buydu.

Hüseynin bu sərrast cavablarını,
Eşitcək çoxunu götürdü heyrət,
Dedilər bax budu sənətkar,sənət.
Burda Səmədəğa durdu ayağa,
Dərin nəzər etdi həm sola,sağa.
Ərz etdi qohumluq dostluq əzizdi,
Bunları qorumaq tamam qəlizdi.
Bizim hər birimiz sizi tanırıq,
Kimin kınliyini yaxşı anırıq,
Sayılan insanı biz də sayırıq.
Bu gün şad gününü elin-obanın,
Yolu tanrı yolu dili zəbanın.
Saz, sözə yığılıb bu el,bu oba,
Dinsin Hüseyn ilə, Ələsgər baba.
Hər iki ustada saz gətirdilər,
Onlara diqqəti çox yetirdilər.

Aldı Aşiq Ələsgər:

*Dedim, könül içmə eşqin camını,
Gen dünya başına dar olacadi.
Nə dost olma, nə zəhmətdən incimə,
Dost yolunda boran, qar olacaqdi.*

Şişqaya yanına gələn zamanı,
Kırvələri boran tənətitmiş idi.
Söhbət əsnasında Hüseyn demişdi,
Ələsgər bu sözlə ona ilişdi.

Aldı Aşiq Hüseyn:

*Dedim, könül, düşmə şeytan felinə,
Fitnə, şamatası şər olacaqdi.
Bu dünya bir bağdı, bağbanı iblis,
Alması, heyvası nar olacaqdi.*

Aldı aşiq Ələsgər:

*Təccüb eylədim mən bu hesava,
Fələk qurğusuna, əhsən, mərhəbə.
Növrəstə gözəllər tapmasın hava,
Qönçənin həmdəmi xar olacaqdi.*

Hüseyn tez anladı sözün mənasını,
Belə aşkar etdi məğzin, əsasını.

Aldı aşiq Hüseyn:

*Gözəllər təşbehdi bağın gülünə,
Mayıl olma şirin ləhcə,dilinə.
Həvəsənlənb sığal vermə telinə,
Məşhərdə hər telin mar olacaqdi.*

Ələsgər Hüseyni çəkir dərinə,
Mərhəbə söyləyir onun sərinə.

Aldı aşiq Ələsgər:

*Cəhd elə əməyin getməsin zaya,
Kəsb eylə özünə halaldah maya.
Haramxor,zinakar heç yetməz baya,
Dosta xain baxan kor olacaqdi.*

Hüseyn xəlifcə güldü,qıymışdı,
O, öz cavabıyla hekayət açdı.

Aldı aşiq Hüseyn:

*Aldanma cəfaya, uyma fənaya,
Guvənmə dövlətə,simi-tilaya,
Bir gün apararlar dari-ıqbaya,
Simu-zərdən əlin car olacaqdi.*

Əməl bir parçadı,mələklər dərzii,
Dərk eylə vacibi,sünnəti,fərzi.
Nəkrail hayxırıb,çalanda gürzü,
Rövşən gözün tiri-tar olacaqdı.
Aşiq Ələsgərin sifəti güllür,
Hüseynin bu anda fikrini bilir.
Hər sözün şərhinə çoxlu həds var,
Qurandan bilgisi, bur də bəhisi var.
Bunlara cavabı hər kəs verənməz,
Bu cür bilgiləri heç kəs bilənməz

Aldı aşiq Ələsgər:

*Bir gün soruşsalar günah,səvabı,
Günahkarlar necə gətirər tabı.
Sırat,sual,mizan,qəbir əzabı-
Bu sual qabaxda var olacaqdı.*

Aldı aşiq Hüseyn:

*Nütfədən pak olan sıratdan keçər,
Nanəcib münkürü almazlar biçər,
Səxavət əhlini mələklər seçər,
Kövsəri-rizvanda yer olacaqdı.*

*Alma həqqinnsadı, tamu şirindi,
Heyva dəribadı,qandı, irindi -
Nar səqir məhdı,hədsi dərinđi,
Dənəsi cəsəddə nar olacaqdı.*

Ələsgər görür ki, vəziyyət dəyişir,
Hüseyn meydanında onla deyışir.
Geri çəkilməkdən irəli durur,
Şehrdən,hikmətdən hekayət qurur.
İkisin söyləyir birin yerinə,

Baqifdi tanrının çoxlu sirinə.

Aldı aşiq Ələsgər:

*Ələsgər, axıarma qüdrətin sirtin,
Zülmətə işıq var,acıya şirin,
Zikr eylə dilində mərdlərin pirin,
Qorxma, dar günündə yar olacaqdı.*

Hüseyn nəsihətin götürənidi,
Özündən özgəyə yetirənidi.
Onsuz da sayılır gövhər kəlməli,
Dilində ya Allah, Məhəmməd, Əli

Aldı aşiq Hüseyn

*Hüseyn, külli nəfsi zoğəttil-motu yazanda,
Şərm eylə, sal yada fəhmin azanda,
Gün hərərət edib, yerlər qızanda,
Şahi-mərdan şəfakar olacaqdı.*

Məclisdə alqışlar göyə ucalır,
Bu cür deyişməyə hamı mat qalır.
Ələsgər heyrandır cavabçısına,
Anlayır mümkün yox əyilə, sına.
Yerindən tərpnənməz qala kimidir,
Hələ sirlı qalan könül simidir.
Ələsgər bir anda fikirləşərək,
Sözünü fırlatdı belə deyərək
– Hüseyn bir cavab ver bu sualıma,
Çalış duçar olma qeyri-qalıma.
Görüm deyilənlər həqiqətdimi,
Yoxsa elə-belə cəsarətdimi.
Hüseyn söylədi ki,- buyurun görək,
Sözü cavabıyla qaytaram görək.

Bir az gərdirş edib aşıq Ələsgər
Saza toxunmadan söylədi nələr.
– Bir gün şəyirdimlə toya gedirdim,
Yolda söz, sənətdən söhbət edirdim.
Bir yaylaq yerində üzümə baxdı,
Gözləri gözümə şimşək tək çaxdı.
Dedim nə baş verib,nə olub sənə,
Xəstə hal göründün,bax indi mənə.
Şəyird qayıtdı ki,mənim nişanlım,
Burdadı görüştəm xoş olar halım.
Qız, oğlan görüştü danışammadı,
İki həsrət kimi sarışammadı.
Maneçilik etdi qonşular ona,
Qaldılar sevgilər bil yana-yana.
Bax orda götürüb by mənzerəni,
Gözəl təsvir etdim bəndi,bərəni.
Ələsgər söylədi dodaqdəyməzi,
Sandı ki,Hüseynin saralar bənzi.

Aldı aşıq Ələsgər.

*El yeridi, yalqız qaldıq səhrada,
Çal şuturun,çal çatlasın çata-çat.
Hərçayılar saldı səni irəğa,
Həsrət əlin yar əlinə çata-çat.
Hüseyn Ələsgərin fikrini andı,
Dediyi sözlərin məğzini qandı.
Gördü ki,bu sözlər dodaqdəyməzdi,
Xəyalı qəvvas tək dərini gəzdi.*

Aldı aşıq Hüseyn:

*Həllac gələr,dağlar atar yayından,
Qayalardan səngi salar çata-çat.
Ya qanginən,deyilənə ya inan.
Xeyir şərin çəkəcəklər çata-çat.*

Aldı aşıq Ələsgər:

*Qışda dağlar ağ geyinər,yaz qara,
Sağ dəstlinlə ağ kağıza yaz qara.
Əsər yellər,qəhr eyləyər yaz qara
Daşar çaylar,daşlar gələr çata-çat.*

Aldı aşıq Hüseyn:

*Dilin dəysə o narazı nara hey,
Ərəsətdə atacaqlar nara hey.
Nar içində ha çəkərsən nara hey...
Ətin ərir,eYZan yanar çata-çat.*

Aldı aşıq Ələsgər:

*Ələsgərin xətti çıxdı çal indi,
Heyi yeyə,dalı reyə,çal indi.
Hərçayının kəlləsindən çal indi,
Çal cəngəlin çək ciyərin çata-çat.*

Aldı aşıq Hüseyn:

*Yazıq Hüseyn,yaşın yetdi daha sən,
Cəhd edərsən yekin yetər daha sən.
Nə anlarsan,nə qanarsan daha sən,
Səksən il də dərs alarsan çata-çat.
Ələsgər anladı, Hüseyn seldi,
Dərin zəkəldi, bir tuti dildi.
Onu mat eyləmək çətindi,çətin,
Tərpənməz qaladı,dayanıb mətin.
Onun bu sənətdə öz dünyası var,
Dediyi sözlərin çox mənası var.
Yek ha yek hər sözə cavab söyləyir,
Özünü, sözünü təsdiq eyləyir.
Yekəlik,ədəliq satmır kimsəyə,
Mərifətlə böyüyüb gəlib ərsəyə.
Məclisdən səs gəldi,sən de, Hüseyn,*

Boşuna deyilsən sən qızıl beyin.
Arif məclisində söylə sözünü,
Ya Allah deyibən bir yum gözünü.
Hüseyn gülümsəyib başın buladı,
Söyiədi Ələsgər səngər-qaladı.
Söz böyüyün olar, su da kiçiyin,
Qiymətlə ölçülər başda biliyin.
Ustad ağsaqqaldı nə bilir desin,
Mənasını deyim hər bir kəlməsin.
Ələsgər söylədi üzün ağ olsun,
Qəlbinlə o canın böyük dağ olsun.
Böyük yolu, haqq yoludu gözləyin,
Ağsaqqalı hər an siz əzizləyin.
Onda bir balaca səni yoxlayım,
Sənin kimliyini ellərə yayım.

Aldı aşıq Ələsgər:

*İbtida xəlq oldu külli kainat,
İnsan nəqa mindi, nəqa nə mindi.
Gözlərin afəti alır canımı
Müjgan kirpiyindən nə qanam indi.*

Aldı aşıq Hüseyn:

*İbtida xəlq oldu cümlə məxluqat,
Onda yer nə mindi, yerə nə mindi.
Hüsnündən cismimdə qalmadı taqət,
Nə arif, nə münsif, nə aram indi.*

Məclisdə pıçıltı, hay-küy yarandı,
Qananlar səbr edib, susub dayandı.
Bəlkə bilməyəydi, sual-sorğunu,
Qonaq çəkməzdimi böyük ağrını.
Bəlkə söz mülkündə o, naşı idi,
O ki bir nəsilin bil başı idi.

Deyilən sözlərə cavab söyləmək,
Bil uğur sayılır rəqibə demək.
Doğru həqiqətə siz verin qiymət,
Yaxşı sənətkara yaraşır sənət.
Anlayıb duyana çəkilməz dərdi,
Hüseyn tək meydanda sarsılmaz mərdi.

Aldı aşıq Ələsgər:

*Nə artıq gül, nə əskik din, nə danna,
Zəhər olmur hərcəyiyə nədən nan.
Səryaqubdan, dilbilməzdən, nadannan,
Əzəl nə qanmışam, nə qanam indi.*

Ələsgər dediyi atmacaları
Musayla, Heydərə ünvanlamışdı.
Hüseyn tez anladı olunanları.
Bildi ki, onların fikiri yanlışdı.

Aldı aşıq Hüseyn:

*Mərd iyidin bu dünyada qala adı,
Hərçayılar cismim oda qaladı.
Tənə sözlər sinəm üstə qaladı,
Nə kəsə bilirəm, nə yaram indi.*

Hüseyn bu bəndində bəyan etladi,
Mərdliyini, fikrini əyan etladi.
Ələsgər sözünə ara vermədən,
Bir şaqqaraq çəkdi, ürpəşdi bədən.

Aldı aşıq Ələsgər:

*Ələsgəri çəkməginən yar ala,
Layiq budu yar könlünü yar ala.
Sınmış dəndən nə yar ləbin yarala,
Əmmək də istəsən nə qan, əm indi.*

Aldı aşiq Hüseyn:

*Hüseyn olsə canan bükər özü ağa,
Şeyda bülbül sıgışarmı o zağa.
Mən can dedim canan düşdü uzağa,
Nə qəlbim yaxındı, nə aram indi.*

Hüseyn çox böyük cəsarət ilə,
Baxır dörd tərəfə, gələrək dilə.
Sinəm qızan vaxtı dursun qabaqda,
Sənəti, söhbəti olmasın saxta.
Bəli, Ələsgərlə hər mənəm deyən,
Onunla sənətdə mən tənəm deyən,
Gen açıb meydanı sulamayıbdı,
Canını odlara qalamayıbdı.
Köhnə ocaq yeri qorlu qalıbdı,
Ələsgər sənətdə zorlu qalıbdı.
Hüseyndən ağılı bir şey kəsmədi,
Gördü ki, büzüşüb, qorxub, əsmədi.
Ədəbdə, zəkada, səbrdə boldu,
Çox mənəm deyənə keçilməz yoldu.
Hüseyn, düş qabağa, birni də sən de,
Yerdən de, göydən de, duman de, çən de.
Ələsgər bildirdi mən ağsaqqalam,
Məni duyanlara atəşli salam.
Onda başla görək nədən deyirsən,
Sözün duhalısı birsən ki, birsən.
Hafizən kəsərli, kefin çağ olsun,
Ustadlar tərپənməz böyük dağ olsun.

Aldı aşiq Ələsgər

*Könül sən ki, düşdün eşqin bəhrinə,
Narın çalxan, narın silkin, narın üz.
Dost səni bağına mehman eyləşə
Almasın də, gülün iylə, narın üz..*

Hüseynin üzündə təbəssüm gülüş,
Əsl imtahanı maraqlı görüş.
Üz-üzə göz-gözə söz oynadırdı,
Gövhəri sərrafa yaxşı satırdı.

Dedi ustad sən söylədin narın-üz,
Al cavabın olsun mənə də yüzə-yüz.
Huşundan gələni eyləyərk cəm.
Mən də sənə üz narını deyəcəm.

Aldı aşiq Hüseyn:

*Ey nəzonin sədrin üstə səslənir,
Batil etməz rizvanı üz narın.
Səhər durub, dost bağına varanda.
Dər almasın, iylə gülün, öz narın.*

Bu sözün harda deyildiyini,
Kiminsə qəlbinə dəyildiyini.
Ələsgər mətləbdən yayındıraraq,
Olmuş əhvalatdan söylədi soraq.
Nə vaxtsa bir bəyə söylədiyini,
Burda bəyan etdi eylədiyini.

Aldı aşiq Ələsgər.

*Tikdiribsən, qəsr eyvan, oda sən,
O nökarin, o sevdiyin, o da sən.
Qıya baxdın məni saldın oda sən,
İnsaf eylə, gəl könlümü narın üz.*

Aldı aşiq Hüseyn

*Seyr edirəm, mən eyvanda, sən oda,
Şagirdi o, ustadı o, dər o da.
Alovluydum, onsuz saldın sən oda,
Məxlumat yığ, dərya bağla, üz narın.*

Sözü tərs deyirdi aşıq Hüseyn,
Düzgün işləyirdi ondakı beyin.

Aldı aşıq Ələsgər

*Aşıq olan sözün deməz tərsinə,
Tər gəzən dünyada gedər tərsinə.
Tər sinəyə qismət olsun, tər sinə,
Narın üzə qoy sökənsin narın üz.*

Aldı aşıq Hüseyn.

*Mən qulunam fərman buyur, gedək dur,
Bağbanısan bəslə bağın, get ək dur.
Deməyin qəribəm, dilim gödəkdir,
Yalvarmağa heç tutarmı üz narın.*

Aldı aşıq Ələsgər

*Rüsxət ver sözümü deyim, Qayım ağa,
Yuyar qəssal qəddim bükər qayım ağa.
Ləzzət verər bal qatanda qaymağa,
Qaymaqdan da şirin olar, narın üz.*

Aldı aşıq Hüseyn:

*Bahar olsa əsər etməz sənə tar,
Kamil olan eyləyərimi sənət, ar.
Saz çalansan verib dilə sənət ar,
Çanaq girdə, dəsti kobud, üz narın.*

O, sazın təsvirini verərək sözlə,
İşarə eylədi baxaraq gözlə.

Aldı aşıq Ələsgər:

*Gətirdin rəngimə sarı dur gedək,
Bu sınıq könlümü sarı dur gedək.*

*Ələsgərəm bizə sarı dur gedək,
Bir könlümü eyləmişən narın yüz.*

Aldı aşıq Hüseyn:

*Hüseyni dosluqda, ay ağa Qayım,
Qismətsə bükülər ay ağa qayım.
Əgər bal qatasan a, yağa qayım,
Meyl etməzlər gər olmasa üz narın.*

Yenə də dedilər söz Hüseynindi,
Hüseyn ehmalca danışdı dindi.
Bir onun səbrinə, dözüminə bax,
Sanki uca tanrı olmuşdu dayaq.

Vüqarlı dağ kimi məğrur durmuşdu,
Cavabı ilə Ələsgəri yormuşdu.
Söylədi ay usta-qulluğundayam,
Dəryaya qarışan çağlayan çayam.

Mən kiməm söz deyəm sən olan yerdə,
Sözü əvvəl söylə mən olan yerdə.
Ələsgər dilləndi oğul-ay Hüseyn,
Birini də söyləyim açılısın eyin.

Aldı aşıq Ələsgər:

*Nahaq yerə gizlin sirtin,
Gizlədin xanнан gədə?
Ah çəkib, nalə edərsən
Can gedər cənnətin gədə.
Sıdqi-dillə çağırğınan
Gəlsin şahlar şahını
Nahaq işdi dilək dilər
İnsan insanın gədə.*

Aldı aşiq Hüseyin:

*Aşığa nə layiqdi
Deyə, hədyandan, gəda.
Danışınan haqiqətdən,
Yeddi ərkindən gəda.
Yeddi yerdən, yeddi göydən
Yeddi sirdən qan, gəda.
Yeddi dərdən dərsin alsın,
Şiri-yəzdannan gəda.*

Aşiq Ələsgərə işarə verib,
Xəbər elədilər Musa küsübdü.

Aldı aşiq Ələsgər:

*Al çətirin, çıx səhraya,
Sal sərində sayə göz.
Qəza ki, sənə gəzəcək
İstər gir dəryaya göz.
Sin içində sakit əyləş,
Haqiqətdən ayə göz.
Ağ eylə sinən aynasın
Şəri-şeytannan gəda.*

Aldı aşiq Hüseyin:

*Aşiq, gəl haqiqəti
Dilində izhar elə.
Şeytanın şər işindən
Sıdqını kənar elə.
Səcdə qıl şahlar-şahına
Sərini nisar elə.
Həşridə xilas eyləyər
Nari-nirannan, gəda.*

Aldı aşiq Ələsgər:

*Ələsgərnən danışanda
Al əlinə saz, danış.
İncisən də istəyənlə
Eylə ərkinaz danış.
Əyləşəndə ağır əyləş,
Danışanda az danış.
Əşidənlər əhsən desin
Sənə hər yannan gəda.*

Aldı aşiq Hüseyin:

*Hüseyn deyar eşq əhlilər
Atəşə yanə gərək.
Şəriyyəti, şəkkyyəti,
Təqlidi qana gərək.
Təcnisi, divanəsi
Sayla sana gərək.
Nə seçər xiridarı
Qeyri – qanandan, gəda.*

Götürüb Ələsgər başlayır belə,
Barmağı toxunur o incə telə.

Aldı Ələsgər:

*Hərçayının dilbilməzin ucundan,
Döna-döna mən ziyana düşmüşəm.
Doymaq olmaz gözəllərin muyundan,
Pərvanə tək yanə-yanə düşmüşəm.*

Ələsgər sözünü vurub, hədəfə,
Nəsihət etdiyini dedi yüz dəfə.
Hüseyn tez anladı tez duydu onu,
Hər şeyin xoş olsun axırı sonu.

Aldı Hüseyin:

*Qırıxlar piri özü verib, darsimi,
Şair cərgəsində sana düşmüşəm.
Arif məclisində, alim yanında,
Neçə dəfə imtahana düşmüşəm.*

Hüseyinin sözünü dərk edir hamı,
Bir haqq aşığıdır-nuş edib, camı.
Sözü haqq sözüdür kəlamı kəlam,
Basılmaz qaladı bu kişi balam.

Ələsgər sözünü fırladı yana,
Dediyni dərk edir, o qana-qana.

Aldı Ələsgər:

*Dövlətim çox oldu qıymadım pula,
Kor oldu gözlərim yanıldım dula.
Nə ölü, nə itir, canım qurtula,
Məcnun kimi biyabana düşmüşəm.*

Hüseyin anlayır ki, fikir dəyişir,
Getdikcə bu deyiş böyüyür şişir.
Qərara alır ki, biri birinə,
Uyarı düz gəlsin sözü sehrinə.

Aldı Hüseyin:

*Bir zaman əlimdə zil-bəm söz oldu,
Üzüm gözəllərlə payəndaz oldu.
Suyum artıq gəldi, tozhatoz oldu,
İndidə yumşalıb, una düşmüşəm.*

Aldı aşiq Ələsgər:

*Ələsgər keçibdi namus arından,
Aləm yata bilmir ahu-zarından.*

*Boşasam qorxuram oğlanlarımdan,
Boşuya bilmirəm qana düşmüşəm.*

Aldı Hüseyin:

*Özüm aşiq olub, gəzirəm eldə,
Həsərət gözüm qalıb, abrişin teldə.
Ələsgər dediyi təşbeh timsalda,
Hüseyin deyər həməm dona düşmüşəm.*

Üzlərə gözlərə təbəssüm düşdü,
Məclis zarafatla xeyli gülüşdü.
İki söz sultanı iki söz xanı,
Dəyişdi məclisdə abu havanı.
Ələsgər anladı Hüseyin cavabı,
Ona məhəbbətlə qaynadı qanı.
Dedi-bir söz söylə özün təzə tər.
Aşıqlar qoy onu eyləsin əzbər

Hüseyin göz gəzdirib, bir gözəl görür,
Görək bu gözəli necə vəsf edir.

*Hazarat, yaxşı baxın,
Qarşıda duran gözələ.
Naz satan püskan atan,
Qaşları kaman gözələ.
Baxışından qəmzə satır,
Ərşdəki qılman gözələ.
Bu sürətdə, bu camalda,
Kim deyər insan gözələ.*

Hüseyin dediyini sökürdü xamdan,
Söhbət açılmışdı bir mah camaldan.

Gətirin arıfları,
Fəhm ilə diqqət eyləsin.
Sözümdə xilaf varsa,
Göstərin isbat eyləsin.
Qoymundakı bir cüt ləli,
Sərraflar qiymət eləsin.
Mümkünsə cəza versin,
İşin ədalət eləsin.

Hər kimin dərdi varsa.
Durub, şikayət eləsin,
Zülfündən dara çəkən.
Ədalət divan gözələ.
Tovuz kimi civələnilib,
Çıxıb qabağa yaraşır.
Ağ libas tər əndama,
Başdan-ayağa yaraşır.
Ağızda mirvari dişi,
Qaymaq dodağa yaraşır.
Zərəfşan xalları var
Büllur buxağa yaraşır.
Afərin səd afərin
Alıcı tərhan gözələ.

Şəms olub gözəlliyi,
Qalxıb nuri təcəllaya.
Mələklər əhsən deyir.
Ərşdə durub tamaşaya.
Bu hüsnüdə vəcahətdə
Bənzəri var Züleyxaya
O Məhəmməd ümmətidi.
Daha getməz kəlisaya.
Hüsnünə könül verib,

Gətirin iman gözələ.

Dodağı süd qaymağı,
Şəkər zülalından bətər.
Dil şirin, dəhan şəkər,
Təbrizin balından bətər.
Şox salib ay qabağa
Həbəşin xalından bətər.
Çəkilib qələm qaşı
Qüdrət hilalından bətər.
Aşiq Hüseyn coşa gəlib,
Dedi bir dastan gözələ.

Söz tamama yetdi alqış başlandı,
Məclis bax bu günü möcüzə sandı.
Ələsgər söylədi əhsən mərhəbə,
Eşq olsun Hüseynə bir də ki təbə,
O təsdiq eylədi meydanda təkdi.
Onunla bu görüş bizə diləkdi,
Əməli ətir tək gözəl qoxunur.
Hər sözü söhbəti bizə toxunur.
Düzgün ad eyləsin düzü görənlər
Doğrudur dərsini verib ərənlər.
Tanrı bu sərvəti ona bol verib,
Keçilməz yollara açıq yol verib -
Köksündən tökülən alovdu közdür.
Haqqın haqq kəlamı bir deyil yüzdür.
Nur saçan cöhrəsi xoş gəlir bizə,
Bənzəyir, dalğalı coşğun dənizə.
O alov közü ilə sönən deyilmiş.
Zirvədi ayağa enən deyilmiş,
Xətrini xoş tutur göyçə mahalı.
Qiyməti hörməti ləldən bahalı,

Neçəki Göyçə ilə Bozalqanlı var.
Sözü söhbəti ilə ölməz canlı var,
Bizim varlığımız birliyimizdir,
Mətin, dəyanətli ərliyimizdir.
Tək əldən səs çıxmaз deyib dədələr...
Aramı vurmaşın cəfəng gədələr.
Bütövlük qardaşlıq türkçülüyümüzdü.
Görmək istəyənə görkənlüyümüzüdü.
Dünyada adımız, sanımız böyük,
Şükür ilhamımız deyildir sönlük.
Qanmazlar səfini etiraf etsin,
Alqış qazanıban, muraza yetsin.
Ələsgər Hüseynlə qol-boyun oldu,
Bu böyük məclisdə çox oyun oldu.
Qara zurnalarda cəngi çalındı,
Bu məclis dərs oldu, dərsi azlara,
İbrətə çevrildi çox dayazlara.
Ustadın dərs alan hər yetən aşıq,
Olmasın nöqsanlı, sözdə də çaşıq.
Yalan söyləməsin, böhtan deməsin,
Haramı həris tək qapıb yeməsin.
Heydər üzr istədi ayağa çökdü,
Peşiman olaraq göz yaş tökdü.
Musa olunanı eylədi ayırdı,
Günahkar olmuşdu yarımçıq şeyird.
Ustadlar Heydəri bağışladılar.
Məzəmmət eyləyib çox qınadılar.
Məclisdən ayağa iki ağsaqqal,
Durub söz aldılar iki pür kamal.
Biri Bozalqanlı kalvayı Əsəd,
Biri Göyçəlidi səxalı Səməd.
İkisi də söz dedı iki nəhəngə,
Alqış söylədilər şiri pələngə.

Hüseyn izn alib durdu ayağa,
Belə ərз eylədi gələn qonağa.
Bir dahi bildiyim aşıq Ələsgər,
Hammızın qəlbini gül kimi bəzər.
Sənəd dünyamızda yerin ayırdı,
Belə pak saxlayan Ələsgər adı.
Neçə ki, sən bizə ağsaqqal, pirsən,
Saz ilə, söz ilə qoşasan, birsən.
Qonaqlar şənlonib yeyib içdilər,
Özlərnə dost, qohum, qardaş seçdilər.
Bir həftə qonaqlar burda qaldılar,
Əsədlə Nəcəf də coşub çaldılar.
Elə doğmalaşdı biri-birinə,
Hamı heyran qaldı haqqın sirtinə.
Öpüşüb, görüşüb ayrılan zaman,
Hər kəs doluxsunub ağladı yaman.
Dədə ozanların izləri qaldı,
Sənətdə sizləri bizləri qaldı.

Dastanı nəzm etdi aşıq Məhərrəm,
Rəhmət dilədi azı min kərəm.
Sonra da götürüb sazi köklədi,
Böyük Hüseyni tərif eylədi.

Sözü haqdan, üzü nurdan yaranan,
Bozalqanlı Hüseyni, Hüseyn.
Sənət meydanında məğrur dayanan
Bozalqanlı Hüseyni, Hüseyn.

Dahiləşib səcdagaha dönənim,
Təzim olub, baş bədənə enənim,
İlqarım, imanım, dinim, məzhəbim
Bozalqanlı Hüseyni, Hüseyn.

Şeriyatı telli sazla çalınan,
Ürəklərdə, könüllərdə qalınan,
Yada düşən, yadımıza salınan
Bozalqanlı Hüseyni, Hüseyn.

Neçə aşıklara şah ustd olan,
Atalıq eyləyib,yadında qalan.
Etməyən iftira,deməyən yalan,
Bozalqanlı Hüseyni, Hüseyn.

Ağsaqqalı,ağbirçəyi pir bilən,
Həqiqəti tanrı kimi bir bilən,
Aşığı elm bilən, sirr bilən,
Bozalqanlı Hüseyni, Hüseyn.

Haqq yolunda yorulmadan çalışan,
Ərşdən-gürşdən,imamətdən danışan,
Ocaqlaşib,alovlaşib, alışan
Bozalqanlı Hüseyni, Hüseyn.

Otuz cüz Qurandan xəbərdar olan,
Ali məclislərdə bir dildar olan,
Dar günü dostuna düz ilqar olan
Bozalqanlı Hüseyni,Hüseyn.

Murazlı, mətləbli, ath olanım,
Şəkərli, söhbətli, dadlı olanım,
Alimlər yanında adlı olanım
Bozalqanlı Hüseyni, Hüseyn

Təcnisli,təxmisli,müxəmməsliydi,
Bəhslilər yanında dərin bəhsliydi,
Qılınc kəsəratli, od nəfəsliydi,
Bozalqanlı Hüseyni, Hüseyn,

Səxalı,süfrəli,imkanlı olan,
Rəhm dil,güləruz,imanlı olan,
Ali düşüncəli, sağ canlı olan
Bozalqanlı Hüseyni, Hüseyn.

Öz payını qonağına yedirdən,
Bu səbəbdən kişi sözün dedirdən,
Özünü qoxuyan güldən,ətirdən
Bozalqanlı Hüseyni, Hüseyn.

Neçə dastan,şeir, yazıb yaradan,
Yatmış duyğuları,hissi oyadan,
Həyatın acısın,şirinin dadan,
Bozalqanlı Hüseyni,Hüseyn.

Döşünə döyəni aciz,mat qoyan,
Məğrur sinəsinə çarpaz çat qoyan,
Əyib qamətini ikiqat qoyan
Bozalqanlı Hüseyni,Hüseyn

Neçə sualçıya cavab söyləyən,
Hörmətlə yanaşib savab söyləyən,
Sinəsinə sirlə kitab söyləyən
Bozalqanlı Hüseyni, Hüseyn.

Nəcəfə kirvəydi, Əsədə həmkar,
Söylədi Mirzədən yaranmaz təkrar,
Haqqı, ədaləti etməyən israr,
Bozalqanlı Hüseyni, Hüseyn,

Ələsgərə cavab verdi Göyçədə,
Ağacana ar bilindi xox,hədə,
Musa,İbrahimi heç bilən dədə
Bozalqanlı Hüseyni, Hüseyn.

Nərimanovla o Hacı Tağı,
Göylərə ucalıb şahlar sayacağı.
Tanrıverdisinə batmayan yağı
Bozalqanlı Hüseyni, Hüseyn.

Nəcəf Əlimərdanlı, Qədir, Ələkbər,
Mirzənin ləhcəsi min ətri-ənbər.
Dəmirçi Hüseyn dillərdə əzbər,
Bozalqanlı Hüseyni, Hüseyn.
Xəyyat Mirzə, Səməd ilə Məhəmməd,
Dünyaya yayıldı, bilmədi sərhəd,
Tək bir kəlməsinə yaraşan yüz bənd
Bozalqanlı Hüseyni, Hüseyn.

İşi əmələndən təmiz baxılan,
Ürəklərə kövsər kimi axılan,
Nə əsən, büdrəyən, nə də yığılan,
Bozalqanlı Hüseyni, Hüseyn.

Üzeyir, Vurğunla dost, qardaş olan,
Mehdiylə, Osmanla can, sirdaş olan,
Yüz aşiq Hüseynə bir adaş olan,
Bozalqanlı Hüseyni, Hüseyn.

Ölməzliyi sağlığında qazanan,
Haqqa doğru əli göyə uzanan,
Ürəklərdə heykəlləşən hər bir an,
Bozalqanlı Hüseyni, Hüseyn.

Şöhrəti, zəhməti, qeyrəti olan,
Sevən könüllərlə ülfəti olan,
Müqəddəs saz adlı aləti olan,
Bozalqanlı Hüseyni, Hüseyn.

Başlara çəkilib eldə, obada,
Ehtiram bəslənib müqəddəs ada,
Ustadlıq eyləyən neçə ustada
Bozalqanlı Hüseyni, Hüseyn.

Keçilməyən çox gədiklər aşanım,
Dərya təkli təlatümdən daşanım,
Deyən yoxdu deyişmədə çaşanım,
Bozalqanlı Hüseyni, Hüseyn.
Qurbanlar kəsilib ayağı altda,
Arzu-mətləb dolu, xoş gün, saatda,
Və ruhan yaşayan bizlə həyatda,
Bozalqanlı Hüseyni, Hüseyn.

Örüşləri, ormanları var olan,
Məclis quran, dövrənləri var olan,
Mənim kimi heyranları var olan,
Bozalqanlı Hüseyni, Hüseyn.

Təbli, təravətli, dadlı, məzəli,
Ürəklər məst etdi şəri, qəzəli,
Toyunda qol açan ellər gözəli,
Bozalqanlı Hüseyni, Hüseyn.

Sədası İrana, Turana çatan,
Min dağa, tərəyə, arana çatan,
Günəşli gündüzə, torana çatan,
Bozalqanlı Hüseyni, Hüseyn.

Sənət dünyasında dünyası olan,
Əl çatmaz, ün yetməz, bir ası olan,
Sözün dəryasının qəvvası olan,
Bozalqanlı Hüseyni, Hüseyn.

Zindanlar üstündə döyülən babam,
Aşıqlar yanında öyülən babam,
Təkca haqqa görə əyilən babam
Bozalqanlı Hüseyni, Hüseyn.

Dastanları əldən-ələ gəzilən,
Söhbətləri dildən-dilə süzülən,
Heç olmayan rəqibindən əzilən
Bozalqanlı Hüseyni, Hüseyn.
Elimin-obamın əsrəmiş nəri,
Müqəddəs ocaqdır illərdən bəri,
Şəriyyatı aşığıların əzbəri
Bozalqanlı Hüseyni, Hüseyn.

Günəş olub verə bildin bərqini,
Duya bildik zirvələrdən şərqi,
Görülməyən dəryalarda qərqi
Bozalqanlı Hüseyni, Hüseyn.

Xamnan sökdü söhbətini, sözünü,
Aldatmadı aqlın, huşun özünü.
Yük eyləyən bir ulağa yüzünü
Bozalqanlı Hüseyni, Hüseyn

MİN bulaqdan bəhrələnilib çay olan,
Qırıqlar piri badəsindən pay alan,
Qorqud, Qurbaniyə həmkar, tay olan,
Bozalqanlı Hüseyni, Hüseyn.

Cəfəng, boşboğazla aranı kəsən,
Hər sözün üstündə nanə tək əsən.
Toy-düyünə, şadlıqlara tələsən,
Bozalqanlı Hüseyni, Hüseyn.

Atama, babama adaş olanım,
Sirlilər yanında sirdaş olanım.
Bu günnən sabaha yaddaş olanım,
Bozalqanlı Hüseyni, Hüseyn.

Saf su təki inciləşən, süzülən,
Misra-misra hafizəyə düzülən,
Dəhşətlərə dəyanətlə dözüülən,
Bozalqanlı Hüseyni, Hüseyn.
Məhərrəm də çağırılır Hüseynli,
Zəkali, sənətli, imanlı, dinli.
Kim sevərdi onun qədər bu eli,
Bozalqanlı Hüseyni, Hüseyn.

ALI DƏDƏ DƏ OLUR MÖZÜCAT ZÜHUR

Aşıq Ələsgər

Bəli, mənim əzizlərim, Aşıqlar dastanı başlamazdan əvvəl üç ustadnamə söyləyər. Mən də dədə ozanların sandığı yolun davamçısı kimi dastanımızı üç ustadnaməylə belə başladım. Var olsun ürəyində Tanrı işığı nur-lananları.

*Ürəyin sözünü, aqlın gücünü,
Haqqın haqq sözünü yazana salam.
Düz yola çağırın insan öcünü,
Kəlməsi ləl-gövhər ozana salam.*

*Mənası, sözündən ap-aydın olan,
Damaqda dadlanan xoş dadın olan,
Uçmağa söz adlı qanadı olan,
Nahaqqı ürəkdən pozana salam.*

*Həqiqət üstündə qorxu bilməyən,
Bəzən gecələrlə yuxu bilməyən,
Dirilik suyu tək qoxu bilməyən,
Ürəkdən-ürəyə sızana salam.*

*Məttahlığa, mütrüflüyə uymayan,
Vətənidən, millətindən doymayan,
Hiyləni, fitnəni yaxın qoymayan,
Şir tək nərildəyib, qızana salam.*

*Söz sənətim, ürəklərə toxuna,
Sazımda, səsimdə qoşa oxuna,
Məhərrəm, zəhmətin gül tək qoxuna,
Gözəllik planı cızana salam.*

Ustadlar ustadnaməni bir deməyib iki deyiblər. Mən də deyim iki olsun.

*İnsanın ucası şah vüqarlısı,
Ürəkdə, könüldə qurulandı.
Vətən haraylısı, el haraylısı,
Vətəndaş gözündə durulanadı.*

*Başlar başa çəkər ağıllı başı,
Olmaz bu dünyada naqafil, naşı.
Böyüyün böyüyü, dostu, qardaşı,
Yaxşı insanlara vurulanadı.*

*Xeyirxah nur saçar əməldə çoxlu,
İşi ətir verər gül kimi qoxlu.
Kimsəni eyləməz kürəkdən oxlu,
Yaxşılıq o kəsin hər bir sanadı.*

*Məhərrəmin çoxdu qeyrətkeşləri,
Baş ucaldıb təmənnəsiz işləri.
Şərəflə keçibdi keşməkeşləri,
Sevəni qol açıb sarılanadı.*

Ustadlar ustadnaməni iki də deməyib üç deyiblər, düşman ömrünü heç deyiblər. Mən də deyim üç olsun.

*Haqq, ədalət əli ilə,
Ucalana əhsən, əhsən.
Zəkasinın dili ilə -
Bac alana əhsən, əhsən.*

*Dönüb haqqın çırağına,
Gəlib tale sınağına.*

*Soy-kökünün sorağına
Tac olana əhsən, əhsən.*

*Tab gətirən ağır dərdə,
Canım qurban belə mərdə.
Haqsızlığa düşən yerdə,
Öc olana əhsən, əhsən.*

*Paxıllığım lağı ilə,
Xəyanətin dağı ilə.
Min hiyləgər, yağı ilə
Kəc olana əhsən, əhsən.*

*Məhərrəm saz, ud qazanıb,
Alov, ocaq, od qazanıb
İnsan kimi ad qazanıb,
Köç olana əhsən, əhsən.*

Sizə haradan və kimdən xəbər verim Təbriz şəhərində Mirseyidin ortancıl oğlu Mirəliddən. Mirəli hamının yaxşı tanıdığı, ağıllı-kamallı, sadə, mehriban və kəsgin nəfəsi olan seyidlərdən biri idi. Ara-sıra şeir söyləyir, saza, ozana meyl göstərirdi. Dəfələrlə yuxusunda müqəddəslərlə həmsöhbət olduğunu səhər atasına söylədikdə, atası demişdir ki, hayıf ki, sənin ayrılığın məni üzəcəkdir. Deyirlər ki, eldə-obada Mirəlinin uca boyu, nurlu və gözəl siması neçə-neçə qızları yandıdırıb yarırdı. Mirəli özünü cavan kimi yox, hər addımına, hər sözünə, hər kəlməsinə məsuliyyətli adam kimi aparırdı. O, öz abır-isməti ilə fərqlənən, çox mehriban bir gözələ vurulmuşdu. Bu gözəlin adı Cənnət xanım idi. Di gəl ki, nə Mirəlinin ailəsi, nə də Cənnətin ailəsi istəmirdilər ki, bu iki gənc ailə həyatı qursun. Bunun üçün Mirəli nə qə-

dər çalışsa da hər iki tərəfi razılığa gətirə bilməmişdi. Bir gün qəmli-qəmli oturub xəyala dalmışdı. Gördü səhəng çiyində sevdiyi qız Cənnət xanım ona sarı gəlir. Ayağa durdu. Salam verdi. Salamını aldı. Sonrada Mirəli ərz elədi ki, bu gün də böyük qardaşım Mirbabaya dedim ki, sən ata-anamı yola gətir, mən qız evinnən dil tapacam. Mirbaba da ata-anamla danışığa getdi. Cənnət gülümsəyib dedi: — Mirəli bir balaca səbr et. Mirəli burada götürüb görək nə deyir.

*Sənin hüsnü camalına,
Şeir dastan düzərəm mən.
Yetmək üçün vüsalına,
Tab gətirib dözərəm mən.*

*Eşqin ilə divanəyəm
Qəmlə dolu viranəyəm.
Dürdanəyə dürdanəyəm
Haqsızlıqdan bezərəm mən.*

*Cənnətimə Mirəliyəm
Cəddimin deyən diliyəm.
Qınama mən də beləyəm
Ürəklərdə gəzərəm mən.*

Mirəliyənin Cənnət güllü-çiçəklili bir bağçada xeyli söhbətləşəndən sonra ayrıldılar. Aradan iki gün keçdi. Mirəlinin böyük qardaşı Mirbaba xəbər gətirdi ki, ay Mirəli atam-anam deyir ki, əgər bizi eşitməsə, onda o bizim oğlumuz deyil. Mirəli daha da kefsizləşdi. Dünya aləm başına fırlandı. Elə bu dəm Cənnət də gizli yolla gəlib çıxdı. Bahar buludu tək dolmuş qızın yanaqlarından göz yaşları sel kimi süzülürdü. Mirəli soruşdu ki,

Cənnət xanım nə olub niyə ağlayırsan? Cənnət dedi:

– Mirəli bu gün evimizə elçi gəlmişdi. Məni qonşu kənddəki, ataman Əmraha veririlər. Mən isə gəldim sonuncu dəfə səninlə vıdalaşam. İstəyirəm özümü öldürəm.

Mirəli dərindən bir köks ötürdü, ayağa durub xeyli gəzişdi. Fikirində çox ölçüb-biçdi. Nəhayət ki, ürəyində tüğyan edən fikirlərə sən qoyub dilləndi. Cənnət xanım şükür bizi yoxdan var ələyən kişinin böyüklüyünə bütün bunların əlacını tapdım. Cənnət xanım dilləndi: – Mirəli nəyi, tapdın söylə görüm.

Mirəli dedi: – Cənnət xanım sən öləndən sonra, mənim yaşamağım kimə lazımdır. Razi olsan bu əldən, obadan çıxıb uzaqlara gedərdik. Əgər yazan kişi bizi bir-birimizə yazıbsa yüz min pozan da gəlsə gücü çatan deyil. Cənnət xanım razılıq verdi. Vədələşdilər ki, iki gün ərzində hazırlaşıb paldan-paltardan, puldan-paradan götürüb gecəyən buradan getsinlər. Birdən Cənnət xanım dedi:

– Ay Mirəli, mənə elçi gələn adam çox əzəzil və adam öldürməkdə ad-san çıxarmış adamdı. Əgər o səni axtarıb tapsa neyləyəcəksən?

Mirəli gülümsəyib dedi:

– Mənim Cənnətlə mənim adım qeyrilərinə Sofi və ya Ali kimi təqdim ediləcək, sənə və cəddimin hörmətinə qarımı açanlara isə Mirəli olacaq. Yüz min qəddar düşmən də olsa Allahın ən əziz cəddi peyğəmbər övladını tapıb öldürə bilməz. Bu gündən zamanı gələnə qədər mənim adım Sofidir.

İki gündən sonra Mirəli iki yəhərli yüyənli at, iki dənə də yorğan, döşək, pəl-paltar yüklənmiş atla Cənnətdə vədələşdiyi yerdə görüşdülər. Hər ikisi vətəndən, əldən, qohum-qardaşdan ayrıldığını ürək ağrısı ilə qarşı-

dər çalışsa da hər iki tərəfi razılığa gətirə bilməmişdi. Bir gün qəmli-qəmli oturub xəyala dalmışdı. Gördü səhəng çiyində sevdiyi qız Cənnət xanım ona sarı gəlir. Ayağa durdu. Salam verdi. Salamını aldı. Sonrada Mirəli ərz elədi ki, bu gün də böyük qardaşım Mirbabaya dedim ki, sən ata-anamı yola gətir, mən qız evinnən dil tapacam. Mirbaba da ata-anamla danışığa getdi. Cənnət gülümsəyib dedi: — Mirəli bir balaca səbr et. Mirəli burada götürüb görək nə deyir.

*Sənin hüsnü camalına,
Səir dastan düzərəm mən.
Yetmək üçün vüsalına,
Tab gətirib dözərəm mən.*

*Eşqin ilə divanəyəm
Qəmlə dolu vıranəyəm.
Dürdanəyə dürdanəyəm
Haqsızlıqdan bezərəm mən.*

*Cənnətimə Mirəliyəm
Cəddimin deyən diliyəm.
Qınama mən də beləyəm
Ürəklərdə gəzərəm mən.*

Mirəliyənə Cənnət güllü-çiçəklili bir bağçada xeyli söhbətləşəndən sonra ayrıldılar. Aradan iki gün keçdi. Mirəlinin böyük qardaşı Mirbaba xəbər gətirdi ki, ay Mirəli atam-anam deyir ki, əgər bizi eşitməsə, onda o bizim oğlumuz deyil. Mirəli daha da kefsizləşdi. Dünya aləm başına fırlandı. Elə bu dəm Cənnət də gizli yolla gəlib çıxdı. Bahar buludu tək dolmuş qızın yanaqlarından göz yaşları sel kimi süzülürdü. Mirəli soruşdu ki,

*Mirəliyəm bir seyidəm,
Göz açmamış dilində qəm.
Mən saz alım, sən də qələm,
Düşək dillərə-dillərə.*

Elə ki, söz qurtardı, Mirəliylə Cənnət xanım Şimali Azərbaycanın doğru yol başladılar. Bunlar gəlməkdə olsun, eşidin Mirəlinin və Cənnətin ata-analarından. Bu xəbər ildirəm sürəti ilə hər yana yayıldı ki, iki sevgililər bir-birinə qoşulub gediblər. Hər iki valideynlər, ağladı, sızladı, çox peşimançılıq çəkdi. Bu tərəfdən də Cənnətə elçi gələn Ataman Əmrah hər tərəfə öz adamlarını göndərib, Mirəlini öldürüb Cənnəti əlindən alıb geri qaytarmasını tapşırırdı. Söz verdi ki, harada olur, olsun onunun böyük tikəsini qulağı boyda doğrayacam. Bir neçə gün Ataman Əmrahın özü və adamları nə qədər soraq edib, el-el, oba-oba gəzdirsə də Mirəlidən xəbər-ətər tapa bilmədilər. İndi eşidin Mirəliyənin Cənnətdən. Elə ki, o gecə yola düşdülər. Gecə sübhəcən at sürdülər. Deyirlər iki gündən artıq sərf olunacaq yolu bunlar bir günə qət eləyib indiki Ağdam rayonunun Seyidli kəndində dayandılar. Mirəli bir sığınacaq düzəltdi. Xeyli qızıl var idi. Özünə öküz aldı, fəhlə tutdu. Burada əkinçiliklə, heyvandarlıqla məşğul olmağa başladı. Hamı Mirəliyə Sofi deyər müraciət etdiyindən Ataman Əmrahın adamları onu tapa bilmirdi. Bu tərəfdən də Mirəlinin böyük qardaşı Mirbaba hər tərəfi ələk-fələk etdisə də Mirəlinin sorağını ala bilmədi. Axırda Qubada məskunlaşmağı qərara aldı. Anası gecə-gündüz oğul deyib ağlayırdı. Günlərin bir günü gördü ki, bir neçə atlı gəlir. Ürəyinə damdı ki, bu adamların oğlundan xəbəri ola bilər. Odur ki, saçlarından bir hörük ayırıb başladı nə başladı.

*Uca boylu, enli kürək, nur üzlü,
Balam gedib, Mirəlimi gəzirəm.
Haqq arzulu, haqq kəlamlı, haqq sözlü,
Sağ gözümü, sağ əlimi gəzirəm.*

*Huşşuman getməyir sözü, söhbəti,
Yara məhəbbəti, dostu hörməti.
Canında tərədi, cəddin qüdrəti,
Coşub daşan bir selimi gəzirəm.*

*Yar yolunda qurban edib canını,
Hazırkı yolunda tökə qanını.
İtirən döy şövkətini-şanını,
Bir ana tək ay, ilimi gəzirəm.*

Bu tərəfdən Mirəli Allahın izni ilə Cənnəti özünə siğə elətdirdi. Aradan bir neçə illər keçmişdi. Çoxları ona seyid deyər müraciət etsə də hələlik ona Sofi deyirdilər. Bir gün qarıbır qonşusu onu incidib suyunu kəsir. Qoymur taxılını suvarsın. Mirəli qayıdır ki, ay qansız, mən seyid adamam. Mənə sataşan xeyir tapmaz. Qonşu isə onu olə salıb deyir. Seyidsən özün üçün. Yadından çıxarma ki, sən “gəlmə”sən. Bu söz Mirəlini möhkəmcə tutur. Odur ki, qayıdır ki, görürəm ki, mənə tanımırsan. İnşallah əkib, səpib, becərəcəksən. Amma məhsulu aparan zaman sel-suya qismət olacaq. Yadında qalmaq üçün vaxt gələcək bu şəri də xatırlayarsan deyib başlayır.

*Gəl ey haqqa qul olmayan,
Dərdə qəmə salar səni.
Tanrını yada salmayan,
Dilindənə çalar səni.*

*Eyləmə cəddinə tənə,
Boş danışub vurma çənə.
Seyid deyilirsə mənə
Ocağına dolar səni.*

*Soruş məni oba eldən
Öz bələm tez tap dildən.
Mirəliyəm qorun, seldən
Od-ocağa qalar səni.*

Bəli. vaxt gəldi yetişdi. qonşunun taxılı əvvəlki illər-dəkindən üç dəfə çox məhsul verdi. Qonşu məhsulu çu-vallara doldurub üstünə palaz atdı. İstəyirdi ki, gedib öküzü arabalarını götürüb taxılıni aparsın ki, elə bil yer-göy qovuşdu. Göy saqqıdı, tufan qopdu, elə bir yağış yağdı ki, sanki axtafaman lüləyindən su tökülürdü. Qonşunun məhsulunu sel gəldi, su apardı. Onun yanındakı adamların heç birinə ziyan dəymədi. Arası 15 dəqiqə keçməmiş bulud dağıldı, yaxşı bir qızmar gün çıxdı. Qonşu Mirəlinin cəddinə etdiyi rişxəndi yadına salıb bə-dəni ürpəşdi. Tez gəlib paklaşub təmizləndi. Utana-utana gəlib. Mirəlinin qarşısında diz çöküb ondan onu ba-ğışlamağı xahiş etdi. Mirəli gülümsəyib dedi: — Səni qı-namıram. Hələ sən məni mənim kimi tanımırısan. Bu xə-bər hər tərəfə yayılır. Eşiddən bilən bu ocağı sitayişə gə-lir. Öz düzəlməz müşkül işlərinin düzəlməsi üçüq dua deyir. Dərdinə əlac bulurlar.

Mirəli ağaya xəbər çatır ki, Şah Abbas Gəncədədir. Geyinib-gecinib onunla görüşə gəlir. Baxır ki, o qədər insan var ki, 3 ay burada növbə gözləsə qəbula düşə bil-məyəcək. Bir qədər yornuğunu alıb ayağa duran zaman Vəzir növbədən kənar kimisə şahın qəbuluna salmaq məqsədiylə əlindəki güllü qolazlayıb atır. Güllü gəlib Mi-

rəli ağanın düz papağının üstünə düşən kimi onu şahın görüşünə aparırlar. Şaha məlumat verirlər ki, bu adam ən nüfuzlu imam övlədidir. Şah sual edir ki, məndən nə istəyirsən? Mirəli ağa deyir ki, şah sağ olsun, mən Təbrizdən gəlib Ağdamın Seyidlər kəndində köçüb məs-kunlaşmışam. Həm əməlimlə, həm hörmətimlə, həm də zəhmətimlə tanınanlardanam. Neçə ildir mən burada yaşamağıma baxmayaraq adıma "gəlmə" deyirlər. Şah Abbas Mirəli ağanın haqqında bilgisi olduğundan ona münasibəti də yaxşı olub. Qayıdıb ki, sənə nə qədər tor-paq lazımdırsa, get məşşirlə, bizim adamlar onu rəsm-ləşdirib versinlər sənə. Mirəli ağa deyir: - Şah sağ olsun, mən bir ucu Murğuz dağına, bir ucu Sac dağına, bir ucu isə Həsənsuya qədər ərazini məşşirləməyə istəyirəm.

- Nə deyirəm, bunun üçün ən azı sənə üç ay vaxt lazımdı. Mən onu tezliklə məşşirləyəm, - deyib Mirəli ağa şahla vidalaşır. Qaçışda tayı-bərabəri olmayan onun kəhər atı sanki qol-qanad açıb. Əlindəki əsa hayı-na çatır. Dediği bütün yerlərə qarşı sancıb məşşirləyəndən sonra bir-iki günə qayıdıb təzədən şahın qəbuluna dayanır. Vəzir çöldə gəzən vaxtı onu görüb soruşur. Ağa bəs şahın dediği tapşırığı etməmiş niyə buraya gəlib-sən. Mirəli ağa cavab verir ki, deyiləni yerinə yetirmişəm. Vəzir şahə xəbər verir ki, şah sağ olsun Mirəli ağa deyir bütün deyilənləri yerinə yetirmişəm. Onda çağırın yanıma deyib təəccüblənir. Mirəli ağa salam verib əleyk aldıqdan sonra şahə ərz edir ki, şahım öz nümayəndəni-zini göndərib yoxlatdırə bilərsiz. O vəzirə bu iş üçün ayı-rıb dəqiqliyi ilə yoxlanmasını tapşırır.

Vəzirlə Mirəli ağa məşşirlənmiş yerləri yoxlayıb qısa müddətdə geri qayıdırlar. Vəzir hər şeyin doğruluğunu şahə ərz eləyir. Şah Abbas təəccüblə və mənalı baxışla-

nyla Mirəli ağanı süzüb deyir: - Sənin qismətini tanı yazıbsa, mənim yazmamağa, verməməyə nə cəsarətini çatar.

Mirəli ağa qayıdır ki, şahım, sinəmə söz gəldi, izn versəydin qulluğunuza onu şeirlə ərz edərdim .

- Buyurun, buyurun deyə, - şah dinləməyə başladı. Görək Mirəli ağa nə deyir, biz də sizə çatdıracağıq.

*Əzəl gündən yaranandan
Qismətini verib Allah.
Nur çiləyib sabahına,
Hörmətini verib Allah.*

*Bağlayıbdı məslək-dinə,
Özünü nicat verib mənə.
Dönmüşəm elin dilinə,
Adətini verib Allah.*

*Sac dağından endim düzə
Murov dağda düşdüm izə.
Həxsənsuda üzə-üzə
Vəhdətini verib Allah.*

*Nəçə dağ, dəvə aşmışam
İrmişdiyə mən çatmışam.
Böyük savaba batmışam,
Qeyrətini verib Allah.*

*Mirəliyəm, haqdan payam
Abır, ismət haqqı-sayam,
Halalılıqla dolub mayam,
Zəhmətini verib Allah.*

Şah onu böyük hörmətlə yola salıb, ona inandığını söyləyir. Mirəli ağanın Şah Abbasla görüşüb geniş formada torpaq alması xəbəri hər yana yayılır. İndiki Tovuz, Şəmkir, Gədəbəy, Ağstafa və digər yerlərin torpaqları şahın fərmanı ilə Mirəli ağaya tapşırılır. Bütün bu torpaqlara isə mərkəz Qazax sayılaraq ümumi formada Şəmşəddin mahalı adlanmışdır.

Mirəliyə çox zaman Alı dədə də deyirmişlər. O əvvəl yaşadığı Ağdam rayonunun adını öz yaşadığı Ağdam kəndinə qoymuşdur. Əsasən Mirəli Topdağdağan adlanan yerdə yaşasa da Ağdamda dörd dirək adlanan yerdə, isti olanda isə Murğuz yaylağında yaşayırmış. Mirəlinin yekə Alı və bala Alı adında növərləri varmış. Yekə Alı Mirəli ağanın vəfatından sonra özünə ev-əşiyi indiki Yekallar kəndində salaraq ağasının qızı ilə evlənmişdir. Mirəli ağanın 9 oğlu bir qızı olub ki, bunlar da ataları kimi cəddi peyğəmbər övladı kimi ad-san çıxarıblar.

Bu xəbər bir dəstə qaçağa da çatır. Məsləhətçilərlər ki, gedib bu həqiqəti tam təsdiq edib Mirəlini həqiqi seyid olmasını aşkarlamaq lazımdır. Odur ki, bütün dəstə ilə atlanıb Mirəlinin üstünə gəlirlər. Yekə Alı gələnlərin adamların dəstə başçısına deyir:

— Nə istəyirsiniz?

Dəstə başçısı seyidin malını, pulunu və üçtəlik canını almağa gəldiyini bildirir. Yekə Alı Mirəli ağaya bu quldurların fikirini söylədi. Mirəli ağa gülümsünüb dedi:

— Onlara mal, pul, torpaq, qızıl lazımdırsa alarlar, lakin mənim canımı alması söhbətində nəso bir anlaşılmazlıq var. Odur ki, bayıra çıxıb qaçaqların rəhbəri ilə

söhbətə başladı. Başçı kimi özünü qələmə verən adam özünü Mirəli ağaya tutub söyləyir:

— Eşitmisəm özünü seyid kimi qələmə veribdən. Bilirsənmi seyidin möcüzəsi, kəskin nəfəsi olmalıdır. Bil və ağah ol, əgər möcüzə göstərməsən səni güllələyəcəm. Əlim tufəngin tətiyində, sənin də əlin haqqın ətəyində. Mirəli ağa özünü qıblaya tutub dedi:

— Ya bir olan Allah məni bu adamın gülləsi yox, xalqın təhdidindən azad et. Bir daha məni bunlara görk elə, bu sözü deyib, özünü dəstə başçısına çevirib görək nə dedi:

*Gəl məni incitmə seyid babayam,
Yoxsa od, alovda yana bilərsiz.
Tanı möcüzəkarı, həli mən oyam,
Heyrətdən yerində dona bilərsiz.*

*Ocaq, səcdəgaham, nur parçasıyam,
Cəddi peyğəmbərin öz əsasıyam.
Annəmizin, səmməzin kədr, yasıyam,
Çətin ki siz məni qana bilərsiz.*

Dəstə başçısı qayıtdı ki, ay seyid, nə bilirsiniz biz anmaz, qanmazıq. Sözüne sərhədd qoy ha...

Mirəli ağa dedi: — Qulaq asın, sonrasını deyim.

*Halallıq verməsəm, haramdı malım,
Sağlıqla geyilməz, qumaşım-almım.
Mirləiyəm aşkar olub kamalım
Qorxuram siysündən sına bilərsiz.*

Dəstə başçısı qayıtdı ki, ya özünü təsdiq etki, sən möcüzəkarсан, ya da tufəngin tətiyini çəkirəm. Qoy cəddin varsa sənin bu halmda harayma yetsin. Hər tərəfdən

axışb gələn adamlar Mirəli ağanın nə edəcəyini gözləməkdə olsunlar görək Mirəli ağa neynədi. (Huşuna bir səs gəldi. Mirəli qorxma gir təndirə, özünü təsdiqlə.) Tez təndiri möhkəm qalattırdı. Bir quzunu kəsib soydurtdu. (Ürəyində dedi ki, ey məni yoxdan var eləyan kişi bu quzunu içəridə bişirib, ətini bu soyğunçulara yedirdəndən sonra bunlar da öz yolunu haqqın yoluna çevirsinlər.) Bir, az yaşlı öz oğlu olan uşağı da qolunun üstünə alıb yanan təndirə girdi. Hamı təəcüb və heyrətdən bu mənzərəyə baxırdı. Görək Mirəli ağa neynədi. Elə ki, təndirin içərisinə daxil oldu, baxdı gördü bir tərəfdə güllü-çiçəkli bir mənzərə, bir tərəfdə də qar, boran, bu tərəfdə də ocaq yanır. Tez uşağı qoydu güllü-çiçəkli yerə, quzu cəmdəyini odun üstünə qoydu, özü isə çisgin, boran olan tərəfə getdi. Aradan bir xeyli vaxt keçdikdən sonra səs gəldi ki, təndirin ağzını açın. Təndirin ağzı açıldı. Yığışan camaat gördü ki, quzunun bişmiş cəmdəyi Mirəli ağanın bir qolunun üstündə, uşaq isə ikinci qolunun üstündə yatıb, amma alnında bir iki damcı tar damcısı görünür, özünün isə saqqalı şaxtadan sırsıra bağlayıb. Bütün bunları yuxu kimi görən dəstə başçısı gözünü ovuşdurur ki, bəlkə bu yuxudur. Bir daha gördüyü möcüzədən yerində quruyub qalır. Handan-hana əyilib Mirəli ağanın ayağına düşür. Sual edir ki, yanan ocağın içində necə olub ki, belə ola bilib. Mirəli ağa qayıdır ki, a bala, mənim möcüzələrimin səbəbkarı o bir olan Allahdır. Ondən başqa kimsə möcüzə yaratmaz. Mənim də pənahım, arxam, dayağım, köməyim o kişidir. Ondən ulu, ondən böyük kimsəni tanımıram. Dəstə başçısı etiraz edib deyir ki, sən hər cür tərifə və öyülməyə layiqsən. Mirəli ağa gülümsəyib belə deyir.

*Mən Allahdan qeyri
Öyüləni tanımıram.
Haqqı danan, qəlbi əyri,
Deyiləni tanımıram.*

*Agahımdı haqqın sirri,
Gördünüz yanan təndiri.
Haram ilə yüzdə biri
Yeyiləni tanımıram.*

*Mirəli çağırılır dədə,
Ona olmaz qorxu, hədə.
Mərdədən olan-olmaz gədə,
Əyiləni tanımıram.*

Ətrafında olan insanların hamısı ağadan üzr istəyib, silahlarını ocağa atıb məhv edərək, zəhmətə qurşanıb, insanlığa xas olmayan bir iş görmək üçün tövbə etdilər. Bu xəbər bütün hər yana yayıldı. Artıq hər yandan axışmış gələn insan axını bu müqəddəs ocağı ziyarətə çəvirdilər.

Günlərin birində qonşu kəndlərin birində yaşayan Qaraxan adlanan birisi öz zorluluğunun sayəsində Mirəli ağanın əkin yerində bostan əkir. Mirəli ağa qayıdır ki, sən zorlusan, mən isə haqq adamı. Sənin yetişdirdiyin qarpızın içində ilan yetişdirəsən. Qaraxan gülüb ona rişxənd edir. Vaxt gəlir ki, qarpız böyüyür. Qaraxanın 30-a qədər fəhləsi məhsulu bir tərəfə toplayıb kefi kök deyib gülürmüş. Mirəli ağa gəlib keçəndə görür ki, özünü zorlu bilən adamın əhvalı yaxşıdır. Odur ki, salam verib deyir: – Deyəsən içi ilanla dolu qarpızların yetişib. Qaraxan istehza ilə gülür. Mirəli ağa buyurur ki, hər hansı bir qarpızı kəs. Qaraxanın kəsdiyi bir neçə qarpı-

zın içindən ilanlar çıxıb özünü sıx meşəliyə verirlər. Qaraxanın irzi-rəngi saralıdır. İstəyir məhsulu qoyub qaça. Mirəli ağa qayıdır ki, bala sənə deyiləsi bir sözlüm də var, onu dinlə sonra nə istəyirsənsə elə.

*Yer ilə yeksan olarsan
Qudurğanlıq etmə bir də.
Çarəsiz, nəçar qalarsan,
Aralıqda bitmə bir də.*

*Tutar xəta-bələ səni,
Salar daldan-dala səni.
Gözlə, şahmar çalar səni
Yətəninə yetmə bir də.*

*Mirəliyə demə yalan,
Ürəkləri etmə talan.
Ocağımda başa dolan
Alma təpik, dürtmə bir də.*

Qaraxan utandığından başını aşağı sallayır. Ağadan üzr istəyib, onu bağışlamağı xahiş edir. Mirəli ağa isə deyir, oğlum, Ulu Tanrının böyüklüyü rəhmindədir. Mən də səni bağışladım. Başa saldım ki, zor ilə yox, xoşluqla hər şeyə qadir olarsan. İndi isə dur bir qarpız kəs bu fəhlələrlə yeyək. Qaraxan qorxa-qorxa qarpızı kəsir. İçərisində ilan yox, ən dadlı, ən qırmızı bir qarpız olduğunu görür. Mirəli ağa bir dilimdə özü təam edib yoluna davam edir. Qarpızı isə Qaraxanın özünə sərf olunmasını deyir.

Bir gün Mirəli ağaya xəbər çatır ki, nökrəi yekə Alı ilxını oğurlayıb qaçıрмаq istəyən iki nəfəri güllələyib.

O yekə Alını yanına çağırır məzəmmət edərək, nö-

kənləri müsəlman adətincə dəfn etdirib, ehsan verir. Əməyini halal edir. Mirəli ağanın övladları və bu məsələni eşidən hər kəs üçün xeyirxahlıq, böyüklük, dədəlik bir misala çevrilir. Sonralar Mirəli ağanın övladları Əsgər ağa Ocazlıda, Seyid Əhməd ağa Qaradaşda, Koxanəbidə Koxa Nəbi, Bayramlıda Sağırcan ağa, Vahidliyə Mirbağır ağa, Əyridərədə Korbəlayı Mustafa, Ağdamda isə Məmmədəli bəy yaşayaraq öz müqəddəsliyini tədiq etmişdir. Bu ellərin, kəndlərin abadlanması və şənlənməsi də Mirəli ağanın adıyla bağlıdır.

Hazırda Mirəli ağanın övladlarının, nəvələrinin, nəticələrinin, köttüclərinin yüzlərlə tanınmış nümayəndələri vardır?

Təkcə Hacı seyid Əhməd ağa 21 dəfə Həccə gedib, zəvvarlıq edib. Eyni zamanda dövrün ən nüfuzlu insanların dostluq əlaqəsi yaratmışdır.

Mirəlinin minik kimi (xatırladım ki, Şah Abbas onu yeri məşhurladığı vaxtı, tez gedib, gəlməsi zamanı bu gürzdən istifadə edibmiş) istifadə etdiyi gürz kimiyyə qamçı, kimiyyə əsa kimi görünürmüş. Hazırda bu gürz Bakı şəhərindədir. Bu gürz əvvəlcə törəmələrdən Mir Sadiq ağada, sonra Mir İsmayıl ağada, daha sonra Qaçuxurda nəvəsinin evindədir.

Mirəlinin törəməsi olan Seyid Atakişi ağa arandan dağa gedən zaman yolda dincini almaq üçün dayanır. Yuxusunda babası Mirəli gəlib deyir ki, ac-acına nə yatarsan dur başının üstə yaylığa bükülü çörəyi, dəsmal da özünə götür. Sənin xeyir bərəkətin o yaylıqdadır. Seyid Atakişi yuxudan ayılıb görür ki, yaylıq içində də çörək başının üstündədir. Elə o gündən bu yaylığın Qayıb yaylığından gəlməsi və Seyid Atakişinin ocağının ziyarətə çevrilməsi başlayır. Belə deyirlər ki, Mirəli ağa geniş bir bostanın yanından keçirmiş. Cibindən pul çıxarıb bos-

tançıya uzadır ki, bir qarpız kəssin. İyün ayının qızmarında susuzluq da onu təntidibmiş. Bostançı Mirəli ağanı yaxşı tanımadığından onun pulunu almayıb, yox deyə yönünü çevirib gedir. Mirəli ağa: – Görüm qarpızın qanla dolsun, deyir.

Arxadan gələn Qazqulu bəy bostançını çağırıb bir qarpız kəs deyə dillənir. Bostançı qorxusundan tez qarpızı kəsir. Qarpız qanla dolu olduğundan biçəyə bərabər qan onun üstünə çilənir. Qazqulu bəy bostançıdan soruşur o gedən qoca sənə nə dedi. Bostançı cavab verir ki, pulunnan qarpız istədi, vermədim. O da dedi ki, görüm qarpızın qanla dolsun. Bəy amiranə bir tərzdə dillənir gedən Mirəli ağadır. Tez onu qaytar, üzr istəyir ki, indicə kəsdiyin qarpızı kəs görüm. Qarpız kəsildə baxırlar ki, qan-filan yoxdu. Adicə bir qarpızdır. Bostançı ağadan üzr istəyib, onun ocağını ziyarət edir.

Adətən qarpısına axşam insan axınlarının qurbanlıq toğluları, pullar, qızıllar, parça və digər nəzir-niyazları Mirəli ağa kasıb-küsuba verər, onları sevindirirmiş.

*Möcüzkar seyid övladı,
Əməlin, əyan Mirəli.
Bu dünyanı tutub adı
Sayılıb, sayan Mirəli.
Sevindirən qohum yadı,
Haqq yolu, bəyan Mirəli.
Fikri təmiz, sözü agah,
Danəndə duyan Mirəli.*

*Tilsim olan əlindəki
Gürz adında əsasıymış.
Hər nə varsa dilindəki,*

*Doğru, dəqiq bir altıymış.
Obasında, elindəki
Bərəkətlə dolasıymış.
Çox inamsız eləyib ah,
Sonradan qanan, Mirəli.*

*Məğribdən məşriqəcən
Dolanıb gəzib, gəlmisən.
Qəlbində heyrət, həyəcan.
Bilinməz bir iş bilmisən.
Çox yetimə söyləyib can,
Yanaqda yaşın silmişən.
Şad günündə edib qəh-qəh,
Əhvalın soran Mirəli.*

*Şah Abbasi heyran qoyub,
Bircə anlıq mat eyelədin,
Sehiri, sirrini duyub,
Əsam da at eyelədin.
Zorlumun qəddin əyib,
Könlümü bərbad eyelədin.
Qaraxan dedi bəh-bəh,
Qonşusun anan Mirəli.*

*Bir qol üstə yatdı uşaq,
Odu, soyuğu bilmədi,
Alov yandı, saldı işıq,
Saqqal qırovu bilmədi.
Quzu bişib oldu yumşaq,
Belə sorağı bilmədi.
Min bir adda olan Allah
Dedi ki, dayan, Mirəli.*

*Verən əlin açıq olub,
Hatəm sayaq sayılmısan.
Dərdlilərə şafa bulub,
Ruhu, cana yayılmısan.
Boşalıb, boşalıb dolub
Şölə saçib ayılmısan.
Fərəhsizə verib fərəh,
Bulunub çaran, Mirəli.*

*Mən də sənin törəmənini,
Aşıq-sair balasıyam.
Dərd çəkəni, qəm əmənin,
Haqq bağırın naləsiyəm.
Vurğunu yam çöl-çəmənini,
Qızılgülü, lələsiyəm.
Yanar əbədi, maşallah,
Sönməzdi çıran, Mirəli.*

*Yaddaşında yurd salmısan
Neçə-neçə nəsillərin.
Ürəyində ud çal mısan
Əsilzadə əsillərin.
Haqq deyib, namaz qılmısan
Baharısan fəsillərin,
Bu cəlala dedim bəh-bəh,
Yaradıb- quran Mirəli.*

*Mən bələdəm qüdrətinə,
Ocağına dolanmışam.
Cəddin ilə, hörmətinlə
Ruhum ilə calanmışam.
Vəhdətinlə, adətinlə
Çox alışıb, çox yanmışam.*

*Gətirən var sənə pənah,
Oxudur Quran, Mirəli.*

*Bu hikməti, bu dastanı
Sənə üçün ad eylədim.
Məhərrəmin coşub qanı
Ruhunu şad eylədim
Ulu tutub şöhrət, şanı
Təzim edib yad eylədim,
Özümü sanıb gümrəh,
Yaşadım, an-an Mirəli.*

Ta bineyi qədimdən Bozalqanlı kəndi tarixlərin qan yaddaşının şahididi desəm yanılmaram. Bu eldə-obada neçə-neçə ulu və azman el sənətkarları pərvazlanmış, nəinki, boya başa gəlidiyi el-obanın, eləcə də bütün Azərbaycan xalqının şərəf və ləyaqətini ucalardan uca tutmuşdur. Saymaqla qurtarmayan aşiq-şairləri, alim və ziyalıları, köklü-köməcli, dağdan ağır sanballı, kişiləri, bütün Gəncəbasarda, Şəmşəddində, Naxçıvanda, Təbrizdə, Göycədə, Qarabağda, Şirvanda və digər yerlərdə adla çağırılmışlar. Eyni zamanda bu elin mərd oğulları qaniçən yerli ağalara qarşı mübarizə apararaq elində obasında zülm ucundan ya məşhur qaçaq kimi ad çıxarmış, ya da məşhur və azman ustad aşiqimiz Aşiq Əsədin babası Rza kimi zülm ucundan başqa yerlərə köçüb məskunlaşmışlar. Bozalqanlı kəndi Tovuzun ən axar-baxarlı bir guşəsində Kürün sağ sahilində yerləşməklə rayon mərkəzinə bitişik kəndlərdəndir. Yerli ağalar bu yerlərdə meydan sulasalar da, kəndin adamları zəhmətsevərliyi, hünərpərvərliyi, dözümlülüüyü ilə də seçilmişdi. Ağır vergiyə və işgəncəyə qarşı çıxan yerli əhali arasında oyanış və dirçəliş baş qaldırmışdı. Ağsaqqal və ağbirəklərin, Aşiq Əsədin söhbətlərinin canlı şahidi olan ustadım M.Azaflının, Aşiq kor Ələkbərin, Aşiq Şəadətın və Aşiq Əsədin əlyazmasına istinad edərək Aşiq Əsədin soy-kökü haqqında bu bilgilərimi sizlərə çatdırmağımı özümə borc bildim.

Belə deyirlər ki, Bozalqanlı kəndinin sayılan bəylərinin biri olmuş Süleyman bəy bir qayda olaraq el-obaya rəhbərlik edirmiş. Təbiiyində olan adamları növbə-növbə öz qapısında işlətdirmiş. Hər aیلə bir həftə işlədikdən sonra növbə digərinə keçirmiş. Bu dəfə də növ-

bə təzəcə evlənmiş Rzaya düşür. Süleyman bəy görür ki, Rza gəlmir. Tez bir nəfəri onun dalınca göndərir. Gələn adam Rzanın dediklərini Süleyman bəyə belə çatdırır: Rza deyir ki, mən təzə toyluyam. Bəy məni başa düşür. Təzə gəlin isə hələlik kiməsinin qapısında qulluqçu olmamalıdır. Birdə ki, arvadı özgəyə yox... özümə qulluq etmək üçün almışam. Bəy bu sözdən möhkəm əsəbiləşib silahını götürüb, tez atını minib, Rzanın evinə gəlir. Onu evdə tapmır. Atını Bozalqanlının köhnə xırman yerinə səyirdir. Rzanı tapır. Ona köntöy söyüş və təhqirlər edərək, əlindəki qırmancla vurmağa başlayır. Canının ağrısından deyil, təhqirə davam gətirməyən Rza əlindəki dörd dişli dəmir yabanı Süleyman bəyin qarnına soxub, evinə qayıdır. Olan-qalanını arabaya yükləyib, bir başa qədim Göycə mahalının böyük Qaraqoyunlu kəndinə gələrək orada məskunlaşır. Rzanın oğlu Əhməd atasını erkən itirsə də öz bacarığı, fərasəti ilə di-

gərlərindən seçilir. Elə buna görə də ağsaqqalların və el-obanın təkid və tələbi ilə onu kəndin koxası seçirlər. Atasının onu molla yanına qoyub, yazı-pozu öyrətdirməsi də karına yetir. İlk gündən el-obanın dərdi-sərinə canyananlıq göstərən Əhmədin hörməti günbəgün hər yana yayılmağa başlayır. Hamının sevdiyi bir insana çevrilir. Göyçəli aşiq Alı da Əhməd koxaya bir saz hədiyyə etmişdi. Dəfələrlə onun evində öz şəyirdi Aşiq Ələsgərlə qonaq olmuşdu. Onlar bu evdə çox hörmət və nəvazislə qarşılanmışdı. Koxa Əhməd vəfat edəndən sonra isə aşıqların ayaqları bir müddət bu evdən kəsilir.

SİLLƏSİ SƏNDƏN, SİFTƏSİ MƏNDƏN, TALEYİ TANRIDAN

İndi sizə haradan və kimdən danışım, Aşiq Ələsgərin öz şəyirdinə ustad şilləsi vurmasından, Aşiq Əsədin sənət dünyasından söhbət açım.

Əhməd koxa bir gün həyat yoldaşı (əslən Şuşadan olan) Gülbəyazı yanına çağırıb deyir:

– Mən düşdüyüm ağır xəstəlikdən sağalan deyiləm. Sən mərd və iradəli arvasdan uşaq əmanəti. Onlar bir parça çörək tapıb dolanacaq. Sən onların könlünü qırma. Qoy öz istədiyi kimi yaxşı işlər görsünlər.

Ataları öldəndə Mürsəlin 16 yaşı, Əsədin 12 yaşı vardı. Onu da deyim ki, Mürsəlnən Əsədin arasında üç oğlan uşağı olub, ölübmüş. Söz düşəndə rəhmətlik atası Əhməd deyərmiş, ay arvad, Allah Əsədi vergi verib bizə. Kiçik qardaşı Məhəmmədin isə atası öldəndə üç yaşı vardı. Aynaxanım, Sinəxanım adında bacıları da var idi. (Sonralar Aynaxanım Göycədə, Sinəxanım Kəlbəcərdə ailə həyatı quraraq yaşamışlar). Evin böyük oğlu Mürsəlin gecə-gündüz anasına köməklik etməsinə bax-

mayaraq ailə dolanışqda çətinlik çəkirdi. Bir gün Əsəd yavaşca anasına yanaşdı deyir:

– Ana, məni ağaların birinə muzdur ver. Qoy həm boğazımı dolandırırım, həm də sizə köməklik göstərim. Anası Gülbəyaz ağlayıb oğlunun başını sinəsinə sıxaraq dillənir:

Sən nə danışırısan, a bala, el-oba məni qınaq etməzmi ki, kişi öləndən sonra arvad uşaqlarını qapılara saldı.

Anasının etirazına baxmayaraq, Əsəd çox yalvar-yardan sonra razılıq alır.

Bir neçə gündən sonra Gülbəyaz Əsədi Qaraqoyunluya gətirib, Qurban Yaqub oğlu adında bir nəfər ağaya muzdur verir. Əsəd bir il ağaya canla-başla qulluq edir. Ağadan Allahın bir xoş sözünü eşitməyən Əsəd muzdur haqqını istəməyinə görə qapıdan qovulur. O bir il ərzində Zod kəndində Süleyman bəyə, bir il Bala Qaraqoyunluda Xəlil Mustafa oğluna, bir il Böyük Məzrədə Salman Xəlil oğluna muzdurluq etsə də, öz halal haqqını ala bilmir. Anası onu beşinci ağanın yanına aparır. Bu ağa həm koxa Əhmədin dostu olmuşdu, həm də yaxşı bir insan idi. Odur ki, Əsədi canla-başla qəbul eləyir.

Aradan bir ilə qədər vaxt keçmişdi. Bu müddət ərzində Kərbəlayi Piri ağanın muzduru Əsədin qoçaqlığı, işgüzarlığı, can yananlılığı hamının xoşuna gəlir. Kərbəlayi hər həftədə bir dəfə kəndləri Söyünqulağıdan atla Əsədin anasıgilə yemək-içmək, ərzaq göndərir. Bir sözlə Əsəd ağadan, ağa isə Əsəddən razı idilər. Hətta onların ailələri arasında da dostluq yaranmışdı. Bir gün Kərbəlayi Piri arvadını çağırıb deyir:

– Arvad, bu Əsəd çox yaxşı oğlandı, onun qoçaqlığına və tərbiyəsinə söz ola bilməz. bizim də gözümüzün ağı, qarası bir qızımız var. İstəyirəm ki, Əsədi həmişəlik

özümüzə oğulluğa götürüb qızı da ona verək. Bu boyda vara, mülkə də sahib dura. Hər halda dədə-babasına, əsil-nəcəbətinə bələdəm.

– Nə deyirəm, a Kərbəlayi, sən deyən olsun deyə arvadın üzü gülür. Elə mən də sənə kimi fikirləşmişdim, cəsarət edib sənə deyə bilmirdim. Əsəd çox qabiliyyətli oğlandı.

Bu söhbətdən bir neçə həftə sonra Kərbəlayi Piri kəndlərində rəhmətə getmiş hörmətli bir mollaın hüzz məclisinə gəlir. Məclisi molla Nağı idarə edirmiş. O, başını qaldırıb məclis əhlinə müraciət edir ki, ay məclis əhli, kimin mənə sualı var. Bu dəm Kərbəlayi Piri ayağa durub, çoxdan onu narahat edən məsələni soruşur:

– Ay molla Nağı, bu kimin əza məclisidi?

– Mənim müəllimim və bu kəndin sakini olan rəhmətlik Məşədi Hüseynin – deyə molla Nağı cavab verir.

– Siz bu kənddə neçə molla idiniz?

– Bu rəhmətlik və mən.

– Məşədi Hüseynin əza məclisində öz yetirməsi kimi sən iştirak edirsən, sən öləndən sonra həm sənə, həm də bizim əza məclislərimizdə iştirak edəcək bir yetirmən varmı?

Məclis əhlini bu sual yaman tutur. Odur ki, hamısı gözəylirlər ki, görək molla Nağı bu haqlı mühakiməyə nə cavab verəcək. Molla Nağı da öz hazırcavablılığı ilə ad-san çıxaranlardan biriymiş. O əlindəki qəlyandan bir qullab vurub, cavab verir:

– Ay Kərbəlayi Piri ağa, bu elədiyin mühakimədən çoxu sizin də boynunuza düşür. Axı deyə bilərsənmi, hansı bir səslə, nəfəslə, yaddaşlı uşağı gətiribsən ki, mən də onu öyrətməkdən imtina edəm.

Bu cavab bütün məclis əhlini və Kərbəlayini yamancatutmuşdu. Molla Nağı da düz deyirdi. Heç bir kim-

səni onun dediyi kimi etməmişdilər. Kərbəlayi Piri məclisdən çıxanda sanki verdiyi sualdan peşimançılıq çəkirmiş kimi öz-özünü mühakimə edə-edə evinə qayıtdı. Elə təzəcə taxtın üstündə bağdaş qurub oturmuşdu ki, qulağına kiminsə mahnı oxumaq səsi gəldi. Yanında çay süzən qızından soruşdu:

– Qızım, kimdi bu ilahi səsin bəxtəvər yiyəsi.

– Ata bu bizim Əsəddi. Dünən də belə oxuyurdu. Anamla bir yerdə heyranlıqla onun özünün xəbəri olmadan oxuduqlarını dinləmişik, çox yaxşı səsi var. İndi də tövlədə mal-heyvani yemləyə-yemləyə elədiyi hələlik onun dodaqaltı zümzüməsidir.

Kərbəlayi Piri sanki itiyini tapmış adamlar kimi ayağa durub sevinəcək əlini-əlinə sürtüb bu gündü əhvalatı xatırladı. Qəlyanına köz qoyub dilləndi:

– Qızım, Əsədi tez yanıma çağır.

Əsəd içəri daxil olub, ədəblə salam verdikdən sonra, Kərbəlayi, qulluğunuzda hazırım – dedi. Kərbəlayi Piri ona yer göstərib: – Otur, dedi. Sonra isə birbaşa mətləbə keçdi:

– Hə qardaş oğlu, sənin gözəl səsin də varmış, mən isə onu indi bilirəm. Bilirsənmi səni niyə çağırıram?!

– Yox, Piri əmi, deyərsən bilərəm.

– Onda qulaq as. Günü sabahdan səni Molla Nağıya Qurani-kərimi öyrənmək üçün şagird verirəm. Necə deyərlər “avazın yaxşıdı, oxuduğun Quran olsa”. Məşallah səndəki avaz, yaddaş kimdə var. İndi de görüm razısanmı?

Əsədin başından elə bil bir qazan qaynar su tökdülər. Axı illərlə aşıq olmaq arzusuyla yaşamışdı. Toy məclislərində aşığın sazına-sözünə azmı dişək kəsilməmişdi. Bircə ki, gözünü açandan evlərində saz görmüşdü. Bir tərəfdən də Kərbəlayinin ona göstərdiyi atalıq qayğısı və

indi etdiyi təklifi yerəmi salmaq olardı. Odur ki, ağır-ağır başını qaldırıb dedi:

– Kərbəlayi Piri əmi, icazə ver dediyin məsələ barəsində yaxşı-yaxşı fikirləşim.

– Nə deyirəm get, fikirləş.

Əsəd Kərbəlayinin yanından çıxıb öz otağına gəlir. Səbaya odun atıb yatağına uzanır. Yuxusunda bir nürani kişi gəlib ona deyir:

– Sənin xoşbəxtliyin sazda, sözdədir. Ürəyin deyəni dilin də desin. Tərk et bu evi.

Kərbəlayi Piri ilə də bir yerdə qala bilməyəcəksən. Dur sözünü de, bu gündən bu evdən çıx.

Əsəd ayağa durdu. Bir xeyli var-gəl eləyə-eləyə düşü-nüb-daşındı. Kərbəlayinin üzünə nə deyə bilər. Odur ki, kənddə Vəli adında bir yaxın dostu var idi. Yazıb-oxumağı da bilirdi. Yapıncasını çiyinə salıb onun yanına gəldi. Hər şeyi danışandan sonra dedi. Ayə, a Vəli, Kərbəlayi Piriyə sözü bircə ancaq şeirlə deməliyəm. Qələmini götür dediklərimi yaz.

Vəlinin cürə sazını divardan endirib kökləyib görək nə deyir.

*Kərbəlayi, haqqın çoxdu boynumda
Bağışla fikrimdən, dönəmmirəm mən.
Ləkə yoxdu əsilimdə, soyumda,
Sən pıran, mən cavan, dinəmmirəm mən.*

*Qismətimdi, qoy dindirirəm sazımı,
Əsədi-bildiyin, xoş avazımı.
Ozanlıq elminin çəkimi nazımı
Saz ilə alışıdım, sönəmmirəm mən.*

*Əsədəm üzümə açıldı səhər,
Deyən dedi səninkidi bu zəfər.
Ürəkdə arzum var, bir də ki, qəhər
Ürək deyənləri yenəmmirəm mən.*

Əsəd bu şəri bədahətən oxumuşdu. İlk dəfə idi ki, özü də bilmədən belə şeir söyləmişdi. O, dediyi şəri bir dəfə də dostu Vəliyə oxutdurub altından bu sözləri yazdırdı.

“Kərbəlayi Piri əmi, mənə başgıla. Sənin qayğın, rəfətarın mənə üçün əvəzsizdir. Lakin, mənə sevdiyim mollalıq deyil, aşıqlıqdı. Səninlə sözümdən çıxmaq və səninlə üz-üzə oturmaq mənə çox ağırdı. İndi isə inanıram ki, mənə başgılayacaqsan. İmza: Əsəd.” Əsəd dostu ilə görüşüb, kağızı alıb birbaşa öz otağına gəldi. Özü-nə aid nə vardısıa yığışdırıb alatoran, xoruzun birinci banı evlərinə yola düşdü.

Kərbəlayi Piri ağa yuxudan oyanıb bayıra çıxmışdı. Diza qədər təzəcə yağmış qarın içərisindən kimsə gətdiyi hiss olunurdu. Elə bil Kərbəlayinin ürəyinə nəsə dammışdı. İrəli yeriyib Əsəd yatan otağa gətdi. Qapını açıb içəri girdi. Əsəd otaqda yox idi. Stolun üstündə bir yazılı kağıza gözü sataşdı. Həmmən kağızı götürüb qızına verdi. Al, oxu görüm kimdəndi, nə yazıb?

Qız məktubu və şəri oxuyub atasının üzünə baxdı. Sanki günah iş görmüş kimi Kərbəlayi yarıkövrək bir səslə dilləndi:

– Mən nə bilim ki, bu aşıqlığı öyrənmək istəyir. Fikrim var idi ki, xərcini çəkib oxutduraram. Dedim dünya işidi yıxılıb ölərəm, onda yadıma düşsəm bir Yasin surəsi də mənə oxuyar.

Evə böyük bir sükut çökmüşdü. Bir neçə gündən sonra Əsədin dalınca gəlsə də, artıq ustad yanına şəyird getdiyini eşidib geri dönmüşdü.

Görək Əsəd neylədi. Əsədin gəldiyini görüb, anası onu qarşılıyıb içəri saldı. Anası elə bilirdi ki, Kərbəlayi Piri ondan yenə pay-pürüş göndəri. Bir az məzəmmət-lədi də:

– Səhər tezdən nə olmuşdu axı?

Əsəd ocağın istisində bir qədər qızındıqdan və bir stəkan çay içdikdən sonra anasının məzəmmətlərinə sakitcə cavab verdi:

– Ay ana, Kərbəlayi Piri əmiyənmən də qurtardım.

– Necə qurtardın, a bala, O, ki yaxşı insanlardan biri idi?

– Elədi, ay ana, çox yaxşı adamdı.

– Bəs onda günahkar kimdi? – deyə, anası dilləndi. Əsəd çoxdan divardan asılıb, çalınmayan sazı əlinə alıb üstünün tozunu silib, köklədi. Saz nizamlanandan sonra götürüb görək anasına nə deyir:

*Ay ana, qismətim tərsə yazılıb,
Açılmır bəxtimin yazı nədəndi?
Qəmli ürəyimə qanlar sızılıb,
Düşündürməz hər dayazı nədəndi?*

*Atam öldü xoş günləri görmədim.
Alçaq ağa, bəydən çoxaldı dərdim.
İstəyimlə sizi bala bələrdim,
Pis olmazdı, Gülbəyazım nədəndi?*

*Zamanın təpiyi dəydi belimdən,
Xəbərdarsan haqq söyləyən dilimdən.
Vallah, olmaz səs mülkündə zilimdən
Əsədə qardaşdı sazı, nədəndi?*

Əsəd sazla şəri qurtarıqdan sonra bütün əhvalatı anasına danışdı. Bircə yuxuda gördüyü pıran qocanın təskinliyindən başqa. O günü ana-bala gecədən xeyli keçənə qədər söhbət elədilər. Sonra Gülbəyaz əlindəki cəhrəni bir yana qoyub, öz taxtına uzandı. Əsəd yatmış-cəhrəni bir yana qoyub, öz taxtına uzandı. Əsəd yatmış-cəhrəni bir yana qoyub, öz taxtına uzandı. Əsəd yatmış-cəhrəni bir yana qoyub, öz taxtına uzandı. Əsəd yatmış-cəhrəni bir yana qoyub, öz taxtına uzandı. Əsəd yatmış-cəhrəni bir yana qoyub, öz taxtına uzandı. Əsəd yatmış-cəhrəni bir yana qoyub, öz taxtına uzandı. Əsəd yatmış-cəhrəni bir yana qoyub, öz taxtına uzandı. Əsəd yatmış-cəhrəni bir yana qoyub, öz taxtına uzandı. Əsəd yatmış-cəhrəni bir yana qoyub, öz taxtına uzandı.

– Bax indi xoşuma gəldin. Anan nə desə, onun məsləhəti ilə get, xeyir taparsan. Bil və agah ol, sən bir milsiz aşıq olacaqsan. Səni ustadın mənim ocağıma gətirəcəm. Əsəd yatmış-cəhrəni bir yana qoyub, öz taxtına uzandı. Əsəd yatmış-cəhrəni bir yana qoyub, öz taxtına uzandı. Əsəd yatmış-cəhrəni bir yana qoyub, öz taxtına uzandı. Əsəd yatmış-cəhrəni bir yana qoyub, öz taxtına uzandı. Əsəd yatmış-cəhrəni bir yana qoyub, öz taxtına uzandı. Əsəd yatmış-cəhrəni bir yana qoyub, öz taxtına uzandı. Əsəd yatmış-cəhrəni bir yana qoyub, öz taxtına uzandı. Əsəd yatmış-cəhrəni bir yana qoyub, öz taxtına uzandı. Əsəd yatmış-cəhrəni bir yana qoyub, öz taxtına uzandı. Əsəd yatmış-cəhrəni bir yana qoyub, öz taxtına uzandı.

Əsədin səsinə Gülbəyaz gözünü açdı. Tez başqaltısına bir tikə çörək qoyub bir neçə dəfə “bismillah” dedi. Əsəd anasının səsinə ayıldı. Bütün üz-başı tər içində idi. Hamı o? – deyə, ora-bura baxdı.

– Nə gəzirsən oğlum?

– Qulaq as, gör nə gəzirəm deyib, Əsəd sazı divardan endirib görək nə dedi:

*Divanəsi oldum sizin, sənətin,
Ürək sevən sevdalardı gözdiyim.
Neçə sınaqlardan çıxmışam mətin,
Ruhum gəzən səhralardı gözdiyim.*

*Gül açacaq arzu, istək diləyim,
Saz səsidə körpəlikdən bələyim.
İstəyirəm ürəyə nur çiləyəm,
Xəyal dolu dünyalardı gözdiyim.*

*Əsəd, öz skirindən dönmə qırağa,
Dönəcəksən aşıq kimi çırağa.
Təskinlik eylədi səyid Əhməd ağa,
İki gündü rüyalarla gəzdiyim.*

Sözü qurtaranda anasına tərəf dönüb dedi:

– Mənə bir məsləhət ver, ay ana, mən kimin yanına gedib aşıqlığı öyrənmək üçün kimə müraciət edim?

Oğlum, əlindəki sazı Aşıq Alı bağışlayıb atana. Ona yox, sənə qismət oldu bu saz. Atan sağlığında Aşıq Ələsgərin ustadı Aşıq Alı bu ocaqda o qədər qonaq olub ki, sayı-hesabı yoxdur. Hər iki ustada pənah aparсан səni naümid yola salmazlar.

Əsəd bu iki gecədə gördüyü yuxunu anasına açıb, danışdı. Səhər tezdən Göycə mahalının Ağkilsə kəndinə yola düşdü. Elə təzəcə yola çıxmışdı ki, Feyzi adlı qonşu qarı ilə qarşılaşdı:

– Hə, oğlum, uğurun xeyirli olsun. Məni baban da, atan da, uğurlarına çıxan görcək sevinirdilər. Mənə bu uğurun bəhrəsindən bir tumanlıq alarsan. Əsəd gülüb: – Razıyam – deyib, yol başladı. O vaxt yetişdi ki, aşıq Ələsgərin qardaşı çoban Məhəmməd çöldə kabab bişirirdi. Salam-kəlamdan sonra süfrə arxasında oturub nahar edirlər. Məhəmməd Əsədə məsləhət görür ki, Ələsgər Söyünqulaqlı kəndində toydadır. Oraya get fikrini de. İnanıram ki, Ələsgər səni elə oradaca şeyird götürəcəkdir. Əsəd burada Məhəmmədin xahişi ilə bir “Misri” də oxudu ki, bütün qonşular bu səsə toplandı. Məhəmmədin və evdəkilərin valeh olduğu baxışlarında olan razılıq, üzlərinin təbəssümündə sezilirdi. Əsəd xüdəhafizləşib düzəldi yola. Günortadan xeyli keçmiş gəlib Soyünqulaqlı kəndində Aşıq Ələsgər keçirən toy məclisini tapdı. Qapıda toy sahibi ilə görüşür və Aşıq Ələsgərlə gö-

rüşün məqsədini deyir. Toy sahibi onu məclisə gətirib bir küncdə oturdub deyir ki, oğlum, ustad Ələsgər “Abbas və Gülgöz”i danışır, qoy dastan qurtarsın, səni onunla özüm tanış edəcəm. Əsəd onun dediyi kimi də edir. Məclisin ortasında Ələsgər fasilə edir. Amma Əsədin diqqət və heyranlıqla qulaq asdığını görəndə ürəyindən bu oğlana bir yaxınlıq hiss ələyir. Bu fasilədə aşiq Ələsgər yaxınlaşıb ona deyir:

– Sən bu kəndin uşaqlarına oxşamırsan. Səni bir nəfərə oxşadıram.

Əsəd ayağa durub deyir:

– Ustad, düz tapmısınız mən buralı deyiləm. Böyük Qaraqoyunludanam.

– Dayan görüm, Koxa Əhmədinmi oğlusan?

– Bəli, ustad, bunu da düz tapdınız.

Aşiq Ələsgər irəli yeriyib Əsədin alnından öpür. Ürəyində fikirləşdi ki, yaxşı oldu, apararam evə, paydan-puruşdan qoyaram aparar. Bir az da sevindi ki, köhnə dostunun oğlunu bir kişi kimi anası toylara göndərir. Elə bu fikirdə idi ki, toy yiyəsinin səsi onun fikrindən ayırdı:

– Ayə, Əsəd, bə sana demədimmi sizi mən özüm tanış edəcəm.

Ələsgər dilləndi:

– Bu mənim dostum koxa Əhmədin oğludu, onu özüm tanıdım. Toy sahibi:

– Ay ustad, Əsəd sənə şəyird olmaq üçün gəlib. İstəyirsən bir buradaca onu yoxlayasan.

Aşiq Ələsgər fikirləşdi ki, birdən utanıb ələyər, odur ki, istəyir sonraya saxlasın. Məclis əhli Əsədin buradaca yoxlanmasını xahiş edirlər.

Yaxşı, Əsəd, nə oxuya bilirsən? – deyər Aşiq Ələsgər mehribanlıqla ona sual verir:

– Ustad, sən məclisdə nə çalıb oxuyubsan onu yadımda saxlamışam.

– Şeyrlərini de görüm.

Əsəd Abbasın Xoca Yaqub quyusuna salınan vaxta qədər bütün şeyrlərini əzbərdən danışır.

Əsədin yaddaşı məclisdəkiləri heyrləndirir.

– Saz çalıb oxuya bilirsənmi?

– Az-maz dınqıldadıram. Elə bu dəm məclisdə zurna ustadı kimi qardaşı dillənir ki, onu bu qara zurnaynan imtahan edəcəm. Ələsgər Əsədə baxıb deyir:

– Razısanmı?

Əsəd: – Əlbəttə, deyib qara zurnada “Dəli Koroğlu”nu elə zil kökdə oxuyur ki, zurnanın səsi bu səsin yüksəkliyində batıl olur. Aşiq Ələsgər Əsədi bağına basıb üz-gözündən öpüb deyir:

– Çox şükürlər olsun Allaha ki, saza, sənətə yeni səş gəldi. O gündən Ələsgər Əsədi özünə şəyird götürdü.

Əsədin yaddaşı, tərbiyəsi, səsi, əziyyəti sayəsində aşiq havaları, dastanları müxtəlif şair-aşıqların yaradıcılığı çox tez mənimsənilirdi. Ustadı tam arxayın olur ki, Əsəd sərbəst aşılıq edə bilər. Bir nüfuzlu məclisdə Əsədi imtahandan keçirib ona ustad şilləsi vurmaq xəyalinə düşübmiş.

– Bir payız günü Ələsgər Əsədə deyir.

Hazırlaş sənənlə Şəmşəddinin Tovuz mahalının Qaradaş Seyidləri adlanan, obasına yola düşəcəyik. Orada ustadım Aşiq Alı ilə mənim sazı-sözü bilən, qiymətləndirən mərd və səxavətli seyid dostlarım var. Gedək bir onların da könlünü açaq. Birdə ki, nə qədər bir yerə qalmaqlar.

Bir neçə gündən sonra yola düşürlər. Günə bir mənzil, təyyi mənzil, gəlib çıxırlar Qaradaş Seyidlərinin yaylaq yeri olan “Seyid Saatlı yaylağına. Baxıb görürlər

bir dəstə adam onlara tərəf gəlir. Bunlardan Kalvayı Həmid adında biri deyir:

– Uşaqlar, bu aşıq məşhur Göyçəli Aşıq Ələsgərdi. Tez biriniz atam Hacı Əhmədə xəbər çatdırın ki, qonaqları layiqincə qarşılısın. Biriniz də yaxşı bir erkək tutub aşıqların ayaqları altında qurban kəsin.

Kalvayı Həmid yol gələ-gələ hər kəsin vəzifəsini bölüb aşıqlara yaxınlaşib xoş gəldin edərək görüüb-öptürür. Aşıq Ələsgərin gəlməyi münasibətilə elə oradaca qurban kəsirlər, ətindən bir neçə şiş kabab yeyib, durub kəndə gəlirlər. Hacı Əhməd ağaya xəbər çatdığından tədarük gördürübmiş. O idi ki, başda Hacı Əhməd olmaqla el ağsaqqalları aşıqları layiqincə qarşılıyib yeddi qurban kəsirlər. Yaxşı bir ziyafət düzəldib qonşu kəndlərə adam göndərib sayılıb-seçilən ağsaqqal, qarasaqqalları dəvət edirlər. Aşıq Ələsgər və Hacı Əhməd ağa diz-dizə aylaşib, şirin-şirin söhbətlər edirlər. Arada Seyid Hacı Əhməd ağa Göyçənin adlı-sanlı aşığı Alını, köhnə dostları olan məşədiləri, kərbəlayiləri, hacıları soruşur. Ələsgər də bunların bir neçəsinin vəfat etməsini deyir. Şam yeməyindən sonra Hacı dillənir:

– Ustad, dediniz ki, bu novcavan sənin şeyirdindi eləmi?

– Elədi, Hacı, Əsəd mənim şeyirdimdi. Amma, artıq ona bu gündən Aşıq Əsəd deyə müraciət etmək istəyirəm.

Hacı Əhməd ağa arif adammış deyiləni göydə başa düşür. Həm də Əsədi elə bil hardasa gördüyünü xatırlamaq istəyirdi ki, Aşıq Ələsgər dilləndi:

– Hacı, icazə versən Aşıq Əsəd səzləri bir-birinə nizamlayardı. Camaat bizi gözləyir.

– Nə deyirəm buyurun mənim də ürəyim istəyir.

– Əsəd bir neçə ay bundan əvvəl yuxusunda ona təs-

kilnik verən piron ağsaqqalı tanıyırdı. Artıq bildirdi ki, bu gecə onun üçün daha da bir müqəddəs gecə olacaq. Səzləri nizamlayıb ustadın sazını özünə qayıtardı. Qabaq-qarşı “Baş divanı”, “Cığah təcnis”, “Qaraçı”nı oxuduqdan sonra Aşıq Ələsgər buyurdu ki, sizə hansı dastanı danışım. (Aşıqlıqda qayda budur ki, bu üç həvadan sonra ustad məclisin istəyi ilə hərəkət etməlidir). Hacı ayağa durub dedi.

– Biz istəyirik bu cavan oğlan təkcə bir neçə hava çalib oxusun. Sonrasına baxarıq. Əsəd sazı öz kökünə kökləyib görək istadına və onu dinləyənlərə Seyid Hacı Əhməd ağanı tanıdığımı necə deyir. Onu da deyim ki, Əsəd bu barədə kimsəyə bu günə qədər heç nə deməmişdi. Ələsgərin də bundan xəbəri yox idi.

*Şahən şah ustadım, dahi Ələsgər,
Röyyada gördüyüm pırandı seyid.
Hacı Əhməd kəlamı könlümü bəzər,
Yoluma nur saçıb durandı seyid.*

Bu bəndi oxuyandan sonra bütün əhvalatı olduğu kimi məclis əhlinə bir-bir danışdı. Hacı Əhməd möcüzəsi bu gündə gündə də təsdiqlənirdi.

*Dərd əlinnən ucalmışdı min ahım,
Bəlli də deyildi nəydi günahım.
Nura qarq olundu o gün sabahım,
Bağlı bəxt zəncirin qırandı seyid.*

Aşıq Ələsgər Əsədin heç vaxt belə bədahətdən yerli yataqlı şer demək istedadını bilmirdi. Birdə ki, bunların hamısını bədahətdən gəlirdi.

*Müqəddəs aləmin birini seçdim,
Ələsgər köksündən kövsəri içdim.
Əsdəm keçilməz yolları keçdim,
Möcüzən gözümdə yarandı seyid.*

Oturan seyid babalar Əsədin çox kamil saz çalib-oxumasını öz aralarında xısın-xısın işarələrlə yüksək qiymətləndirsələr də, əsil sözü Hacı Əhməd ağa deməliydə. Hacı dilləndi:

– Əsəd, çox sağ ol. Bizim camaat şux və coşğun camaatdı. Bilirsənmi bunlar Aşiq Alı Qızıləngli sayağı “Osmanlı bozuğu” dinləmək istəyirlər.

Əsəd deydi:

– Oxuyaram, amma qorxuram bir neçə möcüzə də mən göstərəm.

Hacı dillənir:

– Buyur oğlum, əsil seyidin və ozanın ocağı möcüzəkar ocaqdır. Mən onu görmək istəyirəm.

Əsəd sazı yun darağı təkii zilə kökləyib zildən elə bir nəre çəkir ki, səsin təsiri və vahiməsindən bir nəfər hamilə qadını və bir ürəyi zəif adamı məclisdən çölə çıxardılar. Məlum olur ki, qadın uşaq xərc edib, ürəyi zəif adam isə çölə çıxarılarq qorxudan halı dəyişib. Bundan sonra tavandan asılmış iki otuzluq lampanın birini ikinci bənddə, birini isə üçüncü bənddə öz səsiylə keçirir. Məclis əhlini, ağısaqqalları, şəxsən Aşiq Ələsgərin özünü heyrətləndirən Əsədin bu möcüzəli səsinə görə Hacı Əhməd ağa ayağa durub, onun alnından öpür.

Cibəndən 10 qızıl onluq çıxarıb, Əsədin sazının üstünə qoyur. Quranı gətirdirib, onu Quranın altından keçirdərək öz xeyir-duasını verib, deyir:

– Siftəni mən verdim, şilləni ustadın vursun.

Aşiq Ələsgər ayağa durub Əsədin sənətdə artıq kamil olması haqqında məclis əhlinə məlumat verib, ona bir elə ustad şilləsi vurur ki, Əsədin gözələrindən qığılcım parlayır. Əsəd isə onun əllərindən öpərək: – Ustad, əllərin var olsun – deyir.

Əsəd məclisdən icazə alıb, ustadına görək nə deyir:

*Dərin dəryaların mahir qəvvəsi,
Sözə də, sazda da xandı Ələsgər.
Ömür yollarımın gövhər xanası,
Sərraf ləl ustadı, candı Ələsgər.*

*Atandı, əmimdi, özümdü mənim.
Ürəyim, ciyərim, gözümdü mənim.
Sazımdı, sözümdü, dözümdü mənim.
Ömrümə yazılan andı, Ələsgər.*

*Şillə vurdun, qoy əllərin var olsun,
Tuti dilin, ürəyin bahar olsun.
Ustadına kəc baxana ar olsun,
Əsədəm, oduma yandı Ələsgər.*

Aşiq Ələsgər bir daha bildirir ki, mənim dünyam Əsəd yaddaşımın süzgəcindən ürəklərə süzüləcək. Odu ki, bu gündən bir aşiq kimi tək məclislər aparmağa, dastanlar danışmağa ustadını əvəz etməyə, mənimlə yoldaş etməyə, şeyird götürüb öyrətməyə icazəlisən. İndi isə gör Hacı Əhməd ağa hansı dastanı deyir, başla danış. Mənim özüm də sənə doyunca qulaq asmaq istəyirəm.

Hacı Əhməd ağa durub on qızıl onluq verir: – Aşiq Əsəd “Koroğlunun Durna teli səfərinə” danışsa, yaxşı olar- deyə, gülümsündü. (Hələ yolda ikən ustadı ona de-

(Ustadımın ustadı, atamın yaxın dostu, misilsiz və tək-rarsız səs soltani, "şərəf nişanı"ı ordenli, tanrı vergili Aşıq Əsəd Rzayevin 120 illik yubileyi münasibəti ilə).

yibmiş ki, çalış səhvə yol vermə, bu eldə-obada uşağdan böyüyə dastanı və aşıq havalarını dərindən bilirlər. Bir dəfə ustadım Aliynan toydan qayıdanda Daşlı bulaq deyilən bir yerdə seyid Əziz adında bir cavan uşağın fitdə çaldığı və oxuduğu mahnını görəndən sonra mənə də indi sənə dediyim sözləri demişdi).

Əsəd bir anlıq bu məsuliyyəti özündə duyub, dastana başladı.

Məclis sübhə qədər uzanır. Köhnə kişilərin dediyinə görə imkanlı seyid camaatından Hacı Əhməd, Seyid Kalvayı Kazım ağa, Seyid Əkbər ağa, Seyid Həmzə ağa, Seyid kalvayı Həmid ağa, Seyid Usuf ağa, Seyid Mirqasım ağa, Seyid Cabbar ağa, Seyid Nədir ağa, Seyid Cəmil ağa, Seyid Rza ağa, Seyid İsrafil ağa, Seyid Mədəd ağa, məşhur Maşamirtağlıların bütün sayılan adamları və digərləri aşıqlara yaxşı dövrən pulu yığıb, olunacaq toyları sıra-sıra planlaşdırdılar. O vaxt Aşıq Ələsgərnən Aşıq Əsəd bir neçə toy şənlikləri keçirib, Göyçə mahalına yollandılar. Aşıqların yaxşı dövrənnən, açıqqabaqnan yola salınması, hərəsinə bir yəhərli-yüyenli at bağışlanması, Əsədə usta şilləsi vurulması, dillər əzbərinə çevrildi.

Hörmətli oxucum bu dastanı dahi ustadlarımızın ölməz və parlaq xatirəsinə həsr etmişəm. Bir diqqət yetirin. Mənim ustadım Mikayıl Azafıdır, Azafının ustası Əsəddir, Əsədin ustası Ələsgərdir, Ələsgərin ustası Alıdır. Alının ustası isə Ağ Aşıqdır.

Bütün ustalara rəhmət, sizlərə isə can sağlığı arzularım.

AMİN...

Koroğlu, haraylı, bir boyu bəstə,
Saz-söznən ər oğlu, əriymiş Əsəd.
Elə ki, məclisdə dindi ahəstə,
Ləl-gövhər tüccarı, zəriymiş Əsəd.

Dərs almışdı ozanların pirindən,
"Koroğlu"da dağ oynadı yerindən.
Dalğalandı aşıqlığın sirrindən,
Ulu ozanların biriymiş Əsəd.

Ələsgər deyənı yerində etdi,
Ustad Azafını misilsiz etdi.
Haqqın dərgahına üzü ağ getdi,
Təpədən dırnağa siriymiş Əsəd.

"Kərəmi" də alışırmış, yanarmış,
İşarədən, cyhamlardan qanarmış.
Alı, Ələsgəri ata sanarmış,
Sorağı onunçün guruymuş Əsəd.

Nəcəfin həsrəti qaldı canında,
Qardaş bildi Mirzəni öz yanında.
Qeyrətində, şövkətində, şanında,
Yeri behiştliyin yeriymiş Əsəd.

Möcüzəymiş, alov imiş, oduymuş,
Tələbkar, bərişmaz, bir az codaymuş.
Ürəklərdə kaman imiş, uduymuş,
Ruhuyla məzarı piriymiş Əsəd.

Məhəbbəti, sədaqəti söylənir,
Cəsarəti, həqiqəti söylənir.
Coşğunluğu, hərarəti söylənir,
Təbii sular tək duruymuş Əsəd.

O gedəndən seyrəkləşib sıramız,
İmtahana yox otuzluq çıramız.
Ustad deyə sızıldaqır yaramız,
Nəhənglər yanında tiriymiş Əsəd.

Ad almışdı "Aşıqların sultanı".
Tərənnüm eylədi Azərbaycanı.
Oldu yurdumuzun şövkəti, şanı,
Sayılıb-seçilən biriymiş Əsəd.

Unudan yox üz-gözünün nurunu,
Sinəsinin alov saçan qorunu.
Yaratmışdı aşıqların xorunu,
Yönü haqqa doğru, bəriymiş Əsəd.

Məclisdə dönürdü qoç oğlu qoça,
Qoşa zənguləsi sayıldı haça.
Oğul istəyirdi əlindən qaça,
Sehrkar tilsimli toruymuş Əsəd.

Sənətində ululardan uluydu,
Sazın, sözüün, həqiqətin qoluydu.
Bir söz ilə, dərya kimi doluydu,
Bədi yaşayan, diriymiş Əsəd.

"Cəngi", "Misri", "Koroğlu"lar dil açdı,
Sanki göy şaqqıdı, ildırım saçdı.
Qırx günlük məclisdə yuxular qaçdı,
Koroğlu sayacağı dəliymiş Əsəd.

Qanmazları, amazları qandıran,
Qüssəlinin kədərini dandıran.
Eşq əhlini Kərəmənən çox yandıran,
Namus, qeyrət, həm də arıymiş Əsəd.

Hanı Səməd Vurğun, Üzeyir, Osman?!
Xanəndə Cəbbarla, Xan, Bülbül azman.
Gör neçə aşığı uddu bu zaman,
Təzəcə güllərin təriymiş Əsəd.

Təmənnasız, toy keçirib, saz çalıb,
Kasıbın, yazığın qeydinə qalıb.
Qoca şir tək nəriləyib, ucalıb,
Arı tək zəhməti balıymiş Əsəd.

Sevimlisi oldu elin, elatın,
Yaxşısını aldı şadlıq xalatin.
Sürdü oba-oba öz köhlən atın,
Atılan addımı iriymiş Əsəd...

Aşıqlıqda nəvəsiyəm Əsədin,
Ay Məhərrəm, qısa danış, kəsə din.
Çox çəkibsen babaların həsədin,
Mən il məndən əvvəl, geriymiş Əsəd.

AŞIQ ƏSƏDİN KÖÇÜB TOVUZA GƏLMƏSİ

Aşiq Ələsgərnən Aşiq Əsədin sorağı bütün hər yanı tutmuşdu. Neçə illər idi el məclislərini məhz onların qoşa keçirməsi üçün növbə də qurulmuşdu. Aşiq Nəcəfnən Əsəd Ələsgərin ən sevimli yetirmələri idi. Onlar Göyçədə, Dərələyəzdə, Zəngəzurda, Şəmşəddində, Qazaxda, Tovuzda, Şəmkirdə, Gəncədə, Borçalıda, Şirvanda, Naxçıvanda, Şərurda, Qarsda, Ərzurumda, Təbrizdə, Ərdəbildə və neçə-neçə eldə-obada oğul evləndirib, qız köçürmüş, ağır toy şənliklərinin nuruna dönmüşdülər. Vaxtiylə qanıqon erməni daşnakları Göyçədə dinc Azərbaycanlılara divan tutduğu vaxtları qorara gəlirlər ki, türkün ən sevimli və sayılan adamlarını əzab verə-verə qətlə yetirsinlər. Axtarıb Ələsgərnən Əsədi tapa bilmirlər. Aşiq Nəcəfi tutub kürəyinə qaynar samavarı bağlayıb, zülümlə qətlə yetirirlər.

Bu terror əməliyyatlarını yerinə yetirən general Silikov və digərləri etdiyi əməllərdən zövq alsada, uzun illərdən sonra Əsədin kiçik qardaşı məşhur havaşünas Aşiq Məhəmməd Rzayev tərəfindən Göyçənin tanınmış ağalarından olan Səməd ağanın evindəki ziyafətdən sonra Nəcəfin və Feyzi qanının oğlunun qanını alır. Erməni daşnaklarından olan Ağayan adlı biri Feyzi adlı bir qonşu arvadın, yeganə oğlunun başını kəsib, atın üstündəki xurcuna qoyub anasına hədiyyə göndərmiş. Anası isə bu faciədən sonra havalanıb, hər yerdə deyirmiş:

– Bir kişi olmadı ki, oğlumun haqsız tökülən qanını ala. Bu söz Əsədi də möhkəm tutmuşdu. Bir gün Əsəd qonşu kənddən toydan qayıdırmış. Birdən mindiyi at iki dizi üstə çöküb Ağayanın tuşladığı tufəng gülləsindən Aşiq Əsədi yayındırır. Əsəd özünün çiyindəki ay-

nalını fırladığından Ağayanı və beş nəfər erməni hamasını yerə sərir. Yadına Feyzi arvadın dediyi söz düşür. Belindəki ilan qabıqlı qılıncı Ağayanın başını və onun yanında gəbərtdiklərinin qulaqlarını sıyırib kəsir, düz Feyzi arvadın ayaqları altına tullayır. Deyirlər arvadın bundan sonra dəlilik əlamətlərindən bir nişana qalmır. Daha dərdim yoxdur. Əsəd mənə elə bir hədiyyə verdi ki, onun cavabını qaytarmaq çox çətinidir, – deyirmiş. Artıq Əsədin axtarılması, onun Nəcəfdən də bətar zülmə qətlə üçün erməni qanıqonları nələr etməmişdi. Uzun illər keçsə də, Əsədin düşmənləri onu təqib etdiyindən Göyçədə köçüb getməliydı. Onu da deyim ki, Əsəd Tovuzun mərkəzinə və Bozalqanlı kəndinə ilk dəfə ustadları Aşiq Ələsgərin göndərişi ilə həmkarı Aşiq Nəcəflə birgə gəlmişdi. Bu torpaqda sazı-sözü sevən, qonaqcıl ellər hər yerdən ona şirin gəlirdi. Aşiq Ələsgərnən H.Bozalqanlının görüşünün də məhz bu iki sənəkar tərəfindən təməli qoyulmuşdu. Eyni zamanda atasının Bozalqanlıdan olduğu da Əsədə məlum idi.

Artıq bir gün dostlarından biri (erməni olub) deyir ki, Əsədcən, mənim yanımda və bir çox yerlərdə sən ilə qardaşın Aşiq Məhəmmədin məhv olunması məsələsi tam həll olunub. Bu işi də mənə həvalə ediblər. Sən buradan müvəqqəti də olsa, çıxıb getməlisən. Əsəd bu söhbətdən sonra qohum-qardaşı ilə birgə köçüb ilk dəfə Tovuz rayonunun Qaradaş seydiləri kəndinə gəlir. Əmisi tərəfin qohumlarından Aşiq İbrahimin evində bir qədər yaşadıqdan sonra H.Bozalqanlının təklifi ilə köhnə dədə-baba yurdu Bozalqanlı kəndinə köçərək ömrünün axırına qədər burada yaşayır. Onun evi də, məzarı da indinin özündə aşıqlarımızın, toyunu etdiyi ixtiyar qocaların müqəddəs ziyarətگاهی sayılır. Mən bunun şahidiyəm ki, ustadın 120 illik yubileyi ərəfəsində dəvətli

və dəvətsiz respublikamızın bütün güşələrindən axın-axın ədəbiyyat, elm, incəsənət, dövlət xadimlərinin çıxışları dediklərimi bir daha təsdiq edir. Ata yurdunun ocağını yandıran Vidadi Rzayev bu yubileyin daha da şərəfli və ləyaqətli keçməsi üçün Tovuzda və Bakıda M. Maqamayev adına Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasında mənə böyük köməklik göstərdi.

Eşq olsun! Yaxşı sənətkarın yaxşı övladlarına ki, ata yolunda şam olmağı bacarırlar.

AŞIQ ALI İLƏ AŞIQ ƏSƏDİN GÖRÜŞÜ

Böyük saz-söz kəhkaşanı Qızılvəngli aşıq Ali, aşıq Ələsgərin ustadı olub. Aşıq Alıdan tez məclisə gələn aşıq Ələsgəri məclisdə möhkəmcə inandırırırlar ki, sənin indən belə özündən oxumaq vaxtıdır. Öz-özünü təbliğ eləməsən kimdi sənin şerlərini el-obada yayan. Ələsgər cavab verir ki, ustad icazə verməz axı. Onlar deyir:

– Qurbani, Xəstə Qasım, Tufarqanlı Abbas, Abdal Gülablı Valeh və neçə-neçə sənətkarlarımızdan oxumaq lazımdı. Bir neçə adam onun ustadı Aşiq Alı ilə dəyişməsinə təkidlə təklif edib təşkilatçısına çevrilir. Bu hədisədən bir qədər sonra qəzəbdən Aşiq Alının hər iki gözləri tutulur. Amma Aşiq Alı bir çox dastanları Ələsgərə söyləmədiyindən Ələsgər bunları danışmaqdan başqası ilə əvəz edirdi. Aşiq Əsəd qayıdır ki, Ələsgər əmi, niyə verilən sifarişləri digərindən əvəz edirsən? Aşiq Ələsgər dərindən köks ötürüb deyir:

– Oğul, Allah şeytana lənət eləsin. Mənim günahım çoxdu. Alı əmim mənim ucbatımdan bu günə düşdü. Onun deyəcəyi dastanlar ki, var idi, onu indi mən bilmirəm. Birdə ki, bu mahalda Alı əmimdən qeyri onları kim bilir axı.

– Mən onu Alı əmimdən öyrənərəm, – deyər Əsəd ayağa qalxır. Aşiq Ələsgər tapşır ki, mənim şeyirdim olduğunu gizlət. Bir at yükü pay-püş də hazırla, yola düş. Əsəd yağdan, motal şorundan, baldan, qənddən, düyüdən alıb bir at yükü düz birbaşə Qızılvəng kəndinə Aşiq Alının evinə gəlir. Qarıda Aşiq Alının arvadı Bəsti xanım ilə görüşüb tanış olur. Bəsti xanım da deyir ki, çalış Ələsgərin adını çəkmə ha... Elə bu dəm dünya işığına həsrət qalmış Aşiq Alı dillənir:

– Ay Bəsti, kimdi söhbət etdiyim? Qonaqdısa içəri buyursun.

Bəsti xanım qabaqda, Əsəd onun arxasında içəri girirlər.

– Heç, ay Alı, Böyük Qaraqoyunludan bir nəfər yetim uşaq sənə ümidlə şeyird gəlib ki, aşıqlığı səndən öyrənsin.

– Arvad hanı bə uşaq.

– Budu ey, qabağındadır. Əsəd onunla salamlaşib, bir yanda əyləşir. Aşiq Alı deyir:

– Oğlum sazin varmı?

– Var, usta, budur əlimdədir.

– Onda onu köklə bir hava çal, oxu sənə fikir verim. Əsəd sazi kökləyir. Aşiq Alı sazin əl simlərinin zilə köklənməsini eşidib üstünü vurmur. Saz nizamlanır. Əsəd saza təzyənəni çəkəndə Aşiq Alı qəlyanı dodağından aralayıb diqqətlə qulaq asır. Əsəd “Cəngi”nin birinci bəndini qurtardıqda Aşiq Alı dillənir:

– Ayə, a bala, olmaya Əsəd sənsən?

– Nədən bildin ustad?

– Əvvəla bu mənim üçün ağah idi. Sonra isə bu mahalda mənim kökümə köklənən təkcə sənsən. Birdə ki, səni bura Ələsgər göndərib, bilirəm ona demədiyim dastanları öyrənmək üçün gəlmisən. İndi isə sazını götür get ustadından öyrən.

Əsəd eşidibmiş ki, Aşiq Alı adama sözü birçə dəfə deyir. O dəqiqə başlayır aqlamsına-aqlamsına danışmağa.

– Ay ustad, mən Qaraqoyunluda sənin dostun Əhməd koxanın oğluyam. Əlimdəki saz da sən tərəfindən mənim atama hədiyyə olunub. O vaxtı Ələsgər məni şəyird götürməsaydı anamın məsləhətiylə sənin yanına gələcəkdim. İndi mənim nə günahım var ki, öz əmim məni qapısından qovur.

Aşiq Alı kövrəlir. Əli ilə onu yanına çağırır, təzədən qucaqlayıb doğma bala kimi bağrına basır. Sonra isə deyir:

– Əsəd, məni bağışla sən Allah. Səni tanımamışam.

O gündən başlayaraq on iki sirli-soraqlı dastanı bir-cə dəfə danışmaqla Əsədin ilahi yaddaşına yazdırır. Deyirlər Əsəd Aşiq Alynan Aşiq Ələsgəri barişdirir. Ömrünün sonuna qədər Aşiq Aliya ustadı Aşiq Ələsgərli birgə maddi və mənəvi yardımçı olur. Hər ikisi Aşiq Alının xeyir duasını alırlar. Sonra Aşiq Alı Əsədin gələcəyinə öz münasibətini belə bildirir.

*Bu mahalda köküm üstə,
Köklənmək çətinidir, Əsəd.
Görən gözdən düşüb xəstə,
Təklənmək çətinidir, Əsəd.*

*Səs mülkündə təksən, birsən,
Sənətində böyük sirsən.
Dediklərimi bilirsən,
Bərlənmək çətinidir, Əsəd.*

*Diqqət eylə sağ-soluna,
Tanrıdan qüvvət qoluna.
Alıyam, huş kamalına
Diklənmək çətinidir, Əsəd.*

Olmuş əhvalatı aşiq Mikayıl Azafliya ustadı Aşiq Əsəd danşıb. O isə bu söhbəti 1982-ci il oktyabr ayının 14-də mənə söyləyib.

Allah cəmi ustadlara rəhmət eləsin.

AŞIQ ƏSƏDLƏ XAN ŞUŞİNSKİNİN DOSTLUĞUNUN YARANMASI

Qarabağda aşıqlara xüsusi hörmət edirlər. Burada in-dinin özündə belə xanəndələrə aşiq deyər müraciət edirlər. Bir məclisləri də aşıqsız, saz-sız, xanəndəsiz keçin-məzmiş. Məclisə də hər əlləm-qəlləm sənətkarı dəvət et-mirdilər. Burada hər yüz nəfərin 85-i muğamı, hər yüz nəfərin 60-ı saz aşıqlarının çaldığı havalarını əzbərdən bilirdilər. Təkcə Abdal Gülablıda yaşayıb yaranan Aşiq Valehin yaratdığı bir çox aşiq havaları, dastanları, şə-yirdləri, yaradıcılığı Qarabağlıların el aşıqlarına həqiqi münasibətinin parlaq təzahürüdür.

Həmişə olduğu kimi Aşiq Əsədlə qardaşı Aşiq Mə-həmməd yeddi günlük bir məclisdən çıxandan sonra Abdalgülablı kəndində bir nəfər Abdulla adlı dostunun evində gecələməli olurlar. Sən demə bu kənddə bir kişi öz oğluna toy edirmiş. Arada birindən soruşur ki, Abdulla kişi hardadır, məclisdə gözümə dəymir? Yaxın qonşusu bildirir ki, iki dənə hörmətli aşiq qonağını bu-raqıb gəlmədi. Bu söz bir azdan bütün məclisə yayılır. Ağsaqqallardan biri məclis yiyəsinə xahiş edir ki, kəndi-mizdə çox məşhur iki aşiq var, onları çağırtdır qoy gə-lib bir az çalıb çağırısın, ozan kimi bu böyümizə, xanımı-za öz xeyir-duasını versin. Toy sahibi qəti etiraz edir ki, mənim məclisimdə Xan (İsfəndyar) kimi məşhur sənə-tkar var. Lazım bilsəm saz aşıqları da çağırardım. Bu sözdən sonra hamı ayağa qalxır ki, bir haldakı bizimlə

hesablaşmaq istəmirsən, onda biz özümüzü təhqir olunmuş hesab edirik. Məclisdən çıxmaq istəyərkən toy sahibi başlayır dil-ağız elməyə.

Ay qardaşlar, məndən yox, məclisin xanəndəsindən icazə alın. Mən də sizin biriniz. Xan icazə verir ki, bir haldakı məşhur aşıqdı buyurub gəlsin. Bir azdan Aşıq Əsədlə qardaşı Aşıq Məhəmməd içəri daxil olurlar. Soruşandakı aşıqlar sazınız hamı? Aşıq Əsəd demişdi:

– Adətimizi, sənətkar sənətkarın məclisinə gedəndə üstünə sazla getməz. Bundan sonra Əsəd əlini cibinə salıb xanəndəyə, musiqiçilərə bir neçə yüzlük verdi. Xan “Şur” təsnifini qurtaranda ona dedilər:

– Qayda-qanunla sən birinci dəfə dillənib sazları məclisə gətirtməlisən. Xan isə saymazayana xüsusi bir deyimlə dilləndi:

– Qarabağlılar yenə saz xəstəliyinə düşüblər. Gedin aşıqların sazlarını gətirin, görək qafalarında bir şey varmı? Aşıq Əsədi tanıyanlar bilir ki, o bu sözün cavabını qaytarmalıdır. (Həm də Xan əmi – İsfəndiyar düz danışmayaraq “qafalarında bir şey varmı?” – deyərək baltanı daşa vurdu).

Aradan bi neçə dəqiqə keçmiş aşıqların sədəfli sazlarını məclisə gətirirlər. Aşıq Əsəd əvvəldən hazırlanmış sazın kökünü pozub üç pərdə də zilə kökləməyə başlayır. Xanın qardaşı sazın kökünün son dərəcə zilə kökləndiyini eşidib qayıdır ki, Aşıq unutmta ki, bu kökə oxuyacaqsan. Onun üçün bir yumşaq kökdə sazı nizamlasan pis olmazmı.

Aşıq Əsəd heç nə demir. Ev yiyəsini çağırıb bir qızıl onluq verib deyir:

– Divardan asılmış otuzluq lampanın yanındakı çillə qarpızını kəssin. Ev yiyəsi deyir: – Aşıq Əsəd, neynirsən bu soyuqda onu kəşib yeməyi? Bu ki səsin ölümüdür.

Aşıq Əsəd yarı zarafat, yarı ciddi dillənir ki, bu qarpızdan yeyib oxuyacağıq. Qoy sənin bu xanəndən də yəsin. Kimin səsi kəsilə, onun qafası əvəzinə qarpızı yaraşdıracağam. Ev yiyəsi başa düşür ki, Xan bu məclisdə soyuq qarpızdan yeyən kimi səsi tutulacaq. Odur ki, ev yiyəsi deyir ki, ustad qarpızı toydan sonra kəsəcəm. Eləmi, – deyərək Aşıq Əsəd dillənir.

– Hə, ay ustad.

– Onda qulaq asın, – deyib Aşıq Əsəd tük ürəşdirici, zil, şaqraq zəngüləli səsiylə elə bir “cəngi” oxuyur ki, məclis əhli heyratə gəlir.

İkinci hava “Qarabağ şikəstəsi” olduğundan qayıdır ki, cavan oğlan, adını da bilmirəm, bu kök üstə başla görüm. Xan imtina edir.

Onda qulaq as və gör. Birinci bənddə lampanın ikisini də səsiylə keçirir. Məclis sahibi çaxmağı çəkib çıxarını yenidən yandıranda görürlər ki, Aşıq Əsədin gümüş xəncərinin ucunda qarpızın özəyi Xan Şuşunskiyyə uzalıb.

Xan ayağa qalxıb bu möcüzəyə heyran qalaraq Aşıq Əsəddən üzr istəyir. O vaxtdan Xan Şuşinskiyyə Aşıq Əsəd arasında qırılmaz dostluq əlaqələri yaranmağa başlayır. Bu dostluğun sayəsində Ü.Hacıbəyov və digərləri də Aşıq Əsədlə daha da yaxın dosta çevrildilər.

SAZ MƏNİM SİLAHIMDI

Tarixən aşıqlar mənsub olduğu millətin maddi-mənəvi, iqtisadi, siyasi təyərləri üstündə köklənərək öz telli sazları ilə onun təmsilçisinə çevrilmisdir. Dövrün eynəcliklərini, şahın zülmünü, hökəmin ədalətsizliyini, dostun vəfasızlığını, məhəbbətin süniliyini tənqid etsə də, yaxşı ürəkəçən işin tərifiçisinə də çevrilmişlər. Onlar

üçün süll, əmin-amanlıq, zəhmət, halallıq, vətən-xalq sevgisi, hər şeydən əziz, hər şeydən ucadır. Bu aşıqlardan biri də Aşıq Əsəd olmuşdur. Qoşqularında, hay-harayında, söz-söhbətində xalqı azad, şən və firavan görmək arzusunda olmuşdur. Dəfələrlə yuxarı dairələrin diqqətindən yayınmayan bu görkəmli el aşığı bayramlarda, dövlət konsertlərində məharətlə çıxış edərək mükafatlandırılmışdı. "Bir sözlə "Aşıq gördüyünü çağırır" deyiminin icradarı olmuşdu. Keçmiş Azərbaycan KP-sının MK-nın birinci katibi M.C.Bağirova İ.Y.Stalin tapşırıbmış ki, Moskvada Azərbaycanın dekadasını yaxın vaxtlarda keçirtsin. Bağirov ədəbiyyat və incəsənət xadimlərini bir-bəbir çağırıb, fərdi olaraq göstəriş və tapşırıqlar vermiş. Növbə aşıqların başçısı olan Aşıq Əsəd Rzayevin olur. Bağirovun inandığı ermənilərdən biri Aşıq Əsədin necə bir qorxulu adam olmasından, özüylə silah gəzdirməsindən, kimsədən qorxmamasından Bağirova danışır. Hətta təklif edir ki, bilmək olmaz, onu qəbula silahla buraxmamaq lazımdır. M.Bağirov milislərə tapşırır ki, Aşıq Əsəd gələndə yoxlayıb içəri buraxsınlar. Mühafizə Aşıq Əsədin sazını, belindəki gümüş xəncəri, gümüş qəlyanı, cib bıçağını, əlindəki əsanı alıb özünə də deyirlər ki, içəri girə bilərsiniz.

– Daha gedə bilməyəcəm, – deyər Aşıq Əsəd dillənir.
– Niyə? – deyər milis onun üzünə baxır.

– Çünki mən yuxarı çıxmaq üçün sizin birinizdən əsa kimi istifadə etməliyəm. Siz mənim əsamı da aldınız. Yaxlı adamam ona dirənə-dirənə çıxırdım.

– Yaxşı, götür əsanı get. Kişi səni gözəlyir, – deyər milis dillənir.

Aşıq Əsəd əsanı götürüb M.Bağirovun qəbuluna girir. Bağirov stolun arxasında cəynəyin altından baxaraq xüsusi bir vurğu ilə deyir:

– Aşıq Əsəd, bəs silahın hamı?

Əsəd deyir:

– Yoldaş Bağirov, mənim əsil silahım sazdı. Onu da binanın girəcəyində əlimdən alıb saxladılar.

Bağirov başlayır onunla dilxoşluğa ki, mənə də deyirlər Aşıq Əsəd əlsə də silahsız bir yana getməz. İndi gördümmü milis siz aşıqlardan çox arifdi.

Yoldaş Bağirov, milis aşıqdan arif olmasını ilk dəfədi sizdən eşidirəm.

Sübut göz qabağındadır deyər Bağirov ciddiləşir. Bircə ki, sübutun varsa, ənamın da var. İşi belə görən, Aşıq Əsəd əlindəki əsanın əl tutan yerini Bağirova tərəf uzadır. (Bu əsanın üzü ilan qabağı, içi isə qılıncdır. Hal-hazırda bu qılınc oğlu Vidadi tərəfindən saxlanılır). Bağirov onda olan cəsarətə və bu əsanın sirrini bilmək üçün qılıncı çəkib qından çıxardır. Tez köməkçini çağıraraq tapşırır ki, aşığa min manat pul, bir dəst pencək, bir dəst aşıq paltarı tikişmək üçün pul hədiyyə etsinlər. Sonra isə bildirir ki, bu cəsarəti sənə belə gördüm, inamım artdı ki, Moskvada ən layiqli yeri respublikalar arasında siz alacaqsınız. Yoldaş Stalinin də sizin haqqınızda fikirləri müsbətdir.

Qeyd: Aşıq Əsəd dəfələrlə cəbhə bölgələrində döyüşçülərə konsertlər verərək onları əzmkarlığa səsləmişdi. Belə işləri də vaxtaşırı Stalinə məruzə edirdilər.

M.C.Bağirov söhbət əsnasında Əsəd Rzayevə Stalinə, SSR-yə, Lenin partiyasına, seçilər həsr etmək üçün hazırlaşmasını deyib yola salır.

Artıq bir aydan sonra Moskva şəhərinin sütunlu konsert salonunda Azərbaycandan gələn incəsənət xadimlərinin böyük konserti keçirilir. Bu konsertə Stalinin özü də gəlir. Komik aktyor Lütfuli Abdullayev dostu Əsədə zarafat edir ki, qışqıraraq Stalini qorxudacaqsan

bizi qiymətləndirməyəcəklər. Sonra isə M.C.Bağirovun əlində qalacaq. Aşıq Əsəd ona deyir ki, indi mən orada bir hava oxuyum ki, gəl görəcəm. Birdə ki, birinci yeri mənim aşıqlar ansamblım almasa, bir də əlimə saz almayacam. Əgər sən deyən kimi məğlub olsam, onda sənə bir dəst pencək alacam. Bu dəm diktor aşıqlara söz verməsini elan edir. Aşıq Əsəd saz əlində çaldığı “Cənqi”nin ritmi altında oynaya-oynaya səhnəyə daxil olur. Zalda isə birinci sırada rəhbərlikdən Stalin, Voraşilov, Bağirov digərləri əyləşibmiş. Aşıq Əsəd zildən elə bir hay-harayla səs buraxır ki, Stalin oturduğu stolda qeyri-ixtiyarı olaraq dalı çəkilir. Bağirovun və digərlərinin Stalinin qorxmasını mənfi reaksiya verəcəyindən rəngləri qaçsa da, Stalin mədəniyyət nazirinə oradaca nəsə tapşırır. Mahnı qurtaranda artıq mədəniyyət naziri onları “şərəf nişanı” ordeni ilə təltif edib, təbrik edir. Bir azdan səhnənin arxasına neçə-neçə nümayəndələr gələ-rək aşıqları və ümumən Azərbaycanlı gəlmiş incəsənət nümayəndələrini təbrik edirlər. L.Abdullayev isə heyranlıqla dostunun əlini sıxmışdı.

– Stalin M.C.Bağirova tapşırır ki, şam yeməyini bu aşıqlarla bir yerdə edəcəyik. Artıq hamı axşam şam yeməyinə əyləşir. Stalin xərəkəpaylayanı çağırır deyir mən orada butulka filan görmürəm. Xərəkəpaylayan isə onların araq və digər sulardan istifadə etməyəcəyini deyib çay dəmləməsinə xahiş etdiklərini söyləyir. Stalin həməm adama get səbəbini öyrən mənə de, deyir. Bir azdan xərəkəpaylayan qayıdır ki, yoldaş Stalin, aşıqların sərdarı deyir ki, təklifə görə təşəkkür edirik, amma bizə içki bir müsəlman kimi həm haram buyrulub, həm də səsimizə görə bizim heç birimiz içən deyilik. Şam yeməyindən sonra aşıqlar deyində-deyində onlar üçün ayrılmış mehmanxanaya gəlirlər. Aşıqlardan kimsə deyir ki, gərək

heç olmasa bir rumka Stalinin sözüylə vuraydıq. İndi biz M.C.Bağirova nə cavab verəcəyik. Elə bu söhbəti müzakirə edirmişlər ki, M.C.Bağirov bir neçə adamlı otağa daxil olur. O aşıqları və şəxsən Aşıq Əsədi təbrik etməklə onların şam yeməyindən çox yaxşı əyləyib içməyini, layiqli cavabından razılığını bildirir. Hər bir aşığa da xüsusi mükafat verilməsini yanındakı adama tapşırır.

ƏSƏD MÖCÜZƏDİ

Tovuzun Qədirlı kəndində Aşıq Əsədin vurğunu olan Qəfər adında bir kişi var imiş. Onun da çox zil və şaqraq zəngüləli səsi bütün Xınna dərəsində məşhurlaşmış. Hətta onun səsinin Əsədin səsinə gur olması ni da şişirdirmişlər. Bir bədbəxtçiliyi varmış ki, nə aşıqlıq edirmiş, nə də saz çalırmiş. Bu söz-söhbət Aşıq Əsədə də çatıbmiş ki, Qəfər deyir, nə olsun ki, Əsədə vurğunam, amma onun səsi mənim səsimin kölgəsidir.

Günlərin birində onu toy etmək üçün Aşıq Əsədin dalınca göndərirlər. Aşıq Əsədlə söhbət edə-edə xeyli yol gəlirlər. Birdən Qəfər dayanıb əlini dağda ot çalana-lara tərəf uzadaraq Aşıq Əsədə deyir:

– Qardaş, gəlsənə adama bir bayatı oxuyaq. Bu bayatıda şərt də kəsək.

– Nə şərtidi, a Qafar?

– O gördüyün ot çalanlarla bizim aramız üç-dörd kilometrdir. Kim onları öz səsiylə işindən ayırsa, uduzan udana bir at bağışlasın.

– Onda qabağa düş görüm, a Qafar. Əsəd sazın simlərini bayatı kökünə kökləyib çalmağa başlayır. Qafar iki bənd var gücü ilə bayatını zildə oxusada, otbiçənlər onun səsinə eşitmir.

Aşıq Əsəd gülüb deyir:

– Ayə, arım var, arım var deyənlər kimi səsin buydu-mu? İndi mən onları bu ikicə bənd bayatı ilə bura yığ-masam, bu gündən aşıqlığı atacam. Əgər yığsam, atımı elə buradaca alacam səndən. Ustadım düz deyib, aşığın niyyəsi olmaz ha...

Əsəd əsrəmiş nər kimi zildə elə bir qıyyə çəkir ki, san-ki yer-göy titrəyir. Birinci bənddə ot biçənlər dəryaz-larını atıb saz və aşıq səsi gələn tərəfə gəlirlər. Əsədin ikinci bəndindən sonra artıq iki saatlıq konsert də veri-lir. Qafar ona bir yəhərli, yüyənli kəhər at alıb bağışla-yır. Elə orada üç nəfər toy edəcək adam toyun vaxtını, vədəsini və onun Aşıq Əsədin edəcəyini də müəyyənlə-şdirirlər.

Qafar səsdən söz düşəndə bu əhvalatı nəql etməklə “Əsəd möcüzədi” deyirmiş.

ƏSƏD COŞANDA ƏSİL KOROĞLU İDİ

Azərbaycanın bir sıra mədəniyyət və incəsənət ustala-rı MK-nın birinci katibinin göstərişi ilə rayonlara lazımı ezamiyyəyə yollanırlar. Başda S.Vurğun olmaqla M.İb-rahimov, S.Rüstəm, O.Sarıvəlli və digərləri Gəncə, Şəm-ki, Tovuz, Qazağa yollanırlar. Onlar yerli əhali ilə müx-təlif maraqlı tədbirlər, görüşlər hazırlayırlar. S.Vurğun-xahişi ilə Qazax rayonuna da dəyməyi, görüşlər ke-çirməyi nəzərə alıb məşinlərini Qazağa sürdürürlər. Yol-da söhbət Koroğludan düşür. Onun vahiməli, güclü nə-rəsi onlara inandırıcı olmadığı halda dostları S.Vurğuna zarafat dolu atmaqclar da atırlar. M.İbrahimov deyir:

Səməd Göyəzən təpəsini Ağrı dağından əzəmətli edibsə, aşıqlar Koroğlu kimi el qəhrəmanını yaxşı ki, iki başlı əjdaha etməyiblər. S.Vurğun məşini Qazaxda sax-

latdırıb birinci katibdən xahiş edir ki, Tovuzdan Aşıq Əsədi və Aşıq Mirzəni harda olur-olsun tapdırıb Dam-cılı bulağına gətirtsin. Arası bir saat keçmir ki, aşıqları gətirirlər. Aşıqlarla şairlər görüşüb öpüşürlər. Bir azdan sazlar köynəkdən çıxır. S.Vurğun deyir:

– Aşıq Əsəd, sübut eləyərsənmi ki, Koroğlunun nə-rəsi olub?

– Edərəm, ay şair, edərəm, – deyər ayağa durur. Sazi yenidən daraqlayıb zildən elə bir səs buraxır ki, bu va-himəli səsdən Mirzəyənən Süleyman diksinir. Mirzə İb-rahimov üzünü S.Rüstəmə tutub deyir, bu Səməddən ol-maz daha. Gör bizi necə mədəni yolla başa saldı. Doğ-rudan da Koroğlunun nə-rəsi Aşıq Əsədin nə-rəsi kimi olubsə, daha sözümlü yoxdur. Bir neçə havadan sonra bülbüllər bülbülü Aşıq Mirzə ayağa durur, elə bir ma-raqlı, məzəli əhvalat danışır ki, adam valeh olmaqla bə-rabər gülməkdən özünü saxlaya bilmir. Oxuduqca san-ki yanan ürəklərə su çiləyirdi.

Bu təəssüratdan ayrılmayan M.İbrahimov “Böyük dayaq” romanında Şirzad rolunda aşıq havasının ifası-nı, S.Rüstəm “Qaqaz Nəbi”ni yazdı. Mərhum xalq şai-rimiz S.Vurğun deyirdi:

– Əsil şairin qələmi ilə sazı yaradıcılıq stolundan ara-h olmamalıdır.

Onun üçün də O.Sarıvəllinin, H.Arifin və neçə-neçə tanınmış şairlərin sazı da var idi, aşıq dostları da.

S.Vurğun Aşıq Əsədlə o qədər yaxın dost olmuşdu ki, o Bakıda 1951-ci il aprelin 27-də vəfat edəndə onun cə-nazəsinin Tovuzda göndərilməsini, xüsusən, dövlət səvi-yəsində dəfn mərasiminin keçirilməsini təşkil etdirmişdi.

Aşıq Əsədin, Aşıq Mirzənin, H.Bozalqanlının Azər-baycan Yazıqlar Birliyinə üzv seçilməsinə nail olmuşdu. (Şeir yazılıb “Kommunist” qəzetində dərc olunub.)

AŞIQ MİRZƏ, AŞIQ ƏSƏDİ KOROĞLU KİMİ COŞDURDU

Aşıqlardan Əsədlə Mirzənin konsertini Qazax rayonunun Çaylı kəndində keçirirmişlər. Konsertə getməzdən əvvəl Qastan adlı bir dostlarının evində şam yeməyindən sonra Aşiq Əsəd ayağa durub dostu Aşiq Mirzəyə deyir:

– Ayə, a keçəlin oğlu, dur sazını mənim kökümə köklə görüm. Sənə bu gün divan tutmalıyam. Aşiq Mirzə baxır ki, Əsədin sazı yun darağı kimi daraqlanıb. Odur ki, qayıdır ki, ayə, a koxa Əhmədin oğlu, ümumi bir kök seçək, ona kökləyək – deyə onun üzünə baxır. Aşiq Əsəd gülüb deyir:

– Hə, dostum, görünür bu gün sən çıxış edəmməyəcəksən. Mirzə özünəməxsus ilahi təbəssümlə ona deyir:

– Əsəd, bu gündü konsertdə bir bayatıdan artıq oxuya bilsən onda sazımı oradaca sənə verəcəm. Bir neçə saatdan sonra ağzına qədər dolmuş böyük binada konsert başlanır. Birinci bayatını Aşiq Əsəd belə oxudu:

Təzənəm var

Sazım var, təzənəm var.

Üzünə yaddar baxıb

Üzündə təzə nəm var.

Aşiq Mirzə el bayatısını belə davam etdirir:

Göy bağlar

Göy bağçalar, göy bağlar.

Gözəllərdə nə qaydadı

Ağ buxağa göy bağlar.

Bu bənddən sonra Mirzə komik bir əhvalat danışır. Hər iki-üç kəlmədən sonra Mirzənin baməzə danışığının uğundurucu məzhəkəsi tamaşaçıları ovsunlayır. Elə olur ki, səhnədə Aşiq Mirzəyə nə Aşiq Əsəd də o tərəf bu tərəfə əlində saz var-gəl edirmiş. Əsədin özünü belə sehirə salmış Mirzənin bal kimi danışığı sona yetəndə dinləyicilər sürəkli alqışlayıb, digərini danışmasını tələb edirmişlər. Üç saatdan artıq keçən konsertdə bircə bayatı oxuyan Aşiq Mirzə konsertin sona yetdiyini deyib yenə də Qastan kişinin mənzilinə qayıdırlar. Mirzə ilə Əsəd bir stəkan çay içəndən sonra Qastan kişi dəllənir:

– Ay ustadlar, siz konserti verib gəldiniz, amma camaat deyir ki, biz Əsədi dinləmədik. Aşiq Mirzə üzünü tutub deyir ki, ayə, a koxanın oğlu, bilirəm oxumaq üçün ürəyin gedir, dur sazını götür camaat səni gözləyir. Mən özüm də istəyirəm ki, görüm qaladığım ocaq necə yanır.

Aşiq Əsəd ayağa durur. Üzünü ağsaqqallara tutub hamilə qadınların və uşaqların çıxarılmasını xahiş edir. Sonra əsrəmiş nə kimi camaatın xahişi ilə Koroğlunun Toqat səfərini danışib oxuyur. Amma Əsədin oxumalarından qapı pəncərə əsirmiş. Ayağını yerə vurub çevikliklə fırlanması onu doğrudan da Koroğlulaşdırmışdı. Divardan asılmış otuzluq lampalar tez-tez Əsədin səsin-

Aşiq Əsəd Rzayev

Aşiq Mirzə Bayramov

dən söndürdü. Gecə hər Koroğlu havasında bir dəfə lampanı söndürürdü. Mirzə isə Əsədi coşdurduğu üçün xəfifcə gülümsəyərək arada “sağ ol” deyirdi.

Söyləyəni Ağstafa rayonunun qocaman və məşhur aşığı Aşıq Şadət Gülməmmədovdur.

USTADIM AŞIQ ƏSƏD RZAYEVLƏ FƏXR EDİRƏM

(M.AZAFLI)

Türk dünyasının yaxşı tanıdığı məşhur ustad aşığı-mız olan Mikayıl Azaflı Aşıq Əsəd Rzayevin ən sevimli və yaxşı şayiirlərindən biri olub. Söz düşəndə deyərdi ki, Əsəd əmi mənim kimsə ilə əvəz olunmaz taleyimin qismətinə yazılan aşığıdır. Onda olan mərdlik, səxavət, qayğı, saz-söz sənətkarlığı, ifaçılıq, çevik hərəkətləri, dil qabiliyyəti, yaddaş bizim üçün örnək olan əsil akademiya idi. Məclisə girəndə şir kimi coşurdu. “Bilmirəm” kəlməsi ona yad idi. Bir neçə havadan sonra sazın simləri zilə dartılırdı. Hələm-hələm sənətkarlar onunla məclisin sonuna qədər davam gətirə bilirdi. Çox sinəsinə döyənlərin ağzından qan gətirib yola salmışdı. Onun ifasında “Koroğlu”, “Kərəmilər” klassik havalar misilsiz məharətlə səslənirdi. Bir sözlə, onunla hesablaşmağa məcbur olmalıydın. Təbii olaraq onunla hesablaşmaq üçün onunla ya bərabər olmalı, ya da ondan üstün olmalıydın. Hər zaman deyərdi ki, oğlum Mikayıl, sənəti sevmək, onun cəfasına dözmək asan deyil. Kürələrdən bişə-bişə keçmək lazımdı. Onun yüksək tələbkarlığı nəinki şayiirlərini, eləcə də həmkarlarını məcbur edirdi ki, xalqın sənətini ürəklə təbliğ etsinlər. İfa zamanı səsinə, bacarığına, danışığına xəsislik etməsinlər. Mənim şayiird kimi öyrədilməyimə mərhum xalq şairimiz S.Vurğun xahiş etmişdi. Belə ki, babam məni Goranboy rayonun-

na gətirib bir qohumumgilin evinə qoymuşdu. Mən burada Borsunlu şair Məzahirlə tanış olaraq onun rəhbərlik etdiyi şeir dərnəyinə üzv yazılıb vaxtaşırı olaraq orada öz şeirlərimi oxuyurdum. Bir gün Məzahir içəri girib dedi ki, yaxşı şeirlərinizi yığın və təzə paltarlarınızı geyinin. Gələn məşğələ məşqə bir saat tez gəlin S.Vurğun Qazağa gedib, söz verib ki, qayıdanda bizim qonağımız olacaq.

Üç gündən sonra S.Vurğun bizim dərnəkdə oturub, bizi dinləyir və arada öz qeydlərini edirdi. Növbə mənə verildi. Mən də bir təcnis, bir təxmis, iki qoşmamı əzbərdən söylədim. S.Vurğun dilləndi ki, ay Məzahir, bu gözəl oğlanı kaşf elədim, çox istedadlı oğlandır. Məzahir Daşqın ayılıb, mənim haqqımda özləri eşidəcək tonda bir qədər məlumat verəndən sonra dedi:

– Şair, sən onun səsinə, sazını dinləyəsən hələ.

Tez bir saz gətirdirib mənə verdilər ki, bir-iki hava

çal şair səni dinləsin. Mən “Qaraçı” ilə “Şah Xətai” havalarını çalıb oxudum. Amma arada S.Vurğunun üzündəki razılıq hərəkətindən hiss etdim ki, onun mənim səsimdən də xoşu gəlib. S.Vurğun götürüb Aşiq Əsədə bir məktub yazdı, sonra isə özümə dedi:

– Mikayıl, sənin kimilər bu həyata az gəlir. Biz şairlərdən sənin üstünlüyün odur ki, öz şeirlərindən qeyri minlərlə dəyərli şeirləri sazla, səslə, xüsusi bir ahənglə ifa edəcəksən.

Mən artıq bir gündən sonra Tovuz – Aşiq Əsədin evinə yollandım. İçəridə ondan çox aşıq var idi. Salam verib dedim ki, mənə Əsəd əmi lazımdı. O irəli yeriyib dedi ki, xoş gəlibsən, Əsəd mənəm. Mən S.Vurğun göndərən məktubu ona verdim. Aşiq Əsəd böyük oğlu Sabiri çağırıb “al oxu, görək şair nə yazıb” – dedi. Sabir məktubu ucadan oxudu: “Salam olsun aşıqların sordarı Aşiq Əsədə. Salamdan sonra bildirirəm ki, bu cavan oğlan çox nadir istedadlı oğlandı. Onu xoşla, lazım bilsən, özünə şeyird elə. Eyni zamanda çox cəsarətli və qorxmaz olan Mikayılı lazımi dairələrdən qorumağı da sənə həvalə edirəm. İmza: S.Vurğun”.

Məktub qurtarandan sonra Aşiq Mirzə Bayramov dilləndi:

– Əsəd, Səməd Vurğun boş yerə məktub göndərməz. Sazını mənə uzadıb – bir şey çal-oxu, – dedi. Mənim utancaqlığımı görən H.Bozalqanlı mənə ürək-dirək verdi ki, sənətkar olmaq istəyən yalnız öz “abır-həya”sından başqa heç nədən utanmaz. Mən sazın zil kökünə bir dənə “Misri”, bir dənə də zil “Qaytağı” oxudum. Aşiq Əsəd gülərək dedi:

– Əhsən kamalına, ay Səməd sənin zövqünə söz ola bilməz, bu Mikayıl doğrudan da tapıntı imiş ki. Elə o saatdan məni özünə şeyird adlandıraraq sazın-sənətin

sirli-sehirli aləmiylə məni tanış etməyə başladı. Öz siyasi şeirlərimlə izləndiyim vaxtda onun bir kəlmə tapşırığı ilə mənə dəyib-dolaşan olmadı. Mən onun yanında bir ildən çox şeyird olduğum vaxtları çox şey öyrənmişdim. Qazaxda keçirilən xalq yaradıcılığı festivalının qalibi kimi S.Vurğun məni təbrik edib xəlvəti bir yerdə imperiya əleyhinə yazdığım bir neçə şerimi dinlədi. Sonra isə dedi:

– Ay Mikayıl, ustadına demişəm, sən də razı qalsan, sənin adının qabağında “Azafılı” ləqəbi yazdır. Mən nə deyirəm Səməd əmi, – deyib razılığımı bildirdim. O vaxtdan adımla qoşa ləqəbimi “Mikayıl Azafılı” deyər çağırıldılar. M.Azafılı söz düşəndə Aşiq Əsədin bütün aşıqlardan öyrətmək bacarığının fərqlənməsini də xatırlayırdı. Allah hər iki böyük sənətkara rəhmət eləsin. Amin.

ƏSƏD COŞDURDU, MİRZƏ AĞLATDI

Göyçə mahalından Tovuz köçəndə Aşiq Əsədin sevincinə sevincini, qəminə öz qəmini qatanlardan biri də bülbüllərə meydan oxuyan, təkrarsız ifaçı və yaradıcı aşığımız Aşiq Mirzə Bayramov olmuşdur. Bunların aralarındakı doğmalığa saza, sözə, sənətkarlığa və hər ikisinin əlçatmaz zirvəliliyinə görə yaranmışdı. El arasında deyərdilər ki, Əsəd oxuyanda Mirzəni, Mirzə oxuyanda Əsədi dindirməyəsən. Sirli-sehirli bir dünya idilər. Böyük və dahi ustad aşığımız Ələsgərlə H.Bozalqanlı kimi bunlar da gur işığın nur səhərinə çevrilmişdilər. Bir yerdə neçə-neçə qurultay, dövlət tədbirləri, toy şənlikləri keçirmişdilər. Bir sözlə bir-birlərindən seçilmir, bir-birlərini utandırmırdı. Məhz buna görə də Əsədlə Mirzə yanında saz götürüb irəli düşmək hər mənim deyənin işi deyildi.

1938-ci il martın 12-də Bakı şəhərində Azərbaycan Aşıqlarının 2-ci qurultayı keçirilmişdir. Bu qurultayda iştirak edən aşıqların arasında Əsəd Mirzə cütlüyünün misilsiz sənətkarlığını görənlər dahi bəstəkar Ü.Hacıbəyliyən xahiş edir ki, bu iki aşıqın konsertini bu axşam qurultay qurtardıqdan sonra keçirib paytaxt zəhmətkeşlərinin sevincinə səbəb olmaq lazımdır. O gecə 150-dən çox aşıqın, 100-dən çox tanınmış şair, yazıçı, bəstəkar və neçə-neçə pərəstişkarları təşkil olunmuş konsertə toplanmışlar. Çıxış edəcək aşıqların hər biri durub xahiş edir ki, Aşıq Əsəddən və Aşıq Mirzədən başqa kimsə çıxış etməyəcək. Ustadlar ustadı H.Bozalqanlı vəziyyəti belə görərk hər iki aşıqı səhnəyə dəvət edir. Birinci növbəyə Aşıq Əsəd düşür. “Koroğlu ilə Bolubay”-i söyləyib ifa edir. Aşıq Əsədin əlindəki saz, qara eşmə biğləri, qırx illik aktyorun edə bilmədiyini etməklə insan vücudunu lərzəyə salan Aşıq Əsəd səsi, səhnədə əsil Koroğluya çevrilir. Onun zil şaqraq, qoşa zəngüləli səsi, oxuya-oxuya Koroğlu sayaq oynaması, yerində yüksək çevikliklə fırlanması, bir-birini tamamladığından zaldakıları ovsunlayır. Dastan qurtarmışdı. Aşıq Mirzəni isə xəyal dünyası özünə aparmışdı. Alqış sədalarına başını qaldırdı. Bu tərəfdən H.Bozalqanlı üzünü şayırdı Aşıq Mirzəyə tutub deyir:

– Ay Mirzə, deyəsən yatmışdın?

– Yox, ay ustad, özümü Çənlibəldə hadisələrin iştirakçısı kimi hiss edirdim. İmkan versəniz Əsəd coşmuşkən birini də danışsın. (Aşıq Əsədin də atasının adı Əhməd olub, Aşıq Mirzənin də, bunun üçün də məclislərdə bir-birlərinə şux zarafatlar edib gülüşürdülər). Aşıq Əsəd dillənir ki, ay camaat bir görün keçəl Əhmədin oğlu koxa Əhmədin oğlunu necə hərifləmək istəyir. Gülüşmə düşür və alqış sədaları hər yanı bürüyür. Aşıq Mirzə

“Əsli və Kərəm” dastanını danışib ifa edirdi. Zalda yanaqlarından yaş sellənən tamaşaçılar və dinləyicilər Aşıq Mirzənin bal kimi danışığının, ifasının seyrinə qapılmışdı. Dastan qurtarandan özünü unudan Aşıq Mirzə də gözlərinə axan yaşlarla, titrək qəmli çalınub, oxunan “Yanıq Kərəm”i ilə məclisi tamamladı. Alqışların sədasi bu dəfə Aşıq Əsədi qərç olduğu qəmli dünyadan ayırdı. Əsəd dedi:

– Ay, a keçəl Əhmədin oğlu, sizdə irsi keçmədimi bu biclik. Məni niyə Kərəmin yerinə yandırıb kül elədin? Zal ayağa durub sürəkli alqışlarla hər iki zirvəni alqışladı. Həmə günün səhəli bütün qəzetlərdə başlıqlar belə idi. “Əsəd coşdurdu, Mirzə ağlatdı”.

Hər iki böyük sənətkara rəhmətlər oxuyuram.

Xalq şairi Hüseyn Arif

**Xalq şairi Hüseyn Ariflə
bağlı xatirələr
(H.Arifin Bakıdan so-
nuncu qayıdışı)**

Azərbaycan xalq şairi, Dövlət mükafatı laureatı, Azərbaycan Aşıqlar Birliyinin sabiq sədri, şair Hüseyn Arifin əsərlərini sevə-sevə oxuyub əzbərləsəm də onun özünə şəxsi münasibətim 1976-cı ildən başlayıb. 1981-ci ilin ilk aylarından Hüseyn Ariflə yaxınlığım bir daha davam etdirilib. Dostum mərhum Aşıq Aydın Çobanoğlunun təklifi ilə Azərbaycan Aşıqlar Birliyinin ilk yerləşdiyi (Bakı Xaqanı küçəsi 23) yerə dəvət olundum. Mənimlə birgə Hüseyn Hüseynov, Aşıq Cuma, Aşıq Əjdər İbrahimov, Aşıq Rza Qobustanlı və balabaqçı Sərdar Məmmədov da burada idi. H.Arif mənimlə səmimi görüşüb dedi: Aydın, Məhərrəmin Əsədə və Mirzəyə oxşar səsi var. Çoxlu məşq edin ki, yaxın günlərdə sizi televiziyaya çıxardacam. Aşıq Aydının bədii rəhbərliyi ilə biz hər gün saat 14-00-da toplaşmış məşq edirdik. Elə o vaxtları da ilk tədbirlər keçirməyə başladığımız Novruz səhnlərində, bayram konsertlərində Aydın Çobanoğlunun rəhbərliyi ilə, H.Arifin ağısaqqallığı ilə çıxışlarımız sürətlənməyə başladı. Düzü biz gənclərin öyrənəcəyi çox şeylər var idi ki, onu da biribirimizdən öyrənirdik. Ritmik, açıq, düzgün ifa mədəniyyətini ilk öncə Aydın Çobanoğlundan mənimşeyirdik. O bizi öyrədə-öyrədə möhkəmcə tələbkarcasına danlayırdı.

Mən özüm müxtəlif ansambllarda saz- sola ifaçısı kimi iştirak etdikcə anladım ki, ansambl hər bir saz ifaçısını kamilləşdirir. Necə ki, Zakir Bayramov, Aydın Çobanoğlunu və digərlərini ritmləşdirib, ümumi qaydaya salmışdı.

Bir gün Hüseyn Arif məşq zamanı kefi kök, gülə-gülə içəri girdib dedi:

– Ayə, bu gün MK-nın birinci katibi H.Ə.Əliyev yoldaş bir sıra incəsənət adamlarıyla məni də qəbula çağırırdı.

– Neynəyə bildin, ay Hüseyn müəllim? – deyər Aydın Çobanoğlu sual verdi.

– Heç nə... bir-iki saza köntey baxanların atasına od vurdum, deyib gülümsədi. Sonra işə başladı, nə başladı:

– Hə...ə bizimlə maestro Niyazi, S.Ələsgərov, Tofiq Quliyev və digərləri də iştirak edirdi. Niyazi qayıtdı ki, yoldaş Heydər Əliyev siz deyirsiniz sazi inkişaf elətdirir, mən işə orkestrə, Azərbaycanlı saz çalan qız tapamıram. Bu çıxışdan sonra söz mənə verildi, dedim:

– Yoldaş H.Əliyev niyə əcnəbi musiqisini ifa etməyə bu Niyazi müəllim azərbaycanlı qızı tapır, biz işə Azərbaycan milli musiqisini ifa etməyə azərbaycanlı qızı tapmırıq.

Mənim bu sözümdən sonra H.Əliyev Aşıq Alının 175 illiyini dövlət səviyyəsində keçirilməsinə göstəriş verdi, sonra işə Azərbaycan Aşıqlarının 4-cü qurultayının 1984-cü il 19 mart tarixində keçirilməsinə sərəncam imzaladı.

H.Arifin sevincdən gözləri güldürdü. Bütün dərdi-sərinə unutmuşdu. Elə hey deyib danışırdı. Yadımdadır ki, o bu gecə S.Vurğunu yuxuda gördüyünü və bu gün xeyirli gün olacağını da dedi.

H.Arifin bu vaxtları 60 yaş tamam olurdu. Bu münə-

sibətlə “yaş altmışdır” adlı bir şeiri də qəzetlərdə nəşr olunmuşdu. Radioda o şeiri mən söyləmişdim. Dövlət o ərsəfədə ona” Xalq şairi” fəxri adını təqdim etdi. Hüseyn müəllimin böyük nüfuzu, ad-sanı, bir çox dövlət məmurları ilə şəxsi dostluğu sayəsində əksər rayon partiya kətibləri onun bir sözünü iki etməzdilər. H.Arifin bir xahişi ilə milli musiqimizin, folklorumuzun, aşıq sənətinin tərəqqisi naminə rayon rəhbərləri hər bir işə hazır idi. Məhz buna görə də aşıq Alının 175 illiyinin respublika səviyyəsində M.Maqamayev adına ADF-da keçirilməsi, 1984-cü il 19 mart tarixində Azərbaycan Respublikasının 4-cü aşıqlar qurultayının keçirilməsi, Qurbaninin, Sarı aşığın, “Gədəbəyin yazı, aşığın sazı” adlı ümumrespublika tədbirlərinin keçirilməsi, Ağstafa şəhərində Aşıq Alı adına aşıqlar evinin tikilib istifadəyə verilməsi, Tovuzun Bozalqanlı kəndində dahi ustad Hüseyn Bozalqanlıın ev muzeyinin tikilib istifadəyə verilməsi, bir çox qiymətli əsərlərin tapılıb çap olunması, Azərbaycan Aşıqlar Birliyinin təşkili və onun rayon şöbələrini yaradılması, cəbhə, qəspital, zəhmətkeşlər qarşısında təmən-nasız konsert proqramıyla çıxışlar edilməsi H.Arifin öl-məz zəhmətinin parlaq və aşıq rəmzidir.

Azərbaycanda H.Arif kimi aşıq sənətinin təkamülün-də fəaliyyəti olan ikinci bir şair tanımırıam. Ölməz böyük xalq şairimiz O.Sarıvəlli, xalq yazıçısı İ.Şıxlı söz düşəndə H.Arifi Büsutin dağını güllənglə yaran Fərhadə bənzə-dirdi. Söz düşəndə O.Sarıvəlli deyirdi ki, Hüseynin əlin-də imkan olsa bəlkə də çoxdan arzusunda olduğu aşıqlı-ğı akademik səviyyədə tədris etdirmək üçün xüsusi uni-versitet yaradardı.

H.Arifin “aşiq sənəti” ifadəsindən xoşu gəlməzdi. O deyirdi ki, folkloradan, aşıqlıqdan elmi müdafiə edib, alimlik dərəcəsi alanlar bu milli dəyərlərimizi elmi

formada aşkarlayırsa, bizim haqqımız yoxdur ki, aşıqlıq elminə təkcə sənət deyək. Aşıqlıq elmi, təcrübi təhlilinə görə və elmi mənimsənilməsinə görə bir çox əsaslarla öz anlamını tapmalıdır. Əvvəla aşığın səsi, səliqəsi, estetik və poetik duyumu, fəlsəfi anlamı, sənətkarlığı, ifaçılığı, yaradıcılığı, klassik və müasir elmi biliklərlə zənginləş-məsi gərəkdir. Bunun üçün də aşıqlıq elmi şəkildə tədris olunmalıdır.

H.Arif heç bir aşıq mühitində ayrışeçkilik salmayan, vahid türk mədəniyyətini qoruyan insan idi. Onun üçün vahid saz, aşıq, Quran, bayraq, milli mentalitet məsələsi ön plana çəkilmişdi. 1988-ci ildən respublikamızda tuğ-yan edən erməni qaniçənlərinin törətdiyi haqsızlıqlar, Göybağ mahalının insanlarının torkivətənliliyi, Qarabağ savaşı, ictimai-siyasi başqarışdırmalar, yeni hakimiyyə-tin xalq sənətinə baxımsızlığı ona çox ağır gəlmişdi. H.Ə.Əliyev adına konsert salonunda öz çıxışı zamanı söylədi ki, kaş Heydər Əliyev yenidən hakimiyyətə gə-ləydi, bax onda görəydiniz bizim aşıq sənətinin tərəqqi-sində nələr edə bilirdim. (Çox heyf ki, H.Arifin vəfatın-dan bir il sonra H.Ə.Əliyev Azərbaycana hakimiyyətə qayıtdı. H.Arif isə bu istəyinə çata bilmədi.)

1990-cı ildə mənə H.Arif arasında inciklik yaranmış-dı. 1990-cı ildə böyük ustadım Aşıq Mikayıl Azaflı dün-yasını dəyişmişdi. İstəyirdim ki, “Ədəbiyyat və incəsə-nət” qəzetində onun vəfatı ilə bağlı bir yazı dərc elətdi-rəm. Yazını hazırlayıb, qəzetin baş redaktoru işləyən şa-ir Nəriman Həsənzadəyə verdim. O alıb yazını oxuduq-dan sonra mənə dedi ki, Məhərrəm get Hüseyn Arifdən (O, AAB-nin sədri idi) rəsmən öz qolu və möhürü ilə təs-diqlənmiş nekroloq al ki, biz onu qəzetdə dərc etdirək.

Mən gedib AAB-də H.Ariflə görüşüb ondan nekro-loq verməsini xahiş etdim. H.Arif isə bu bizim işimizdir,

özümüz bilirik, – deyə nekroloq verməyəcəyini söylədi. Mən bu sözdən sonra ondan möhkəm incidim. Əlimdə yazdığım dəqiq faktlarla şair Məmməd İsmayılın yanına girdim. (O “Gənclik jurnalı”nın baş redaktoru idi.) Yazdığım yazını oxuyub qəhərləndi. Əliylə başını tutub xeyli xəyala daldı. Sonra isə dedi:

- Narahat olma bir yer tapıb dərc elətdirərəm. Mən ona dedim ki, Məmməd müəllim, vacib deyil mənim imzamlarla olsun, ürəyindən keçirsə özü təzadən işlə, öz adına getsin. Əlbəttə mənim yazım başqa bir qəzetdə, M. İsmayılın ürək ağrısı ilə M. Azafliya yazdığı vidası da “Ədəbiyyat və incəsənət” qəzetində dərc olundu.

Mən BDU-ni bitirib böyük bir təşkilatda mühəndis vəzifəsində çalışırdım. Qazancım da pis deyildi. Vaxtımın çoxluğunu mənə imkan verirdi ki, toylara, konsertlərə, xüsusi dövlət əhəmiyyətli, xeyriyyə məqsədli tədbirlərdə iştirak edim. Yenicə yaranıb bütün tovuzluları bir ətrafda birləşdirən, əvvəlcə “Oğuz” sonra “Tovuz” adı daşıyan cəmiyyətə kömək məqsədiylə M. Maqamayev adına A. D. Filarmoniyasında mənim rəhbərliyim, aparıcılığım, təşkilatçılığım altında “Qoca qartal” aşıq ansamblımın böyük konserti keçirildi. (Bu gecəni jurnalist Telman Qarayev lentləşdirib efirə verdi.) Mənim ansamblımın üzvlərindən əlavə Tovuzdan Aşıq İmran, Aşıq Mahmud, Aşıq Əlixan da bu xeyriyyə konsertlərində iştirak edirdi. 1992 iyulun 1-də filarmoniyadakı konsert zamanı “Tovuz” xeyriyyə cəmiyyətinin sədri Akif İsmayilov, ağsaqqalımız Zakir Zeynalov, qara polkovnik Fətulla Hüseynov və Sayyad Qılıcoy məndən xahiş etdilər ki, eşitmişik H. Ariflə aranızda soyuqluq var. Amma Hüseyn Arifə mütləq söz verməlisən. Nəhayət sözü Hüseyn Arifə verdim. O mənim haqqımda, bu əzəmətli gecənin aparıcılığından, təşkilatçılığından çox razılıq edib məni qucaqladı. Sonra

bir başa səhnədən bildirdi ki, səhər saat 10-da səni Aşıqlar Birliyində gözləyirəm. (O vaxtı Aşıqlar Birliyi Murtuza Muxtarov 6-ya (köhnə Poluxin-6-ya) təzəcə köçmüşdü. Köhnə yerdə isə türk səfirliyi yerləşdirilmişdi.) Konsert çox yüksək səviyyədə keçirildi. Qəzetlər bu konsertin mənavi dəyərlərindən ümumi birliyimizə köməkliyindən xeyli yazılar da dərc etmişlər.

Səhəri Hüseyn Ariflə vədələşdiyimiz AAB-nə gəldim. O məni təzadən təbrik etdi. Öz heyranlığını bildirdi. Sonra təklif etdi ki, səni özümə müavin təyin edirəm. Mən başqa yerdə işlədiyimi bəhanə etmək istəsəm də o mənim bu sahədə köməyimə ehtiyacı olduğunu söylədi. O gündən sonra erməni faşist gülləsinə tuş gələn oğul və qızlarımızın müalicə olunduğu qospital, xəstəxana və digər cəbhə xətlərində aşıqlardan Aydın Cobanoğlu, Aşıq Ulduz Quliyeva, Alqayıt Xəlilov, Solmaz Kosayeva, Aslan Aslanov, Sərdar Məmmədli, Hüseyn Hüseynov və digərləri ilə bir neçə dəfə konsertlərdə iştirak etdik. Bir gün dedim, Hüseyn müəllim, istəyirəm bir yaxşı döyüş ruhluluq konsert gecəsi keçirək.

Hüseyn müəllim qayıtdı ki, ə, sənin canın üçün, sən məndən çox yaşayacaqsan. Elə mən də o fikirdəyəm. İndi isə kimlərin iştirak edəcəyini yaz planlaşdır. Artıq 1992-ci il iyulun 24-25-də o vaxtı (Mərkəzi konsert salonu “Respublika” sarayı) indi isə H. Ə. Əliyev adına sarayda Aşıq Yanvar Bədəlov, Aşıq Əlixan Niftaliev, Həsərət Hüseynov (zurna ustası), Aşıq Aslan Aslanov, Aşıq Məqsəd, Aşıq Solmaz Kosayeva, Aşıq Ulduz Quliyeva, Aşıq Qaracan Kərimli, Aşıq Nuru Məhəmmədoğlu, Aşıq Sərdar Məmmədli, Alqayıt Xəlilov və digərlərinin hərəratlı çıxışları, dönə-dönə sürəklilə alqışlarla qarşılandı. Azərbaycan Dövlət Televiziyasında və radiosunda bir neçə dəfə təkrar-təkrar video və audio yazıları səslənməyə başladı.

Heç yadımdan çıxmaz bir deyimi sizlərə də xatırladıram. Hüseyn müəllim çıxışında söylədi ki, mənə deyirlər indi bizə saz çaldırmaq olmaz. Bu gün bizim ağır günümüzdür. Sonra isə sözünü davam edərək çox cəsarətlə “yox mən bu ifadəylə razılışmıram. Əksinə “Cəngi”, “Meydan Koroglu”, “Misri” və digər qəhrəmanlıq havaları altında mənfur ermənilərin üstünə gedib onları yerində oturtmaq gərəkdir. Bizə çaqqal kimi ulamaq yox, aslan kimi nərildəmək gərəkdir. (Video yazısı arxivimdə saxlanmaqdadır).

1992-ci il 26 iyul səhər saat 11-də vədələşdiyimiz kimi dəmir yolu vağzalında görüşüb bilet almaq istədik. Bilet qalmadığından təklif elədim ki, ay qağa, vağzalın rəisi mənim tanışımdır. İstəyirsən bir ona da müraciət edə.

Nə deyirəm deyək də...

İkimiz də rəisin qəbuluna girdik. Vağzalın rəisi əslən Gədəbəyin Dördlər kəndindən olan çox yüksək ziyalılarımızdan biri idi. O H.Arifin vərğunuydu. Bizi görəək tez oturduğu stoldan qapının ağzına qədər gəldi. Hüseyn müəllimə və mənə xüsusi hörmətlə yer göstərib xoş gəldin elədi. Tez katibəyə çay gətirdi. Sonra isə bütün respublikada 24-25-də keçirdiyimiz “Hoydu, dəlillərim, hoydu” başlıqlı konsert haqqında yüksək fikrini danışdı. Mən rayona getməyimizi İsfəndiyar müəllimə söylədim. Tez iki ehtiyat kupesinin biletlərini sənədləşdirib bizə gətirdilər. İsfəndiyar müəllim biletlərin pulunu özü ödədiyini bildirdi. Biz onunla xudahafizləşib aşağı düşdük. Hüseyn müəllim dedi ki, Məhərrəm gəlsənə yanğımızı yatırtmaq üçün bir-iki pivə vuraq. Nə deyirəm, a qağa, məsləhət səninədi. Biz əvvəlcə sonuncu şəkilmizi vağzalın sağ tərəfindəki fotoqrafda çəkdirib ayrıldıq. Hüseyn qağa Axşam qatara məndən 35 dəqiqə tez gəlmişdi. Əlində bir portfel, bir dənə də sumka varıydı.

Mən ailəli, uşaqlı getdiyim üçün kupenin birini özümüdə, birini də təkcə Hüseyn müəllim üçün hazırlatdım. Oturan kimi birinci uşaqların yerini rahatla, sonra öz-özümüdə bu ceyran südüylə rahatlarıq deyə gülümsündü. Oturub birgə şam elədik. Adətinə uyğun qağa yarım litri mənə birgə vurdu. İkinci yarımı süzmüşdük ki, aşıq dostumuz Aşıq Əjdər İbrahimov bizim kupenin qabağından adlayıb kimisə yola salırdı. Mən onu görəək diləndim:

– Ay qağa, Əjdər belə keçdi, gəlsənə 11 qram da ona verək. Yazıqdı, təri çində boğulur.

– Yox, yox, qoy rədd olsun, ondan içən zaman zəhləm gedir. O vaxtı yanıma gəlib çıxdı. Məndə də bir kitabə işləyirdi. Dilim od oldu ki, ayə, gəl çörək ye. Sənin canın üçün yeməyi bir yana, bir litr içib sevdiyim qıza üç-dörd dəfə göz basdı. Yaxşı ki, o qızın qardaşı deyildim. Yoxsa basıb bu polad biləklərimlə onun süysünü qırardım.

Elə bu vaxtı Əjdər içəri girdi. Hüseyn müəllimi qaçaqlayıb marça-marçla öpməyə başladı. Hüseyn müəllim qımışib dilləndi: – gəl a saqqalın ağarsın gəl, səhərdən səni tərifləyirəm. Gör necə yaxşı adamsan ki, sözünün üstünə çıxdın. Al bunu vur, – deyib öz stəkanını ona uzatdı, bax... birdə ona, buna göz vurma. Özün bilirsən ha.... Əlbəttə xoş zarafatlarla ayrıldıq.

Məsləhətləşdik ki, mən uşaqların yanında, o, isə burada dincəlsin. Gecə saat 3 idi ki, Hüseyn müəllim qapını döydü. Durub nə lazımdır deyə, – müraciət etdim. Səndən başqa kim lazım olacaq, gəl bir söhbət edə, yuxum gəlmir. Mən durub əynimi geyinib Hüseyn müəllimin kupesinə gəldim. O təkcə olduğu üçün darıxdığımı hiss etdim. Hüseyn müəllim başladı ki, uzanmışdım, Arif

yuxuma girdi. Görürəm bir əlimdən Osman Sarıvəlli, bir əlimdən də Səməd Vurğun, ətəyimdən isə oğlum Arif tutub məni özünə tərəf dartır. Arif Osmanla birləşib məni Səməd Vurğunun əlindən aldı. Sonra isə Arif dedi ki, ay Səməd əmi, incimə sənənən mənim aram çox uzaqdı, qoy ata öz oğluna yaxın olsun.

H.Arif bu sözləri deyib xeyli doluxsundu. Hava çox isti keçdiyindən bürkü idi. Hüseyin müəllimin kupesinin soyuducusu da çox yaxşı işləyirdi. O mənə dedi ki, gör aynanı aşağı sala bilirsənmi? Mən aynanı aşağı elədim. Bir xeyli pəncərənin yanından çölə baxandan sonra S.Vurğundan bir misra söylədi. “Yadıma çox köhnə zamanlar gəlir”. Bu gecə mənə ilk dəfə Ağstafadan Bakıya gəldiyim hissləri oyatdı. Elə bilirəm birinci dəfədir qatlarla harasa gedirəm. Neçə ildir belə yuxu, belə hisslər keçirməmişdim. Sanki məni bir dünyadan, başqa dünyaya aparır bu qatar. Heyif çox işlər görməliydim söylədi. Mən sözü dəyişmək üçün dedim ki, qağa H.Bozalqanlı adına muzey haqqında olan söhbət heç məni açmır. Axı oranın müdiri Aşiq Əli Quliyevdir. O, muzeyə, H.Bozalqanlıya dönük çıxmaz. Elədir, amma radioda bir neçə dəfə səsləndiriblər ki, Tovuz rayonundakı H.Bozalqanlıın ev muzeyindəki saxsı qablarını Türkiyə və digər yerlərdə hərraca qoyublar. Mən sənə inanıram, əlindəki yoxlanış kağızı rəsmi sənəddir. Get yoxla cavabını mənə gətir. Xeyli söhbətdən sonra yeyib-içmək məclisimiz Tovuza qədər davam etdi. Ayrılanda dedim, – qağa bir-iki hüçr yerinə dəyib sonra tapşırıqlarını həll edəcəm.

A gözəl insan, aşıq toy axtarar, şənlik istəyər, burax bu ölü yerini, – deyib gülümsədi. Sonra sumkadakı bir köynək, bir qalstuk, bir karobka şokaladı mənə uzadıb səni 26 iyundakı ad günün münasibətiylə təbrik edirəm dedi. Elə həmin gün H.Bozalqanlı adına ev muzeyinin

bütün əşyalarını yoxlayıb, deyilənlərin iftira və ağ yalan olduğunu sübuta yetirdim. Bir neçə şahidin imzası ilə hər şeyin qüsursuzluğunu təsdiq etdim.

İki gündən sonra Ağstafaya Hüseyin müəllimə baş çəkməyə gəldim. Yoxlanış apardığımı ona bildirdim. Çox məmnun oldu. Söz arası bildirdim ki, qağa kiminsə Aşiq Əlidə heyifi varmış bizim əlimizlə çıxmaq istəyirmiş, o da mümkün deyil. Hüseyin qağa dedi:

– Düz deyirsen, yaxşı sənətkardı. Onun “Dilqəmi”-sini heç Dilqəm də dirilib gəlsə çala bilməz. Düzü yeyib, içməsi bol olsa Aşiq Əlidən əzəmətli adam bu dünyada ola bilməz deyib, – yumorla sözünü tamamladı.

Xalq şairi Hüseyin Arifin vəfatı hamıdan çox məni məyus etdi. Azərbaycan Yazıçılar və Aşıqlar Birliyinin böyük bir qrupu Ağstafaya yollandı. Bunlardan İsmayıl Şıxlı, Qabil, Həmid Abbas, Zəlimxan Yaqub, Abbas Abdulla, Rafiq Zəka, Xəndan, Məcnun Göyçəli, Qaracən Kərimli, Şəmistan Göycəli, mən – Aşiq Məhərrəm Hüseyinli və onlarla H.Arifsevərlər onun məzarı başında toplaşib çıxışlar edirdik. Elə bu dəm bir böyük durna qaqqılğa-qaqqılğa göyün üzündə məzar ətrafında fırlanıb sanki şairə dil deyib ağlayırdı. Bu mənzərəni lentə alan operator söz əsnasında dedi ki, yüz min rejissor da yığılsa belə bir mənzərə yaratmazdı. Hüseyin Arifin müqəddəsliyini təsdiq edən faktlardan biri durnaların tanrı tərəfindən məzar üstündə dövrə vurub fırlanması və onu dəfn edəndən sonra güclü leysan yağdıqdan sonra günün çıxması ilə özünü təsdiqlədi. İnanırıq ki, Hüseyin Arif ruhən bizimlədir. Allah ona rəhmət eləsin.

H. ARİFİN HƏDİYYƏSİ

Hüseyn Arif Bakı-Ağstafa vaqonundan düşüb Ağstafadakı evinə gədimiş. Yaxşı tanıdığı həzrətcavab bir yaşlı qarı Hüseynə salam verib, xoş gəldin söyləyir. Xeyli əhval pürsənliqdan sonra qarı əlindəki toyuq yemini bir yana qoyub, başlayır Hüseyn Arifi sorğu-suala tutmağa.

– Hə. ölmə səndən bir şey soruşmaq istəyirəm.
– Buyur, nə desən cavabını verəcəm.
– O günləri televiziya baxırdım. Qarğaçovla (Qarbaçov) Yesirin (Yeltsinin) aralarında bir it-bişik boğuşması gəldirdi. Mən arvadlığım ilə onların hərəkətlərinə ağız dolusu tüpürdüm. Axı sən böyük adamsan. Niyə demirsən a Qarğaçov yığdıqlarından bir əzca da bu Yesirə versənə? Axı bütün dünyaya onların potu-potusuna gülür axı.

Hüseyn Arif fikirləşir ki, qarıyla söhbəti davam elətərsə, onun çənəsindən qopa bilməyəcək. Odur ki, qısa və konkret cavabını verməyə başlayır:

- Ay imanı kamil olmuş, neçə gəlinin var?
- Üç dənədir, a qadan alım.
- Yaxşı sənəin neçə yaşın var.
- 89-cu yaşım təzəcə tamam olub.

Hüseyn Arif qarını qabaqlayıb söhbətə başlayır.

– Sənəin birəcə siyasətin var ki, sübh tezdən gəlinlər durub toyuğa, cücəyə, mal heyvana və sənə qulluq eləsin. Onu da edə bilmirsən. Düşübsən böyük siyasətin dalınca. Əvvəla öz ailəni nizamlama, sonra da böyük siyasətə qarış.

Elə bil gəlin sözümdən sonra qarının yarasının üstünə istot tökdülər. Dərindən bir ah çəkib, Hüseynin üzünə baxdı.

– Eh, ay Hüseyn bala, bu gəlinin vayına oturub şaxsey-vaxsey deyim. Sənəmə bir bəndə bayatı gəlib, qoy onu deyim. Lazım gəlsə, götür tabeliyində olan aşıqların birinə ver. Qoy “Çoban bayatı”sı üstündə oxusun.

*Mən aşiqəm, mən qalam.
Mən yaşayam mən qalam.
Allahdan arzum budur,
Gəlin öl mən qalam.*

Hüseyn Arif fikirləşir ki, səhər tezdən deyilən söz yerinə yetməlidir. Xoşbəxt o qaynanadır ki, gəlindən yarıya bilir. Bu qarı da elə nəfəs verdi ki, gəlinin məsələsi o dünyalıq olacaq. Qayıdır ki, a qarı, dayan birini də mən deyim.

*Mənzil qısa yaxşıdır.
Söz də kəsə yaxşıdır.
Allah sənəin sözünü
Əsitməyə yaxşıdır.*

Qarı görür Hüseyn Arif gəlini yamanca müdafiə edir. Odur ki, fikirləşir ki, gəl deynən gəlin öz xoşluğunun ölmür. Ölsə də onun ağlaşmasını və əlini, ayağını, ağızını mən bağlayım.

*Gəlinimi ağlar olum,
Qəlbinə dağlar olum.
Ayağıyla ağızımı,
Əl-qolun bağlar olum.*

Hüseyn Arif görür ki, söz uzun çəkəcək. Qarı deyilən sözləri bütün Qazax, Ağstafa, Tovuz, Borçalı mahallarına car çəkəcək. Odur ki, ehtiyatla sözü deyib, xüdəhafizləşir.

*Gəlinlər qarı olsun,
Zəhmətdə arı olsun.
Yazıqdı, gəlinlərin
Köməyi Tanrı olsun.*

Aradan 3 gün keçir. Hüseyn Arif yığışb Bakıya qayıdan vaxtı bir cavan gəlin ona yaxınlaşaraq əlindəki on butulka tut aracağını, 5 butulka bəhməzi, iki banka təmiz beçə balını şairə hədiyyə edir. Deyilmiş bayatları da əzbərdən deyərək, Hüseyn Arifi öz doğma atası kimi yola salır.

HÜSEYN ARİFİN ŞEİRİMİ BƏYƏNMƏSİ BELƏ OLDU

Hüseyn Arif mənə AAB-də vəzifə verdikdən sonra zarafatla dedi:

– Gərək bunu qeyd edək.

Günorta bir neçə araq, bir neçə çaxır və nahara hər nə lazım idisə bazarlıq edib yaxşıca bir süfrə açdım. Süfrə arxasında bildirdi ki, “Ozan” qəzetinin ilk sayı çıxıb, növbəti nömrəyə bir neçə şeirlərini də təqdim elə. Mənə dedi ki, şeirlərindən bir neçəsini oxu. Düzü utandım ustadın yanında özümdən şeir oxumağa. Lakin Hüseyn müəllim təkid elədi ki, mütləq oxumalısan. Mən belə olan halda “Dünyasan” rədifli şerimi əzbərdən deməyə başladım.

*Yaxşını yamana, düzü əyriyə,
Əydirən dünyasan, əyən dünyasan.
Kimini qəhərlə, kimini varla
Öydürən dünyasan, öyən dünyasan.*

– Saxla görüm, ə, nə gözəl ifadədir. Mən tanıdığım şairlərin əksəriyyətinin bu bənd ağırlığında çəkisi yoxdur. Sanki rəssam kimi rəsm çəkmisən. Çox xoşuma gəldi.

Əlini uzadıb süz işarəsi verdi, biz birinci butulkanı vurduq. Əlimi uzadıb ikinci butulkanı da stola qoydum. – Oxu görüm ikinci bəndi.

*Gahdan alçalanı çəkirsən başa,
Nifrin sevinc ilə dayanıb qoşa.
Ürəkdə həsrətə, kirpikdə yaşa,
Güldürən dünyasan, gülən dünyasan.*

– Bəh-bəh, eynilə mənim nəfəsim var sənin şeirlərində deyərək mənə olduğumdan da çox təriflədi.

– Süz görüm, – deyib xüsusi bir deyimlə müraciət etdi.

İkinci butulka da süfrə arxasında oturanlara bölüşdürüldü. Yaxşı bir sağlıq deyildi. Süfrədə oturan Fərhad adında bir şair üzünü mənə tutub dedi:

– Aşıq Məhərrəm, S.Vurgundan, H.Arifdən oxumağa nə var ki. Oğul ona deyirəm ki, bizim kimi gənc şairlərdən oxuyasan.

Hüseyn müəllim gənc şairin dediklərinə fikir vermirmiş kimi öz işində idi. Mən isə üçüncü arağı stolun üstünə qoyub əlavə iki şüşəni də yanına düzdüm.

Hüseyn müəllim gənc şairi möhkəmcə tənqid atəşinə tutdu. Sonra isə qayıtdı ki, ə, bu kişinin təvazökarlığına bax ki, böyük ustadlar olan yerdə özünün qızıl kimi şerini oxumaq istəmir. Məhərrəmin bu şerilə böyük bir əsər yazmaq olar. Oxu görüm üçüncü bəndi deyərək üzümə baxdı.

*Aşıq Məhərrəmin çoxdu gileyi,
Bahara həsrətdir qönçə çiçəyi.
Beymürvət zamanı, qoca fələyi
Söydürən dünyasan, söyən dünyasan.*

Elə ki, şəri deyib qurtardım, üzünü “Ozan” qəzetinin redaktoru Məcnun İbrahimova tutub dedi:

– Bu şəri və bir neçə şəri qəzətdə dərc etdir. “Ozan”ın növbəti sayında bir neçə şerim oxuculara təqdim olundu. Qəzet çıxandan sonra özü qəzeti oxuyub dilləndi:

– Ə, bu şair Fərhadə dəyən lazımdı ki, oxusam özümənə oxuyaram. A zalım oğlu, hər şerir də oxuna bilirmi ki, oxuna. Dostum Fərhadın bir çox dəyərlı şeirlərini də mən öz repertuarıma saldım.

QAZAXLI OLMAQ ÜÇÜN ƏVVƏLCƏ BİR İL TOVUZDA ƏHLİLƏŞMƏLİSƏN

Bir neçə adamla şirin söhbət edən Hüseyn Arif görür ki, şair dostlarından biri ona yaxınlaşıb salam verir. Şairin salamını alandan sonra H.Arif soruşur ki, necəsən? Evdə-əşikdə, yaradıcılıqda nə yenilik var? Dostu hər şeyin qaydasında olduğunu deyib təşəkkür edəndən sonra qayıdır ki, Hüseyn qağa, vallah sizin qazaxlıları belə mehriban gördükə ürəyimdən qazaxlı olmaq keçir. Görəsən mənı qəbul edərlərmi ki, mən də qazaxlı olum.

Söz ağzından çıxmamış H.Arif başını bulayıb, yox deyir. Şair dostu qayıdır ki, axı niyə yox deyirsən. Korum yox, keçəlim yox?

– Ə, qazaxlı olmaq üçün ən azı bir il Tovuzda olub əhliləşməlisən deyə, – H.Arif cavab verir.

ALANA YOX, VERƏNƏ SÖYÜBLƏR

1983-cü ildən BDU-nin tələbəsi olduğum illərdə həftənin 5-6 gününü el şənliklərində, toy-düyünlərdə, ad günlərində, əsgər yola salıb, qarşılayan və digər dəvətlərdə sazla qoşa çalıb çağırırdım. Mənimlə birgə aşıqlardan Əkbər Cəfərov, Mikayıl Azafı, İmran Həsənov, Aydın Çobanoğlu, Murad Niyazlı, və digərləri də dəvət olunan alimlərin məclisində çalıb-çağırırdılar.

Çox yüksək çinli bir polis məmuru, polkovnik rütbəsi alması münasibətiylə dostlarına bağ evində ziyafət təşkil etmişdi. Bu səbəbdən məclisi məhz Aşıq İmran Həsənovla birgə aparmağımı bildirdi. Mən Aşıq İmranla telefonla razılaşıb deyilən vaxtı həmən məclisə gəldik. 100-dən çox polis işçiləri və digər adamla dolu olan bağ evinin geniş eyvanında toplaşan ziyafət işçilərini Aşıq İmranın danışığı, ifası, hərəkəti sehləmişdi. Artıq 4 saat idi ki, bu sehdən ayrılmıq bilməyən adamlar, yavaş-yavaş məclisi seyrəkləndirirdilər. Amma ayrılmalarına da təəssüfləndirildilər. Artıq biz də bir balaca tərləyib, yorulmuşduq. Bu ərafədə 8 nəfər yüksək çinli polis işçiləri məclisə daxil oldular. Hər kəs öz yerini tutdu. Bu adamların içində aşıq İmranın coşqunluğunu bilən bir polkovnik yanındakılara nəse piçildadiqdan sonra iki yüzlük çıxarıb bir “Şəşəngi” oxumağımızı sifariş etdi. Biz sifarişi oxuyub, başqa bir havaya başladıq. Bu vaxtı qonaqlardan biri qayıtdı ki, aşıq İmran, aşıq Şakir kimi “Şirvan şikəstəsi”ni oxuyun. Ustadla bu sifarişi də oxuduş. Qeyri biri Aşıq Kamandarsayaq, başqa biri göyçəli aşıq Müseyib kimi oxumağı sifariş verdi. Aşıq İmranın hirsələndiyini hiss etmişdim. Birdən dayanıb “Cənəgi”ni başladı. Təpədən dırnağa kimi bədəni titrəyən us-

tadın saz əlində yerində fırlanması, şahənə hərəkətini görənlər təzə gələnlər əlini süfrədən çəkib, heyranlıqla bu mənəzəni seyr edirdilər. Elə ki, mahni qurtardı Aşıq İmran dilləndi:

– Ay polkovnik, sən o sistemin polkovnikisən, mən isə bu sənətin marşalıyam. Məhz ona görə də adını çəkdiyiniz sənətkarlar hər zaman məni şah kimi qəbul ediblər. Siz niyə demirsiniz Aşıq İmran bir özün kimi cövlan elə.

Bu sözdən sonra bunların rəisi, əslən Göyçə mahalından olan polis zabiti söz alıb bildirdi ki, səni və yanındakı bala Koroğlunu (məni) oxutmaq və sizdən feziyab olmaq üçün bura gəlmişik. Bir də ki, istəyirdim biləm mənim toyumu etmiş aşıq İmran indi necədir? Şükür, gördüyümdən də görkəmlisən. Pıçılıt yenə də davam edirdi. Axır ki, zabitlərdən biri söz alıb sağlıq dedi. Məni yanına çağırıb sözbə başladı:

– Aşıq Məhərrəm mənim sifarişimi bilsən, beş min qazanacaqsan. Mənim toyumu aşıq Pənah edib. İstəyirəm onun “Neyləsin” adlı şerini çalıb oxuyasan. Mən sazın kökünü düzəldib, ustada öz dilimizdə (aşiq dilində) otur çay iç, mən bu naharın sifarişin bilirəm deyib çalıb oxudum. Aşıq İmran isə öz tərs-tərs baxışından deyəcəyini məndən qeyriləri də duymuşdu. Sifarişi verən adam qoyun cibinə kağıza büküldü bir dəst pul qoyub alımdan öpdü. Sonra isə qayıtdı ki, bu puldan aşıq İmran verənə söymüşük. Dedim arxayın ol, qardaş, bu pula görə söyüş yiyəsi olmayacam ki. Məclis qurtardı. Ev yiyəsi bizi razılıqla yola saldı. Biz evə gəlib pulumuzu bölüşdürdük. Sonra mənə verilən pulu çıxarıb stolun üstünə qoydum. Aşıq İmran soruşdu ki, bu nədir?

Dedim ustad bu pulu Aşıq Pənahın sözündən sonra

mənə verib söyüş söydülər ki, bu puldan aşıq İmrana verən belə-belə olsun. Ustad gülümsəyərək, nə deyirəm bacıoğlu, söyüş yiyəsi ha olmayacaqsan. Halal olsun sənə. Yox, ustad, bu pulu sənə verənə söyüblər eləmi? Hə... nədir ki?

– Bu pulu öz əliylə alıb, bölüşdürüb yarısını öz cibinə qoyana söyməyiblər ki?

– Yox...

– Onda say və payına düşəni cibinə qoy.

Mənim payıma 2700 manat pul düşdü, sən özününkün say görüm hesabdan necəsən?

Rəhmətlik aşıq İmran bu söhbəti bir dəfə Tovuzda aşıqlardan Əkbərə, Mikayıl Azaflıya və Yusif Yusifova söyləyib xeyli gülüşdülər. Sonra mənim şənimə xeyli yüksək fikir söylədi.

ASHIQ ÇOPUR ƏLƏSGƏRİN DEYİMLƏRİNDƏN

Tovuzda Məryam adında bir qadının yeməxanası ad-ad söylənilməmiş. Sayılıb-seçilən adamlar onun yanına tez-tez gəlib istədiyi qədər kabab yeyirlərmiş. Günlərin birində Çopur Ələsgər yanında aşıq dostlarından biri onun işlədiyi yeməxanaya gəlib 1 kq erkək ətindən kabab sifariş verirlər. Süfrə düzəlir. Məryəm qayıdır ki, Aşıq Ələsgər bu içki sizin səsinizə ziyan deyilmi? Axı bu səsi qoru-

maq gərəkdir. O tək sənin yox bütün aşıq sevnələrin deyilmi? Aşıq Ələsgər qayıdır ki, bu tək mənim başımdamı görülüb. Elə bir aşıq varmı ki, içməyə? Var deyə Məryam dillənir.

– Kimdir o, – deyə Aşıq Ələsgər sual verir

– Aşıq Seyid Rza, – deyə Məryəm cavab verir. Ələsgər qayıdır ki, ay Məryəm, onu mən içirdərəm.

Onda gəl mərc gələk, – deyə Məryəm irəli gəlib əlini Ələsgərə uzadır.

– Yaxşı mən razıyam. De görüm, şərtimiz nədir, – deyib Ələsgər ayağa durur.

Hər ikisi bir neçə adamın yanında şərtləşirlər. Məryəm deyir ki, əgər Seyid Rzanı burada içirdə bilsən ürəyin istədiyi qonaqlığı məndən istə. Əgər içirdə bilməsən səni aparıram Tovuzun bazarına. Orada gözüm görüb könlüm istədiyi 1 manatdan 1000 manata qədər dəyəri olan hər nə var sənə aldıracam. Şərtləşəndən sonra ona bir daha Ələsgər deyir ki, əgər bu mərcimizi Seyid Rza bilsə sən uduzmuş hesabıdasan.

Bu söhbətdən 12 gün keçsə də Ələsgər Seyid Rzanı tapa bilmir. Bir sözlə vaxt edib görüşə bilmirlər. Aşıq Ələsgər özünün m-21 markalı maşınında toydan qayıdan zaman yolda Seyid Rzayla görüşür. Maşını saxlayıb onu yanında oturdur. Əhval-pürsənlıqdan sonra Ələsgər qayıdır ki, a Seyid Rza rəngini niyə bir cürdür.

– Heç, ay Ələsgər, səhər tezdən çıxmışam, yəni yorğunam. Ə, sənə yorğunluq bir şey eləməz, çox güman ki, acsan.

– Hə, düz tapıbsan, keçirdiyim məclisdə doyunca xərək də yemədim. Tələsirəm ki, gedib evdə çörək yiyəm. Söhbət edə-edə mənə bildirdi ki, Ələsgər Borçalı aşıq Əmrah Gülməmmədov Ağstafada mehmanxanadır.

Mənə ismarıç göndərib ki, onunla görüşəm. İmkanın varsa, kişiylə görüşüb sonra qayıdaq. Nə deyirəm deyib Ələsgər onu Əmrah Gülməmmədovun görüşünə gətirir. Ələsgər də gəlib ustadla görüşəndən sonra xüdəhafizləşib Tovuz qayıdırlar. Ələsgər deyir:

– Ay Seyid Rza gəlsənə Ağzıtafada körpünün yanında oturaq.

– Yox. Ələsgər, gedək Tovuzda bir yer tapırıq, – deyə cavab verir. Tovuz çatıb, Gülçöhrə adında bir yeməxana müdirinin yanında aylaşmalarını Ələsgər yenə ona təklif edir. O isə deyir: – Ələsgər, bunlar xörəyi marqarın yağınnan bişirirlər.

Bu dəfə Ələsgər:

– Düz deyirsən belə şeydə Məryəmin əvəzini verən yoxdu. Onda onun yeməxanasına gedəkmi?

– Hə... ora sür maşını, – deyə Seyid Rza dillənir. Aşıq Ələsgərlə, Seyid Rza yeməxanaya yetişib, Məryəmlə görüşüb 1 kq erkək ətindən kabab sifariş verirlər. Bir azdan hər şey hazır olur. Süfrəyə araq gətirirlər. Seyid Rza qayıdır ki, ay Ələsgər, Məryəm mənim içməyimi bilmir mən içməyəcəm. Aşıq Ələsgər onu güclə içirdir. Kənardan Seyid Rzannın içdiyini görən Məryəm uduzduğunu boynuna alır. Aşıq Ələsgər isə ondan bir kabab qonaqlığı alır ki, indi də o ləzzəti unuda bilmir.

QADA-BƏLASIZ ÖTÜŞDÜK

Çopur Ələsgər deyir ki, cavan vaxtımız idi. Qasım İsmayılovun (Goranboyun) Qaraşükürlü kəndində aşıqlardan Qədir, Əkbər, Ələsgər və Müseyiblə toydadıq. Toyun şirin yerində bir oğlan 25 manat pulu Müseyibin cibinə basıb dedi ki, Aşıq Qədir Dəli Alının das-

tanını danışsın. (Qaraşükürlü Dəli Alının kəndidi)

Kənardan da bir hündür oğlan əlli manat pulu Aşıq QədİRə verdi ki, Dəli Alının söhbətini bu məclisdə elmə. Aşıq QədİR görür ki, pulu qaytarmaq lazım deyil. Üzünü çevirir sifarişçilərə ki, gəlin əvvəlcə biriniz, sonra birinizin sifarişini yerinə yetirim. 50 manat verən yox, Dəli Alının söhbəti burada olunmamalıdır. Əgər oxuyursansa, Qandal Nağının haqqında oxu. Məclisdə böyük mübahisə düşdü. Təy yiyəsinin adı Mikayıl idi. Mikayıl xəbəri eşidib içəri girdi. 300 nəfərlik məclis bir-birinə dəydi. Mikayıl isə dilləndi ki, mənim məclisimə şuluqluq salanın anasını ağladaram. Dəli Alının sifarişin verənlər durub mağarın qapısından yox, arxasından çıxmasa, onları güllələyəcəm. Beş nəfərin beşi də durub mağarın arxasından çıxdı. Mikayıl 25-lyin üstünə 50 manat da qoyub aşıqlara Qandal Nağının söhbətini danışmağı xahiş etdi. Belə mübahisəli məclislərdən biri də belə ölümsüz, qadasız qurtardı. Hansı ki, silah işlənməliydİ.

SEYİD NƏSİB AĞANIN MÜQƏDDƏSLİYİ

Hələ cavanlığından həmyaşıdları və ağsaqqallar Seyid NəSib ağanın nəfəsinin kəskinliyinə, cəddinin möcüzəsinə inanırdılar. Hamı onun adını hörmətlə çəkib diləyinin hasil olmasını çağırırdılar. Qaradaş Seyidləri kəndində bir dənə kərpic zavodu fəaliyyət göstərirmiş. Buraya rəhbərlik edən qonşu Böyükqışlaq kəndindən olan hərbi hazırlıq müəllimi Baxşəli imiş. O, kənarda üst-üstə yığılmış 250-dən çox kərpici kim buraya yığıb, – deyə zavodun işçisi Seyid Əzizdən soruşur. Baxşəli

müəllim, bunlar Seyid NəSibindir. Nə səbəbə görə zavodun hazır məhsulunu satır, mənə demirsiniz. Seyid Əziz ona izah edir ki, biz çiy kərpici peçə qoyanda niyyət edirik ki, ya... Seyid NəSibin cəddi məhsulumuzda çiy qalıb xarab olanı olmasın. Əgər yaxşı çıxsa 10 ədədini onun adına nəzir verəcəyik. Bu sözdən əsəbiləşən Baxşəli müəllim mən inanmıram. Belə cəfəngiyyatı bir də danışmayın. Əgər elədirsə bu dəfə çiy məhsulu peçə qoyun. Mən də şahidi olum ki, Seyidin cəddi bu işlərə necə kömək edəcək. Seyid Əziz, Seyid Salman, Hüseyin Məmməd həsən oğlu, Məhəmmədəli Əkbər oğlu hazır məhsulu peçə qoyurlar ki, orada bişsin. Sabahı hamısı işə gəlib peçəni ağızları açırlar. Onların peçə qoyduğu bütün kərpiclər bişməmiş və zay məhsula çevrilmiş. Baxşəli müəllim peşiman olur. O, Seyid NəSib ağanı tapıb ondan və yanındakı işçilərindən üzr istəyir.

Dİ GET, SƏN YAŞAYACAQSAN

Seyid NəSib ağa Tovuz rayon KP-nın birinci katibinin yanına torpaq almaq üçün, sovxoz direktoru İsgəndər kişiylə xahişə gəlirlər. Birinci katib bu məsələni ikinci katibə həvalə edir. O isə Seyid NəSib ağaya qarşı kobudluq göstərüb, ona yer verməyəcəyini söyləyir. Seyid NəSib ağa buyurur ki, oğlum mən seyidəm. Özü də ələ-belə adam deyiləm. Məni incidəni Allah da bağışlamaz. İkinci katib mən seyid-meyid tanımıram. Əgər cəddin o qədər varsa işini düzəltsin.

Seyid NəSib ağa evə qayıdır. Arası 2 saat çəkmir ki, arxasınca maşın gəlir ki, sən otaqdan çıxan kimi ikinci katibin ağzı ayılıb. Seyid NəSib ağa çox mərifətli onun üçün gəlmiş maşına əyləşib ağzı ayılmış katibin yanına

gəlir. Qapıdan girən kimi 2 saat bundan əvvəl ona şəkk edən bu adamın ağzının əyildiyini görür. Tez ona yaxınlaşmış ona bir yaxşı sillə çəkir. O dəqiqə əyilmiş ağız əvvəlki kimi yerinə gəlir. Seyid Nəşib ağa dillənir, a bala, sənə bir şillə də vuracam deyib, – əvvəlkindən də güclüsünü təkrar edir. Bu işə canında olan təkəbbürlüyü, inamsızlığı, imansızlığı, yekəxanalığı düzəldəcək. Di get, sən yaşayacaqsan. Axı sənün uşaqların var.

Beyni, ağıl xəstə ata olmaqdan ölüm şərafəlidir.

SEYİD NƏSİBİN SÜRÜCÜYƏ MÖCÜZƏSİ

Seyid Nəşib ağa Qaradaş Seyidləri kəndindən payıyada Böyükqışlaq kəndinə gəlir. Oradan da avtobusla rayon mərkəzinə gəlmək istəyir. O, gecikdiyindən avtobusa çata bilmir. Bu vaxtı bir maşın boş-boşuna onun yanından keçərəkən əl edir ki, saxla məni də götür. Sürücü bilərəkdən maşının sürətini artırır saxlamır. Yanındakı yoldaşı deyir:

– Ağa bunlar səni tanımır mı?

– İndi tanıdaram deyə, – güllümsünür. 150 metr gəldikdən sonra görürlər ki, maşın xoddan düşüb. Seyid Nəşib ağa və həmsəhbəti gəlib ondan 5-6 metr aralıda əyləşib dincəlirlər. Seyid Nəşib ağa həmsəhbətinə deyir ki, sənə bir möcüzə göstərimmi? Həmsəhbəti deyir:

– Göstər, ay baba.

– Mən gedib o maşının qabınqasında otursam, maşın xoda düşər, ordan düşsəm, maşın xoddan düşər. Sürücü babasını dərinədən tanıyar.

Seyid Nəşib ağa gəlib maşına əyləşib amirənə bir səslə deyir:

– Ə, üç gün də burada əlləşsən, maşının xoddanmı yacaq. Gəl xodda görüm.

Səhərdən maşının üstündə əlləşən sürücü inamsız-inamsız onun üzünə baxır. Sonra maşına əyləşib maşını işə salır. Seyid Nəşib ağa yanındakı yoldaşına deyir:

– İndi yerə düşəcəm. O, sözünü deyib yerə düşən kimi maşının mühərriki dayanır.

Seyid Nəşib ağa yena də kənardə əyləşib sürücünün səbəbiləşdiyini, heç cür maşını işə sala bilmədiyini görür. Bu dəfə Seyid Nəşib ağa, ə, gəl maşınımı sür gedək. Bir də yekəxanalıq etmə ha, – deyərək sürücünün yanında əyləşir. Sürücü açarı buran kimi maşının mühərriki işə düşür. Seyid Nəşib ağanın bu müqəddəsliyi sürücünü heyran edir. O gündən istər Seyid Nəşib ağa olsun, istərsə də kim olur-olsun əl qaldırdı, qaldırmadı, həməən sürücü kimsəni darda qoymazmış.

SEYİD NƏSİB AĞANIN ƏSASININ SEHRİ

Qonşu uşaqlar atalarının papirosunu oğurlayıb bir xəlvətə çəkilərək çəkirdilər. Mən də onların cərgəsindəydim. Amma bilirdim ki, atam bu işdən xəbər tutsa məni bağışlamayacaq. Güllüqlan adında həmyaşdım papirosun tüstüsünü ağzında doldurub dedi:

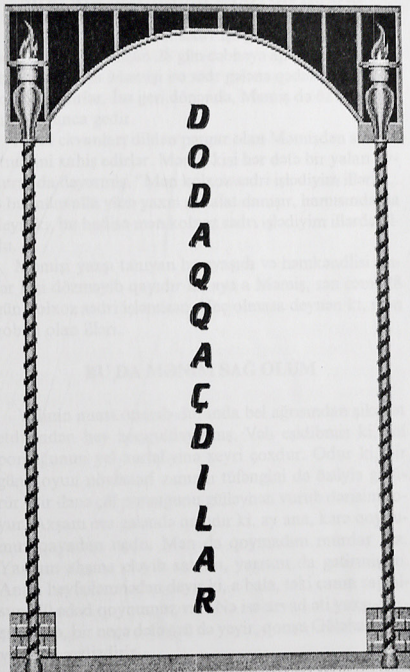
– Kişinizsə eeh... anam gəldi – deyir. Nə var ona deyib möhkəmdən eeh... dedim. Tüstünü uddum. Elə bu vaxtı Seyid Nəşib ağanın əsası məni aldı.

– Ə, anam yox, babam gəldi desəniz, – deyib hərəmiyə bir-iki çəkdi. Mən qaçsam da, öskürək məni əldən salırdı. Başım fırlanıb, gözüm axırdı. Elə ilk gündən papiros çəkməyə son qoydum. Bir sözlə, əməlli-başlı iyrandım. Mən sonralar onunla görüşəndə ondan xahiş et-

dim ki, ilk dəfə dilimə papiros dəyirdi. Sən Allah, əvvəlah mənə bağışla, sonra isə bu işi atama demə.

Seyid Nəsim ağa dedi ki, mən bağışlayaram, amma gərək söz verəsən ki, bir də papiros çəkməyəcəksən. And içdim və söz verdim ki, bir daha dilimə papiros vurmaram. Doğrudan da 35-40 ildən çoxdur ki, siqaret çəkənlərin arasındayam. Bircə dəfə də olsa siqareti dilimə vurmamışam. Hər vaxtı da deyirəm:

– Ruhun şad olsun, Seyid Nəsim ağa! Əgər sizə söz verməsəydim, qazandığımı külə və tüstüyə, sağlamlığıma isə yelə verəcəydim.

MƏN KOLKOZ SƏDRİ İŞLƏYƏN İLLƏRİ

1941-ci illərdə kolhoz sədri işləyən Hümətov İsanı əsgərlərə yardım üçün 28 gün cəbhəyə aparırlar. Kolhozun baş çobanı Məmişi isə sədr gələne qədər onun yerinə təyin edirlər. İsa geri dönəndə, Məmiş də öz çobanlığının dalınca gedir.

Kənd cavanları dildən pərgar olan Məmişdən söhbət etməsini xahiş edirlər. Məmiş kişi hər dəfə bir yalan uyduranda deyərmiş. “Mən kolhoz sədri işlədiyim illəri”... o bu münvalla yüzə yaxın əhvalat danışır, hamısında da deyir ki, bu hadisə mən kolhoz sədri işlədiyim illərdə oldu.

Məmişi yaxşı tanıyan həmyaşdı və həmkəndlisi Cəfər kişi dözməyib qayıdır ki, ayə a Məmiş, sən cəmi 28 gün kolhoz sədri işləmişən. Heç olmasa deynən ki, mən çoban olan illəri.

BU DA MƏNİM SAĞ OLUM

Vəlinin anası oturub-duranda bel ağrısından şikayət etdiyindən hey zoqquldayırmış. Vəli eşidibmiş ki, çöl porsuğunun yel xəstəliyinə xeyri çoxdur. Odur ki, bir gün qoyun növbələri zamanı tüfəngini də özüylə götürür. Bir dənə çöl porsuğunu gülləynən vurub dərisini soyur. Axşam evə gələndə qayıdır ki, ay ana, kərə qoynumuz qayadan uçdu. Mən də qoymadım murdar ola. Yarısını alışma eləyib satdım, yarısını da gətirmişəm. Anası heyfəsilənmədən deyir ki, a bala, tək canın sağ olsun, 70 ədəd qoynumuz var. Nə isə arvad əti yaxşı-yaxşı bişirib, bir neçə dəfə özü də yeyir, qonşu Güləbatın arada da yedizdirir.

Aradan 5-6 gün keçir. Vəli görür anası yalandan zoq-

quldadır. Özünü saxlaya bilmir. Ay ana, o boyda porsuğun ətini kim yesəydi anadangəlmə olardı, sənin isə xəstəliyin qurtarmır. Bu sözləri eşidcək Vəlinin anası əlindəki oxlovla Vəlini o ki, var döyür. Vəli isə acıqla cavab verir ki, səni niyə sağaldırdım, niyə sağaldırdım, niyə də məni bu kökə salırdın. Bu da mənim sağ olum.

BU DA LAZIMDIR

Ustad aşıqlardan ikisi toydan qayıdırmışlar. Balabançı qayıdır ki, ustad, qarşıdan gedən arvada söz tullaıacam ki, bu yayın bürküsündə xoduğu niyə aparır. Ustad gülümsəyib qayıdır ki, a bala, bunlar çox hazır-cavab olurlar özünü gözəl ha...

Balabançı ədəblə salam verib, qayıdır ki, ay xala, bu yayın günündə yazıq deyilmi xoduğu da özünlə uzaq səfərə aparırsan.

O dəqiqə arvad cavab verir ki, – görürəm xoduğu canyananlıq edirsən. Bir yana baxanda əmisi, sən düz deyirsən. Bir yana da baxanda burada nə var ki, aşığın yanında balamançı kimi bu da lazımdır. Balabançının layiqli cavabını verəndən sonra arvad yoluna davam edir.

İT-İTİN DİLİNİ BİLƏR

Yenə də aşıqlarla balabançı bir toya gedirlərmiş. Balabançı vaxtiylə onun cavabını vermmiş arvadı öz qapılı-rında küçüyə yal verdiyi zaman görür. Tez yanındakı aşığa deyir ki, indi baxarsınız o qarını necə bağlayıram.

Yaxınlaşıb salam verir. Əleykümə salam deyər qadın cavab verir. Balabançı deyir ki, – a xalası, bu küçüyün necə yaşır var? Mənə bir küçük lazımdır. Arvad dillənib

əlini küçükdən bir az aralı olan anaş itə uzadaraq deyir: – Nə bilim, a qadan alım, bilsə xasiyyəti sənə oxşayan bu yengən bilər.

– Niyə sən bilmirsən? – deyər balabançı sual edir.

– Yox əmisi, it-itin dilini yaxşı bilər. Soruş özü deyər-cək, – deyər gülümsünür.

MAHNINI FIŞQIRIQSIZ QOYMA

Bir gün ər-lə-arvad qərara gəlir ki, yaşlı əllini haqlamış oğlunu evləndirsinlər. Anası gəlir oğluna deyir ki, hazırlaşsın onu evləndiririk. Oğlu qayıdır ki, toy xərcini haradan alacaq. Anası deyir ki, iki öküzmüz var, atan dedi günü səhər aparıb bazarda satıb toy xərcini düzəltsin. Qonşunun qızı Gülyazı ona alacaq. Axşamdan sevincək olmuş oğlu tezdən durub öküzləri qabağına qatıb bazara götürür. Yolda başlayır mahnı oxumağa. Bir xeyli gələndən sonra fikirləşir ki, mən təzə bəy olam, mahnımı da fişqırıqsız edəm. Bu olan şey deyil. Odur ki, öküzləri burada saxlayıb geri qayıdır. Haradankı mahnı oxumağa başlamışdı, oradan da fişqırıq çala-çala öküzləri qoyduğu yerə gəlir.

Baxdı gördü ki, öküzü birini canavar yeyib, ikincisini isə qovanda qayadan uçurub öldürüb.

Axşam kor-peşiman geri dönür. Atası deyir ki, ay arvad soruş görək öküzləri neçəyə satıb. Oğlu anasına əhvalatı olduğu kimi danışır. Oğlunun ağılsızlığını bilən atası qayıdır ki, ay arvad, uşağın evlənməsi fəlakət deyil, fəlakət elə gözəl mahnıları fişqırıqsız qoymaqdır. O evlənməsə də olar. Kaş uşağın fişqırığı gəlsin, – deyər istehzayla qımışır.

POTAÇA DEYİRƏM

Tovuz rayonunun Qaradaş Seyidləri kəndində rəhmətlik Seyid Bəşir kişinin 7-8 camışı varıymış. Hər dəfə camışları örüşə haylayanda, onu axtaranda kəndin uşaqlarından soruşarmış ki, a bala, bizim potaçalarımızı gördünmü, – deyərdi.

Bir gün hazırcavablıqda ondan geri qalmayan Kərbəlayi Həmid oğlu Kamallı ondan soruşur ki, - a Bəşir kişi, axı camışa niyə potaça deyirsən?

Seyid Bəşir xəlifcə gülümsəyib deyir:

– A Kamallı, görürsən ki, 8 camışım, 5 camış düyəm var. Hələ təzə varlanıram. Bir də ki, qoy desinlər Bəşir kişi bunlara potaça deyəndə yaqın ki, cavanlıqda 100-150 camış olub. Həm də göz dəymədən mühafizə olunmaq üçün potaça deyirəm.

ON BEŞ İL HƏBSDƏN QURTARMIŞAM

Tovuzun Qonaqlı kəndi uzun müddət Gədəbəy sovetliyinə baxıb. 10 ildir ki, Tovuzun Qaradaş sovetliyinə birləşib. Bir gün Gədəbəyin Şınıx kolxozuna sədr gələn adam döyüb söyməkdə məşhurlaşan yekə biri Qonaqlıya gəlib Kazımı soruşur. Tağı ondan Kazımı niyə axtarmasını xəbər aldıqda deyirlər ki, bəs onu çoban təyin edəcəyik sürüyə. Tağı gözüne döndüyüm qonaqları evinə aparır. Bir böyük hinduşka kəsir, 4 araç gətirir, 15 şüşə də turşu yanında. Tağının ceyran südündən sonra elə bil dili açılır. Başlayır ki, ayə dadəmin goru haqqı mən ferma müdiri olsam hər yüz qoyundan 130 bala, hər qoyundan planda qoyulan pendirin südün alınmasına nail olaram. Qərəz yeyib içirlər. Bu zaman kolxoz sədri qayıdır ki, – Tağı kişi, geyəcəyini və yorğan-döşəyini də vilisə qoy sən

artıq ferma müdirisən. Tağı kişi 8 aydan çox işləyir, ayağında da 10-12 heyvan borcu qalır.

Öz-özünü danlayaraq deyirmiş. Bax... Sənə deyənmi varmış erkək hinduşka kəs, ağzi xamırlı arax aç. Ə... a Tağı sən 10 qoyundan 6 bala ala bilmədiyün halda niyə deyirdin ki, 100 qoyundan 150 bala alacam. Öl, a Tağı, indi yaylaqlarda. Qoy səni selin-suyun içində sətəlcəm öldürsün. Di.. haqq olur sənə. Deyirlər Tağı kişi böyük bir zülmürlə fermadan uzaqlaşa bilib. Söz düşəndə deyirmiş. Ə... başınız üçün elə bil 15 il həbsdən qurtarmışam.

ALLAHIN ACIĞINA GƏLDİ

Olduğundan özünü yekə göstərən Musa uşağının sünnət məclisinə ən böyük sənətkarlardan olan Aşıq İmran, Aşıq Əkbər və balabançı Abbas İsmayılovu dəvət edir. Aşıqlar məclisi başlayırlar. Adətən məclisdə səzin açılması üçün xüsusi pul və ya nəmər verirlər. Məclis adamlara tapşır ki, aşığın pulunu məclis qurtaranda özüm ödəyəcəm. Siz onlara pul verməyin. Musa aşıqlara çox hörmətsizlik göstərüb, onlara vaxtlı-vaxtında çay da vermədi. Aşıqlar özlərini o yerə qoymayıb, yaxşı məclis keçirdilər. Gecə-gecədən keçməyinə baxmaraq Musa aşıqlardan əl çəkmiş, elə hey “Yanıq Kərəmi” çalmağı tələb edirdi. Aşıq İmran Musaya yaxınlaşıb deyir ki, ay Musa bu çaldırdığın “Yanıq Kərəmi”nin düşər, düşməzi olar. Sən bizə yuxu qaçırdan havalar sifariş elə. Yox mənə dediyim havamı çalın dey təkid edir. Aşıq Əkbər balabançı Abbasa işarə verir ki, başlayaqsın. Bu dəm hay-həşir qopur ki, qapıdakı ot tayasına od düşüb. Kimsə papirosu ot tayasına tullamış, o da yavaş-yavaş odlanmışdı.

Aşıq İmran zarafatla deyir ki, – ayə, a Musa,, çıxacağı bu idimi? Yanıq Kərəmi havasının düşmədiyini anladınmı. Ə, biz Koroğlu nərəli, bülbül cəhcəhli sənət-karıq. Bizə yerə, göyə səs salan havalar sifariş vermədiyinə görə Allahın acığına gəldin.

Aşıqları yola salan zaman istəyir ki, aşıqların pulunu otun yanması bəhanəsi ilə kəssin. Lakin Aşıq İmranın zəhmli baxışından sonra Musa özünü düzəldir.

TAMADANI VURANIN ATASI RƏHMƏTLİK OLDU

Məclisin masabəyisinin əlindən aşıqlar doyunca çalılıb çağıra bilmirmiş. Masabəyi gah toy yiyəsini, gah bəyi, gah da özünü tərifi vaxt sərf edirdi. Aşıq İmran səbr edib dözməyi üstün tuturmuş. məclisdə iştirak edən adamlarda bu boşboğazın ucubundan Aşıq İmranı dinləyə bilmirdi. Masabəyi uzun bir şeirin özü bildiyi formada böyür – başını qırıb, söylədikdən sonra mağarda, arxasını çadır tərəfə dirəyib elə hey danışırmış. Kimsə onun kürəyinə güclü zərbəylə elə vurdu ki, masabəyinin səsi birdən-birə kəsilib üzü üstə yerə sərildi. İçəridəkilər bu işi kim edib deyə ətrafı nəzərdən keçirənlər də kimsəni görmədilər. Masabəyinin üzünə su vurub ayılıtsalarda o məclisi tərək elədi. Yeni masabəyi və məclis yenidən başladı. Aşıq İmranın əsl bədəninə istilik indi gəlmişdi. Yerdəki məclis əhli köhnə masabəyini vuran adamın atasına rəhmət oxuyub, özünə cansağlığı dilədilər. Aşıq İmran isə saza-sözə həsrət ürəklərə bulaq suyu kimi axmağa başlayır.

HƏVƏSİM ARTIR, SƏSİM UCALIRDI

Aşıq Mikayıl Azaflını və yanında şeyird olan aşıq Yolçu Məhərrəmovu bir məclisə dəvət edirlər. Məclisə əsl sənət, saz-söz xridarları yığılır. Onlar aşıq Mikayılı nə qədər dinləsələr də ondan doymadıklarını söyləyirlər. Şört kəsirlər ki, xoruzun ilk banına qədər çalılıb-çağırsan ürəyiniz nə istəsə verəcəyik. Mikayıl Azaflı sazi-sözü səvənlərin könlünə dəyməyərək, axşamdan “Abbas və Gülgəz” dastanını başlayır. Ev sahibi pəncərələrə xüsusi düzəldilmiş qapıları bağlayır. Bütün işiq gələn dəlmə-deşikləri örtür. Axşamdan başlanan dastan uzun çəkir. Bu tərəfdən də xoruzun banlamasıyla səhərin danının sökülməsi çox uzun çəkir. Arada çölə çıxan M.Azaflı baxır ki, axşam qaranlığı başlayıb. Pəncərəni yoxlayanda başa düşür ki, onu aldadıb bir sutka fasilə vermədən oxudular. İçəri girib, dastanı tamamlayıb, müxəmməsi çalır. Sonra isə üzünü ev sahibinə tutaraq deyir:

– Sizin kənddə xoruz axşam olandımı banlayır? Ev yiyəsinə hər şey bəlli olur. Onlar ustada lazımı qədər pul verib, çox mərifətlə yola salırlar. M.Azaflı deyərdi ki, mən bu dastanı danışanda içəridə olan 100 nəfərdən çox adamın adı cıncırı belə çıxmıyadı. Saza-sözə vurğunluqlarını duyduqca həvəsim artır, səsim ucalırdı.

MƏNİ BAX BELƏCƏ ADAM KİMİ BAŞASALAN OLMAMIŞDI

Kənddə bir Kürd Məhəmməd yaşayırdı. Boyuna, buxununa, zoruna, xırramalığına söz ola bilməzdi. Sovet hökumətinin qurulduğu 20 ildə 20 manat da olsa hökumətə vergi ödəməmişdi. Onun 150 qoyunu, 35 qara camışı, 100-dən çox inəyi, danası və xırda heyvanı var

idi. Kənd soveti bir neçə dəfə istəmişdi ki, Məhəmməd cüzi də olsa vergi ödəsin. Lakin, Məhəmməd kənd sovetinin sədrini əzişdirmişdi. Bundan xəbər tutan rayon milis idarəsinin əməkdaşları Məhəmmədi götürüb bir-başə rəisin yanına aparmışdılar. Rəis, soruşanda ki, sən hökumət işçisini döymüsənmi? O cavab veribmiş ki, rəis sağ olsun heç soruşmursan nə səbəbə etmişəm. Rəis fikirləşir ki, burada nəşə bir iş var. Odur ki, soruşur deynən bilim, nə səbəbə döymüsən? Rəis ağrın alım vurtut bu boyda kənddə toxumluc üçün bircə qarib kürdəm. Hər ayda 10 dəfə gəlir ki, vergi ödə. Mən bundan qaçmıram. Sənin adına 10 qoyun, 5 hinduşka, bir dahı buzovlu inəyin var. Odur ey iki cəmdək, 15 kq xalis pendir, bir motal şoru, beşcə rəmka xalis bal da arabadadır. İndi sən dura-dura mən ona nə verim. Rəis kürdün sözlərindən sonra qayıdır ki, halal olsun sənə, düz eləyibsən, gərək mənim əvəzimmən də döyəydin. O gündən kənd sovetinin sədri daha vergi haqqını kürd Məhəmməddən istəməyə getmir. Günlərin bir günü bir uca boylu, əllikürəkli oğlan kənd sovetinin sədrinin yanına gələrək ondan xəhiş edir ki, institutu qurtarmışam. Burada mənə yazı-pozu işinə dair bir iş versin. Kənd sovetinin sədrinin yadına kürd Məhəmməd düşür. Ə... a bala, haradansan?

- Ayırım tərəfdən.
- Hə... adın nədir?
- Əhməd.

Kənd sovetinin sədri öz-özünə deyir ki, kürdlə ayırım əmi uşağı sayılır. Dinsizin öhdəsindən imansız gələr. Elə kürdün öhdəsindən də ayırım gələcək. Odur ki, yenə sual edir. oğlum evin-əşiyin, arvad-uşağın nəyin var? İnstitutu yenicə qurtarmışam. Hələ subayam. Kənd sovetinin sədri qayıdır ki, səni işlə təmin edib özümə müavin

götürürəm. Bir şərtlə ki, planımızın doldurulmasını təşkil edib, bütün vergiləri yığasan. Gedirsən kəndin ayağından kürd Məhəmməddən başlayırsan. O düz 20 ildən çoxdu bir manat da ələ hökumətin vergisini ödəmir. Əgər ondan vergini ala bilsən 19 illiyini sənə verəcəm. Get özünə toy elə, ev tikdir. Əhməd yanında bir-iki nəfərlə gəzə-gəzə düz kürd Məhəmmədin evinə gəlir. Qarıdan ay Məhəmməd, - deyə bir-iki dəfə səsləyəndən sonra Məhəmməd bayıra çıxıb köntöy cavablarla onları təhqir edərək deyir: - Zəhrimər, çor Məhəmməd. Ə... adımmı qoyubsunuz. Kürd Məhəmməd onlara yaxınlaşır. Bu dəm Ayırım Əhməd onun qulağının dibinə bir sille çəkir. Kürd Məhəmməd nə qədər özünü tarazlaşdır olmur, iki dəfə yerində fırlanıb, başı kəsilmiş toyuq kimi Əhmədin ayaqları altına uzanır. Handan-hana özünə gələn Kürd Məhəmməd görür ki, Əhmədin ayağı onun sinəsindədir. Özü də Əhməd bir də ona bir şillə və ya təpik vursa pis olacaq. Qayıdır ki, məni niyə vurubsan, günahım nədir? Ayırım Əhməd dillənir: - Ə, 20 ildir Sovet hökumətinin vergisini ödəmirsən, gəlib-gedəni döyüb yola salırsan. İndi de görüm vergini ödəyirsən, ya səni o dünyaya yolamı salım?

Məhəmməd dilə gəlir ki, - vallah, bu günə kimi bir köpəy oğlu tapılmayıb ki, məni bax beləcə, adam kimi başa sala. Sovet hökumətinə də, onun vergisinə də, sənə də qurban olum. Ayığımı sinəmdən çək, erkək zarafat eləmə görək.

Ayırım Əhməd düz 20 il ərzində Məhəmmədin vələyi ödənişləri alıb geri qayıdır.

SALAMI DA ALLAH SIZDƏN ƏSİRGƏDİ

Məmiş əsəbiləşib həyəcanlananda dili dolaşmış, çox sözü deyə bilmədiyini hamı bilirmiş. Kəndin bir neçə adamı bir yerdə toplaşmış Novruz bayramı ərəfəsində şirin söhbət edirmiş. Məmiş bunlara yaxınlaşanda salam vermək istəyir. Təxminən 2 metr qalmış başlayır:

- Sssssssssssalam.

Bu sözü 3 metr keçmiş deyir. Elə oradaca qayıdır ki, - a bədbəxtlər, görün Allahın necə pis adamısınız ki, bircə salamı da Allah sizdən əsirgədi.

BEŞİNCİSİ SƏNSƏN KƏLƏNTƏR

Rayonun bir neçə tanınmış varlı adamları bir yerdə toplaşmış söhbət edirmiş. Birdən Məmiş adında kefqomun biri bunlara yaxınlaşmış ədəb-ərkanla salam verir. Onun salamını alandan sonra toplaşmış adamlardan biri qayıdır ki, ay Məmiş pul qazanmaq istəyirsənmi? Ə.. pulu kim qazanmaq istəməz - deyər, Məmiş cavab verir. Onda de görüm necə özündən razı axmaq adam tanıyırsan? Məmiş başlayır ki, beş nəfərini mən bilirəm. onda söylə 100 manatını məndən al. Məmiş qayıdır ki, kolxoz sədri Səməndər, kənd sovetinin sədri Qələndər, məktəb direktoru Biləndər, ferma müdiri Cahandar deyib dayandı. Kələntər ona söz atıb dedi:

- Ay Məmiş, bəs beşincisi kimdir?

Məmiş deyir ki, 25-iyi ver deyim.

O pulu alıb cibinə qoyur. Sonra da deyir ki, beşincisi sənsən, Kələntər.

SƏN DOMİNODA “ŞEŞ QOŞA”SAN

Əli oğlu Qəmbər sırf hazırcavab adam olub. Onun üçün fikirləşmək, ehtiyat etmək, cəsarətsizlik məfhumu yox idi. Günlərin birində Zahid adında birisi onu ələ salmaq üçün müxtəlif adamlarla sözləşib Əli oğlu Qəmbəri pisikdirmək istəyirlər. Əlioğlu isə BDU-nin riyaziyyat fakültəsini qurtarıb, kənddə işləyən Zahidə 20-yə

qədər elementar misal və məsələlər verir. Hərəsini bir bəhanə ilə özündən uzaqlaşdıran Zahid müəllim, bu yığıncaqda gedib öyrəndiyi misal və məsələləri Əli oğlu Qəmbərə deyir. Əli oğlu isə başlayır ki, xətrinə dəyməsin a müəllim sən dominodakı “şəş qoşa”san. O nədi elə deyər Zahid müəllim soruşur:

- Ayə, “Şəş qoşa”ya eşşək deyirlər. Cücali qaz kimi bütün xallar ondan sonra gəlir. O vaxtdan Zahid müəllimin adına “Şəş qoşa” ləqəbi verilir.

BİR BALTA ZƏRBƏSİ BUNA NEYNƏYƏCƏKDİR

Mikayıl Vəkilovla kimsə erkək zarafata cəsarət etməzmiş. Əgər belə bir şey davam edərdisə Mikayıl onunla ayrı cür rəftara girişmiş. Mikayılı el arasında çox zaman Vəkilov deyər çağırardılar. Bu çağırış da onun ürəyinə sarı yağ kimi süzülərdi. Günlərin birində qonşu uşaqlar görür ki, Vəkilov uluğunu odunla yükləyib, əlavə olaraq özünə də quru ağacdən bir şələ düzəldib evinə qayıdır. İsmayıl Nərimana deyir ki, gəl Vəkilovu cırnadaq. Nəriman isə ona deyir ə vallah əlində ulugüc tək baltə var, bizi birtəhər eləyər, əl çək bu zarafatından. Nə isə Nəriman Vəkilovun başını sözsə qarışdıran zaman İsmayıl Vəkilovun odun şələsinin üstünə ağır bir daş qoyur. Vəkilov baxır ki, şələ yaman ağırlaşdı. Fikirləşir ki, yaqın yorulub. Elə bu vaxtı daş sürüşüb Vəkilovun ayağına düşür. Vəkilov tez şələni yerə qoyub baltanı götürüb İsmayılın Nəriman tərəfə qotazlayır. Baltə Nərimanın qulağının dibindən keçib, İsmayılın topuğunu parçalayır. Hər tərəfdən tökülüşüb, İsmayılın topuğunun qanını kəsmək üçün nə edirlərsə alınmur. Kənddə tibb bacısı işləyən Münəvər xanım nə qədər ilk

tibbi yardım göstərsə də damarın doğrandığını söyləyib, tezliklə təcili olaraq xəstəni rayon mərkəzinə çatdırmağı bildirir. Vəkilov işin böyüyəcəyini görüb tibb bacısı Münəvvər xanıma əsəbiləşərək deyir. Ay qız ağımı çıxartma mən baltanı onların boynunun dalına tuşlamışdım, ayağımı cızdı. Hər ayağı cızılını rayon mərkəzinə niyə aparsınlar. Tez qara yandırıb kəsilən yerə basın. Vəssalam. İsmayıl öləydisə balta boynunun şah damarını tutardı. Bir balta zərbəsi buna neynayəcəkdir.

ÖLÜ EŞŞƏYİMİ VER, DİRİ EŞŞƏYİNİ APAR

Vəkilovun kefi kök olanda ya mahnı oxuyar, ya qardaşları İslam və Vəkili xatırlayar, ya da müharibəni xatırlayıb şirin-şirin söhbət edərdi. Yerləşində, söhbətində tələsilməzdi. Yenə də onun əkin sahəsində çoxlu malheyvan olduğunu gənc uşaqlardan kimsə söylədiyini eşitmək, bütün ovqatı pozuldu. Özünə söz verdi ki, əgər İlyasın eşşəyi yenə də orada olsa onu baltalayacaq. Əkdiyi kartofun içində İlyasın eşşəyini görəck əsəbiləşdi. Tez baltanı fırladıb, eşşəyi bir neçə dəfə güclü zərbəylə doğradı. Ulağın öldü xəbərini eşidən İlyas qorxusundan Mikayıl sız deməyib, birbaşa onun böyük qardaşı Seyid Əzizin yanına gəldi. Eşşəyinin Vəkilov tərəfindən öldürüldüyünü söylədi. Seyid Əziz başladı qardaşını danlamağa. Sonra isə bildirdi ki, tez İlyasın eşşəyinin əvəzinə, bir eşşək al ver. Odun, ot vaxtıdır. Vəkilov düz iki ay ondan eşşəyin əvəzinə, digər eşşək alıb verilməsini tələb edən İlyası yanına çağırıb ciddi və son sözünü belə dedi: – Ə, ay İlyas, sənə neçə dəfə demişdim mənim məhləmə eşşəyini buraxma. İndi isə deyirəm get mən öldürdüyüm ölü eşşəyimi gətir, sənə diri eşşək alım. Əgər razı olmasan səni də baltalayacam. Onsuz da müharibədən ruhi

xəstə adıyla buraxılmışam. Mənə tutqu, flan yoxdu. İlyas görür ki, Vəkilov əmisi dediyini edəcək. Səhv də onun özündədir. Soruşanda ki, İlyas eşşəyin hanı. Yarızarafat deyirdi. Cərrah Vəkilovun əməliyyatından qurtarmadı.

HALALIN OLSUN

Vəkilovun könlünə tez yetişən quzu alması düşür. Qonşusu Seyid Kamallının bağındakı almaların dadı-tamınınan olmaz – deyər, hər yerdə tərifləyərmiş. Seyid Kamallı evdə olmadıqından burada yaşayan Əjdər adlı qohumu Vəkilova həm alma vermir, həm də onu diliylə acılayır. Vəkilov gedib axşam saat birdə bir torba götürüb alma ağacının başına çıxıb, torbasını almayla doldurur. İtin hürməsindən Əjdər duyuyq düşür ki, kimsə almanı dərir. O dəqiqə də almaya yaxınlaşır. Vəkilovu almanın başında görəni kimi dillənir. Vəkilov sənə demədimmi yiyəsi burda yoxdur, almadan olmaz. İndi sən orada neynirsən? Vəkilov görür yaman yerdə yaxalanıb. Heç ay Əjdər “Şamba” adlı inəyimiz axşam qarıya gəlməyib, onu axtarıram. Əjdər qayıdır ki, a Vəkilov, inəyini ağacın başında mı axtarırsan. İnk də ağacın başına mı çıxıb?.. Vəkilov cavab ver deyir: Ə... sən dədən Seyid Misirin evini buraxıb Kamallının evinə niyə gələ bilərsən, mənim Şamba inəyini almanın başına çıxma bilmir. Əjdər daha bir söz deməyib geri qayıdır. Sonralar Kamallını Vəkilov görüb deyir: – Ə, a Kamallı, inəyi axtarırdım 3-4 almanı yemişəm, onu mənə halal elə. Onsuz da işdən halı olan Kamallı qayıdır ki, a Vəkilov, özün demirdinmi mənim atam bu almaları ehsan kimi tamarzılara paylayır. Sən də özün götürüb yemişən. Halalın olsun.

İNƏKLƏ BƏRABƏR, ÖZÜMDƏ YAXŞILAŞIRAM

Seyid Kamallının inəyini Vəkilov hirs-lənərək bal-talayır. Kamallı Seyid Əzizin yanına gəlib, deyir ki, Əziz əmi qardaşın inəyimi baltayla çapıb. Əvəzinə onun inəyini istəyirəm. Seyid Əziz qardaşımı danlayıb öz inəyini Kamallıya verir. Kamallı inəyi götürür. Amma inək sağalana qədər onu Vəkilova tapşırırlar. inək təzə doğduğundan yaxşı süd də vermiş. Bir ayın içində inək yaxşılaşır. Vəkilov da süddən, qaymaqdan, şordan ye-yib kefi kökəlik. Kamallı görür ki, Vəkilov inəyi sağal-dıb, amma geri qaytarmaq istəmir. O inəyi geri istəyir. Vəkilov qaydır ki, ə... a Kamallı inəyi iki ay da saxla-maq üçün hər budunun üstünə bir baltamı vurum. Gör-mürsən inəklə bərabər özüm də yaxşılaşırım.

GÜNAH XƏNDƏYİ ENNİ QAZAN KÖPƏYOĞLUNDADIR

Bir şeyə ilə, bir sünnü yoldaş olub yol gedirmiş. Gəlib o yerə çatırlar ki, qabaqlarına bir böyük xəndək çıxır. Fikirləşib buradan keçmək istəyirlər. Sünnü yanındakı şeyyə deyir ki, gəlsənə mən Öməri, sən isə Əlini çağırıb bu xəndəkdən tullanıb keçək. Hər halda bizim and ye-rimiz və güvəncimizdir. Sünnü ya Ömər özün kömək ol deyib atılır. O xəndəyin içinə düşür. Bu tərəfdən şiə olan adam ya Əli kömək ol deyib tullanır. O da xəndəyin içi-nə düşür. Sünnü qaydır ki, yox a şiə qardaş, Əlinin sən-nən, Ömərən də mənən düşmənciliyi var. Görürsənmi dar günü dadımıza çatmadılar. Şiə qaydır ki, ə, burada Əliynən, Ömərən nə günah var. Günah xəndəyi enni qaz-an köpəyoğlundadır.

ÖLÜNÜN QƏBRİNİN ÜSTÜNƏ GETSƏ DİRİLƏR

Aşiq Hüseyn Saraclı çox baməzə və xalq deyimlərin-dən istifadə edən dilli-dişli söz söyləyən aşiq olub. Bir dəfə dastan danışdığı zamanı söyləyir. Aşiq gördü bir dünya gözəli bu-lağın başında əyilib səhəngi doldurur. Amma qız əyildiyindən qılçaları oturacağına qədər çı-lpaq vəziyyətdə görünürdü. Aşiq ürəyində fikirləşdi ki, ay Allah, bizim arvadın dili zəhrimar, bədəni və sifəti tısbəgə dərisi kimi qırışıb, Nə ola gedəm görəm arvad ölüb, bu qız da mənim ola. Bu fikirən yaxınlaşıb uc-a-dan salam verir. Qız başını qaldırıb görür ki, bir aşıqdı, əlində də sazı dayanıb salamının cavabını gözləyir. Əleykümə salam, deyə cavab verir. Hüseyn Saraclı qızı sifətcə belə təsvir edir. Aşiq gördü ki, qızın üzü ay kimi nurlanıb, camalı günəş kimi şualanıb. gözlər ala, qaşlar qara, dodaq püstə, saçlar iki qulac, sinə düm ağappaq-dır. Elə bir Savalanın qarıdır. Nə isə sənə qız deyirəm qızdırma demirəm. Mənəm deyən 40 illik ölünün qavır-nın üstünə getsə, o dəqiqə ayağa durar. Axı bu qızıdır, qızdırma döyül. Danışanda adamın ürəyi üzülür. Ba-xanda gözü süzülür. Qaydır ki, a bacı, atanın eysanında bir içim su ver içim. Buyur əmi, o nə deməkdir – deyə, qız aşığa bir parç su verir. Aşığın fikirləri alt-üst olur. Yenə də qaydır ki, a qızım, çox sağ ol. Əsən-savaba batdın. Aşiq Ələsgər düz deyib “Sındı qol-qanadım ya-nıma düşdü”. Daha demir onun dindirdiyi gözəl özgəsi-ni sevdiyinin bəd xəbərini eşidəndən sonra deyib bu kəl-mələri. Mən isə öz aqlımın ucbatından “sındı qol-qana-dım yanıma düşdü” deyirəm.

MÜNDƏRİCAT

ÖN SÖZ ƏVƏZİ	3
Aşıq Hüseyn Bozalqanlı ilə Aşıq Ələsgərin görüşü	9
ALI DƏDƏ DƏ OLUR MÖZUCAT ZÜHUR	54
AŞIQ ƏSƏD RZAYEV	75
AŞIQ ƏSƏDİN KÖÇÜB TOVUZA GƏLMƏSİ	96
AŞIQ ALI İLƏ AŞIQ ƏSƏDİN GÖRÜŞÜ	98
AŞIQ ƏSƏDLƏ XAN ŞUŞİNSKİNİN DOSTLUĞUNUN YARANMASI	101
SAZ MƏNİM SİLAHIMDI	103
ƏSƏD MÖCÜZƏDİ	107
ƏSƏD COŞANDA ƏSİL KOROĞLU İDİ	108
AŞIQ MİRZƏ, AŞIQ ƏSƏDİ KOROĞLU KİMİ COŞDURDU	110
USTADIM AŞIQ ƏSƏD RZAYEVLƏ FƏXR EDİRƏM	112
ƏSƏD COŞDURDU, MİRZƏ AĞLATDI	115
XALQ ŞAİRİ HÜSEYN ARIFLƏ BAĞLI XATİRƏLƏR	119
H.ARİFİN HƏDİYYƏSİ	128
HÜSEYN ARIFİN ŞEİRİMİ BƏYƏNMƏSİ BELƏ OLDU	130
QAZAXLI OLMAQ ÜÇÜN ƏVVƏLCƏ	132
ALANA YOX, VERƏNƏ SÖYÜBLƏR	133
AŞIQ ÇOPUR ƏLƏSGƏRİN DEYİMLƏRİNDƏN	135
QADA-BƏLASIZ ÖTÜŞDÜK	137
SEYİD NƏSİB AĞANIN MÜQƏDDƏSLİYİ	138
Dİ GET, SƏN YAŞAYACAQSAN	139
SEYİD NƏSİBİN SÜRUCÜYƏ MÖCÜZƏSİ	140
SEYİD NƏSİB AĞANIN ƏSASININ SEHRİ	141

Dodaqqaçdılar 143

MƏN KOLXOZ SƏDRİ İŞLƏYƏN İLLƏRİ

BU DA MƏNİM SAĞ OLUM	145
BU DA LAZIMDIR	146
İT-İTİN DİLİNİ BİLƏR	146
MAHNINI FİŞQIRIQSIZ QOYMA	147
POTAÇA DEYİRƏM	148
ON BEŞ İL HƏBSDƏN QURTARMİŞAM	148
ALLAHIN ACIĞINA GƏLDİ	149
TAMADANI VURANIN ATASI RƏHMƏTLİK OLDU	150
HƏVƏSİM ARTIR, SƏSİM UCALIRDI	151
MƏNİ BAX BELƏCƏ ADAM KİMİ BAŞASALAN OLMAMIŞDI	151
SALAMI DA ALLAH SİZDƏN ƏSİRGƏDİ	154
BEŞİNCİSİ SƏNSƏN KƏLƏNTƏR	154
SƏN DOMİNODA "ŞEŞ QOŞA" SAN	154
BİR BALTA ZƏRBƏSİ BUNA NEYNƏYƏCƏKDİR	155
ÖLÜ EŞŞƏYİMİ VER, DİRİ EŞŞƏYİNİ APAR	156
HALALIN OLSUN	157
İNƏKLƏ BƏRABƏR, ÖZÜMDƏ YAXŞILAŞIRAM	158
GÜNAH XƏNDƏYİ ENNİ QAZAN KÖPƏYOĞLUNDADIR	158
ÖLÜNÜN QƏBRİNİN ÜSTÜNƏ GETSƏ DİRİLƏR	159

Məhərrəm Hüseynli

MÜQƏDDƏS DƏDƏLƏR DASTANI

(Azərbaycan türkcəsində)

Bakı – 2008

**Kompüter dizaynı
və texniki redaktor:**

Rəşid Əliyev

Korrektor:

Mahmud Mayıloğlu

Operator:

Rəhim Hüseynli

A man with a mustache, wearing a dark suit jacket over a white shirt, is playing a stringed instrument, possibly a saz or baglam, in a tropical setting. He is standing in front of a waterfall cascading over rocks into a pool of water. The background features lush greenery and palm trees under a clear blue sky. The text is overlaid on the image, following the curve of the waterfall.

Məhərrəm Hüseynlinin
sizlərlə 11-ci görüşüdü. Onun qələmə aldığı
bu kitabın sevilməsinə
və tərəfinizdən yaxşı
qarşılanmasına inanırıq.